

Virsikokemuksien merkitys virsiä käyttävän spiritualiteetille

Heidi Kääriäinen

KIRKON TUTKIMUSKESKUS⁺

Virsikokemuksien merkitys virsiä käyttävän spiritualiteetille

Heidi Kääriäinen

Virsiokemusten merkitys virsiä käyttävän
spiritualiteetille
Heidi Kääriäinen
© Kirkon tutkimuskeskus
Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisu 43
ISBN 978-951-693-344-6 (PDF)
ISSN 2341-7641 (verkkojulkaisu)
Tampere 2015

SISÄLLYS

Esipuhe	2
1 Johdanto	3
2 Tutkimuksen tausta	4
2.1 Virsi	4
2.2 Spiritualiteetti ja musiikkikokemukset	7
2.3 Aiemmat tutkimukset	17
3 Tutkimustehtävä ja tutkimuksen toteuttaminen	18
3.1 Tutkimustehtävä	18
3.2 Tutkimusmenetelmä	19
3.3 Tutkimuksen luotettavuus	26
4 Suhdetietoisuus elämän mittapuuna	29
4.1 Suhde itseen	29
4.2 Suhde toisiin ihmisiin	34
4.3 Suhde maailmaan	36
4.4 Suhde tuonpuoleiseen	38
4.5 Oma usko	39
5 Elämä korkeamman suojassa	44
5.1 Virsi korkeamman huolenpitoa välittävänä	44
5.2 Jumala hoitaa	47
6 Kanava tunteille	51
6.1 Virsi tunteen ja tunnelman synnyttäjänä	51
6.2 Virsi tunteiden ilmaisuna	53
6.3 Yksinolo ja mielen rauha	56
6.4 Virsi kauniina ja helppona musiikkina	57
7 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset	58
7.1 Virsikokemuksien ilmentämä spiritualiteetti	58
7.2 Virsi käyttäjien kokemuksissa	60
7.3 Yhteenveto tutkimuksen tuloksista	62
8 Pohdintaa ja jatkotutkimusaiheita	63
8.1 Taustateorian ja tutkimusmenetelmän soveltuvuus	63
8.2 Tutkimustulosten soveltaminen käyttöön	64
8.3 Jatkotutkimusaiheet	65
Lähde- ja kirjallisuusluettelo	66
Liitteet	73

ESIPUHE

Virret ovat minulle rakas asia. Niihin liittyy paljon erilaisia muistoja. Varhaisin virsimuistoni liittyy Helka-mummoon, joka oli minulle läheinen ihminen: virsien laulaminen, soittaminen tai kuunteleminen herättää minussa aina muiston rakastavasta ja hyväksyvästä ilmapiiristä. Toisaalta olen työskennellyt virsien kanssa yli 20 vuoden ajan. Toimiessani kanttorin tehtävissä olen kiintynyt virsiin työn myötä, kasvanut virsien myötä uskossa, oppinut vahvemmin luottamaan elävään Jumalaan. Virsien sisältö ja mahdollisuudet ovat avautuneet minulle vähitellen.

Virsi on aina ollut minulle paljon enemmän kuin säveliä, harmonioita ja rytmiä, paljon enemmän kuin runoja ja tekstejä. Virsi on ollut ja on portti toiseen, näkymättömään maailmaan, joka on ympärilläme ja joka synnyttää hyvää.

Kanttorin työn myötä olen ollut läsnä lukuisissa hetkissä, joihin virsi on kuulunut. Olen saanut huomata, miten virsi herättää voimakkaita reaktioita – liikutusta, hyvää mieltä ja yhtä hyvin syvää välinpitämättömyyttä. Virsi ilmiönä, reaktio jonka virsi kuulijassa tai laulajassa saa aikaan, oli puhutellut minua jo pitkään. Tartuinkin tämän ilmiön tutkimisen mahdollisuuteen innokkaasti, kun opiskelupaikka tiedekunnassa varmistui. Aloittaessani maisteriopinnot vuonna 2012 valtakunnallinen virsitutkimushanke oli ajankohtainen, ja pääsin osalliseksi siihen. Tämä tutkimus on tehty Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan käytännöllisen teologian osaston pro gradu -tutkielmana.

Olen hyvin kiitollinen Kirkon tutkimuskeskukselle työni julkaisemisesta. Toivon, että tällä tavoin virsien tutkimukselliset mahdollisuudet voivat tulla vielä laajemmin näkyviksi ja virsitutkimusta voidaan edistää.

Haluan lausua lämpimän kiitokseni pro gradu -seminaarini ohjaajalle professori Tapani Innaselle. Tapanin kannustava ja luottavainen ohjaamisen ote on innostanut työn tekoa ja saanut löytämään itsestäni uusia vahvuuksia. Virsien rikasta maailmaa olen saanut elää todeksi rakkaan aviomieheni kanssa, ja hänelle kuuluukin kiitos myötäelämisestä ja innostavuudesta myös tämän prosessin aikana.

Valkealassa 12.10.2015

Heidi Kääriäinen

1 JOHDANTO

Virsi merkitsee minulle hengellisyyttä ja ammattia. Kanttorin ammatissa olen saanut luke-mattomat kerrat nähdä, miten virsi vaikuttaa ihmisiin: se herättää tunteita – niin suurta liikutusta ja ihastusta kuin välinpitämättömyyttäkin.

Virsi on elänyt suomalaisessa kulttuurissa vahvana, joskaan ei aina yhtä vahvana. Virren voimasta 2000-luvulla on kielinyt ”virsibuumi”. Tässä kohdin olemme Suomessa saaneet olla osa pohjoismaista ilmiötä, joka on saanut alkunsa 1990-luvulta.¹ Virsi on saanut uudenlaisia tulkintoja eri musiikkilajien edustajilta, ja etsittiinpä TV:ssä Suomen suosituinta virttäkin.²

Virsi siis puhuttelee ihmisiä tänä päivänäkin. Minua kiinnostaa ja mietityttää, miksi virsi puhuttelee. Tällä tutkimuksella haluan selvittää, mitä ihmiset kokevat saavansa virsistä ja mikä virsikokemusten merkitys heidän elämässään on. Muusikkona ymmärrän musiikin vahvuuden, merkityksen ja mahdollisuuden, ja toisaalta näen virsiin liittyvän henkilökoh-taisen uskonelämän ulottuvuuden ja sen merkityksen ihmisen olemassaolon kannalta. Virsi on samaan aikaan ajaton ja ajassa elävä, mikä tekee virren ilmiönä kiinnostavaksi.

Tutkimukseni käynnistyy teoriataustan esittelyllä luvussa 2. Sen aloittaa virrelle annettujen määritelmien tarkastelu: millainen laulu, runon ja sävelmän yhdistelmä ymmärretään virreksi, kuka tai mikä taho sen määritelmän antaa ja mitä virren tehtäviksi mielletään.

Virren käytöstä syntyneitä kokemuksia tarkastelen kahta teoreettista näkökulmaa vasten: spiritualiteettiin sekä teoriaan vahvojen musiikkikokemusten vaikutuksesta identiteettiin. Spiritualiteetti on laaja ja monimerkityksinen käsite. Se voidaan nähdä kristillisen uskon ydinasiana, Pyhän Hengen voimasta elämisenä, yleisinhimillisenä ilmiönä puolestaan lahjak-kuuden lajina ja laajimmillaan ihmisen oman näköisen elämän tavoittelemisena.³ Eri aikoi-na eri konteksteissa annetuissa määritelmissä näkyy kaksi yhdistävää asiaa: spiritualiteettiin liitetään keskeisesti kokemuksellisuus ja eksistentiaalinen pohdinta.

Even Ruudin vahvojen musiikkikokemusten vaikutuksen teoriaan sisältyy käsite transper-soonallisesta huoneesta tai tilasta. Se tarkoittaa musiikin synnyttämää ihmisen itsensä sekä ajan ja paikan ylittävää kokemusta. Tällaiset kokemukset ovat vahvoja ja syviä, ja Ruudin mukaan niillä on merkitystä ihmisen käsitykseen itsestään.⁴

Tutkimuksen kulku esittäytyy luvussa 3. Tutkimuksen tulokset on koottuna kolmeen tuloslukuun, alkaen luvusta 4. Luku 4 osoittaa, millaiseen spiritualiteettiin virsikokemukset viittaavat: millainen hengellisyys tai henkisyys virsien käyttökokemuksista avautuu. Luvussa 5 piirtyy tärkein yksittäinen merkitys ja affekti, jonka virsi käyttäjilleen antaa: suoja korkeam-malta voimalta elämään. Luku 6 puolestaan kuvaa virrelle annettua merkitystä tunteiden ilmaisussa, virrellä käyttäjä ilmaisee itseään ja virsi synnyttää käyttäjässään paljon tunteita. Tutkimuksen tulokset on tiivistetysti esitelty luvussa 7

1 Straarup & Hansson 2001, 9.

2 Virsistä viisi 2009.

3 Kotila 2003, 13; Tirri 2004, 135; Heelas & Woodhead 2005, 2–6.

4 Ruud 1997, 67, 145.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTA

2.1 Virsi

2.1.1 Virren määritelmä

Luterilaisen virren peruslähtökohdat nousevat Lutherin jumalanpalvelushankkeista reformaation ajalta. Virrestä kehittyi jumalanpalvelusmusiikin päämuoto, ja se sai suuren merkityksen myös kristittyjen yksityisen hengellisen elämän harjoittamisessa. Luther myös itse kirjoitti ja sävelsi virsiä, ”jotta Jumalan sana säilyisi kansan keskuudessa myös laulettuna” (vrt. Kol. 3:16).⁵

Luther arvosti musiikin korkealle, heti ensimmäiseksi teologian jälkeen, koska hän ajatteli, että niillä on samankaltainen vaikutus ihmiseen.⁶ Keskeinen käsite Lutherin teologiassa on lahja, ja puhuessaan Jumalasta hän puhuukin siitä, mitä Jumala meille lahjoittaa. Tämä tulee esille erityisesti hänen virsissään, jotka kertovat kolmiyhteisestä Jumalasta, joka on kaikki, tekee kaiken ja antaa kaiken ihmisten hyväksi.⁷ Musiikin Luther ymmärtää yhdeksi Jumalan antamista lahjoista, osaksi Jumalan luomaa aineellista todellisuutta. Siinä Jumala on läsnä ja sen kautta, sidottuna materiaan, Hän toimii. Tästä syystä musiikki kuuluu olennaisena osana uskonelämän harjoittamiseen.⁸

Lutherin musiikin teologiassa kokemuksellisuudella on merkittävä osa. Hän painottaa musiikin vastaanottajassaan herättämiä reaktioita, tunteita.⁹ Ihmisen laulamana sana koskettaa tunne-elämää, kun pelkkä puhe puolestaan vetoaa ymmärrykseen. Musiikin vaikutuksia hän huomioi muutoinkin laajasti ja tuo esiin niin tervehdyttävät, eettiset kuin sosiaalisiin suhteisiin ulottuvat vaikutukset.¹⁰ Musiikin tehtäväksi Luther sanoo ”siirtää kuuliija puhuttua sanaa vastaanottavaiselle mielelle ja lisäksi synnyttää rauhallinen ja haluava sydän vastaanottaa Jumalan sana ja totuus”.¹¹

Reijo Pajamon mukaan virsi on uskonnollinen laulu, jota kristityt laulavat jumalanpalveluksissa, muissa hartaustilaisuuksissaan, pyhissä toimituksissaan sekä yksinään, omaksi hengelliseksi rakennukseksi. Virsi pohjautuu Raamatun ilmoitukseen ollen sanoman, runoasun ja sävelmän yhteissumma.¹²

Jumalanpalveluksen opas *Palvelkaa Herraa iloiten* määrittelee virren olevan yhteislauluksi tarkoitettu runomittainen hengellinen laulu. Virrellä tarkoitetaan erityisesti kirkolliskokouksen hyväksymän virsikirjan sisältämiä lauluja. Lisäksi opas kuvaa virttä eläväksi ja historiallisesti

5 Vatanen 2003, 323–326.

6 Sariola 1986, 22–25; Leaver 2006, 125.

7 Anttila 2011, 74–77.

8 Sariola 1986, 22–25; Mannermaa 2002, 72.

9 Leaver 2006, 127.

10 Sariola 1986, 36–38, 54–55.

11 Petty 2010, 74.

12 Pajamo 1991, 9.

muotoutuvaksi, se ei siis ole käsitteenä muuttumaton. Virallisen virsikirjan sisältämien laulujen lisäksi monien herätysliikkeiden lauluja kutsutaan virsiksi¹³, ja esimerkiksi Lasten virsi -kirjan lauluja arkikielessä lasten virsiksi.

Edellä olevat virren olemusta kuvaavat määritelmät nojaavat seuraaviin seikkoihin: virrellä on tietty käyttökonteksti, se kuuluu sekä julkisen että yksityisen uskonnollisen elämän piiriin, virsi on sanoman, runon ja sävelmän kolmisäikeinen lanka, se on yhteislauluksi tarkoitettu, ja virrellä tarkoitetaan Virsikirjaan sisältyviä lauluja.

Virren määritelmää voi lähestyä kuitenkin myös toisin kuin edellä on tehty. Jørgen Straarupin ja Karl-Johan Hanssonin mukaan edellä kuvattu tapa, jossa virret ovat kirkkojen virallisten virsikirjojen sisältämiä lauluja, on kapein näkökulma asiaan. Tällöin virren määrittelevät kirkkojen ylimmät päättävät elimet, kuten Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa on. Tässä tapauksessa virren luonnetta, olemusta ja merkitystä ohjaa selvä intentio, tarkoituksellisuus siitä, millaisia tekstejä ja millaista musiikillista maailmaa niiden halutaan edustavan. Vastaavasti laajin määritelmä voisi olla, että kaikki laulut, joissa on hengellinen sisältö, luettaisiin virsiksi. Tällöin kuitenkin virren olemus muuntuisi hyvin laaja-alaiseksi ja vaikeaksi käsitellä. Yksi tapa määritellä virsi on lähestyä asiaa käyttäjälähtöisesti. Tällöin ihmiset itse määrittelevät, minkä he ymmärtävät ja kokevat virreksi.¹⁴

Virren rooli on muuttumassa. Tämä ilmenee Pohjoismaissa tehdystä virsitutkimuksesta, jossa selvitettiin ihmisten asenteita virsiä kohtaan sekä virsien käyttöä ja virsiosaamista.¹⁵ Virren olemuksen uudelleenmäärittelemisen suuntaisia ajatuksia lienee suomalaisessa ilmapiiirissäkin, kun jumalanpalveluksen opas mainitsee, että virren käsite ei ole täysin ennalta määrätty, vaan ajassa muotoutuva.¹⁶

Tässä tutkimuksessa virrellä tarkoitetaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Virsikirjan sisältämiä virsiä ja jumalanpalveluslauluja, koska juuri niiden käyttökokemusten tutkiminen on ollut tutkijan mielenkiinnon kohteena.

2.1.2 Virren tehtävät

Virrellä on useita erilaisia tehtäviä. Hymnologisten ja kirkollisten organisaatioiden näkemysten mukaan niiden tehtävä on raamatullisen sanoman välittäminen, seurakunnan yhteisen uskon ja rukouksen ilmaiseminen, kristinuskon sisällön opettaminen ja käytäntöön ohjaaminen, yhteisen laulamisen elvyttäminen, mielen kohottaminen ja sielunhoidollisuus. Virren käyttökontekstina ovat sekä julkinen jumalanpalvelus- ja hartauselämä että yksityinen elämämpiiri.¹⁷

Jumalanpalveluksen oppaassa virsien tehtäviksi luetaan edellisten tavoin julistus, opetus sekä yhteisen ja yksityisen rukouksen ilmaus. Lisäksi esiin tuodaan Pyhän Kolminaisuuden palvominen virsillä ja jumalanpalvelukseen osallistuminen. Uutta tehtävien kuvauksessa on kokemuksellisuuden esiin nostaminen. Virret pukevat sanoiksi ja säveliksi kristityn perimmäisiä kokemuksia, ja ”laulettu sana voi puhutella sellaisia ihmismielen kerroksia, jonne mikään puhuttu sana ei ulotu”. Virren laulamista kuvataan fyysiseksi teoksi, jossa sekä mieli että

13 Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 105–106.

14 Straarup & Hansson 2001, 9–11; Pajamo 1991, 10–12.

15 Pétursson 2001, 87; Ryökäs 2001, 99–100; Bohlin 2001, 194–197.

16 Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 105–106.

17 Straarup & Hansson 2001, 11; Pajamo 1991, 10–11.

ruumis ovat mukana.¹⁸ Oppaan määritelmässä on nähtävissä aiempaa holistisempi näkemys virren tehtävistä, kun virren olemusta tarkastellaan myös vastaanottajan eli virren käyttäjän näkökulmasta. Oppaan määritelmässä on myös luettavissa samankaltaisuutta Lutherin musiikinteologiaan musiikin erityisistä vaikutuksista ihmiseen.¹⁹

Hannu Vapaavuori tarkastelee virttä musiikin vaikuttavuuden näkökulmasta kuvatessaan virttä yhdeksi niistä musiikin keinoista, joilla ihminen tuo sisäisen maailmansa kosketukseen ulkomailman ja toisten ihmisten kokemusten kanssa. Hän kuvaa virttä jokamiehen ja -naisen kirkkomusiikiksi, jonka kautta ihminen tuo äänensä kuuluviin jumalanpalveluksessa. Virren laulaminen yhdistää ihmisiä, sanoittaa heidän yhteistä kokemustaan, tarjoaa sanat rukoukseen ja Jumalan kohtaamiseen.²⁰

Tarkasteltaessa virren määritelmiä niin olemuksen kuin tehtävienkin puolesta on nähtävissä, että niissä painottuvat sana ja sanan aikaansaama vaikutus. Virsi ymmärretään kyllä sanan ja sävelen liitoksi, ja virren aikaansaamia vaikutuksia on nähtävissä implisiittisesti. Kuitenkaan musiikista ja sen vaikutuksista ei sanota suoraan juuri mitään. Lisäksi määritelmässä huomioidaan laulaminen ja laulutapahtuma, mutta musiikki itsessään näyttäytyy likipitään itsestäänselvytenä. Tämä on sinänsä erikoista, sillä Lutherille musiikki oli hyvin tärkeä asia, ja hän selvästi ymmärsi puheen ja musiikin vaikutuksien erot ja toisaalta niiden yhteisvaikutuksen. Luther oli myös toisiin reformaattoreihin verrattuna avarakatseinen ja nimenomaan halusi pitää musiikin osana jumalanpalvelusta.²¹ Musiikilla onkin ollut suuri merkitys luterilaisen uskon itseyttämisessä aina Lutherista lähtien.

Pohjoismaiset virsitutkijat tarkastelivat myös virren tehtäviä, ja jälleen toisesta suunnasta kuin perinteisesti on tehty. Lähtökohdaksi he asettavat jälleen käyttäjän, eli sen, mitä virsi ja sen käyttö saavat ihmisessä aikaan. Kokemuksellisuuden sisäankkirjoitettu piirre on subjektiivisuus, eli reaktiot ja kokemukset ovat yksilöllisiä sekä ajankohtaansa, aikaan ja paikkaan sidoksissa olevia. Käyttäjälähtöisesti tarkasteltuna virsi saa lukemattomia erilaisia ja mahdollisesti toisistaan suurestikin poikkeavia tehtäviä.²²

Margaret Cording Petty kirjoittaa kirkkomusiikin olemuksesta ja sen vaikutuksista ihmiseen. Hän nostaa kirkkomusiikin yhdeksi ulottuvuudeksi pedagogisuuden. Tätä tukee musiikin heuristinen, etsimään ja löytämään johtava luonne; musiikin avulla opimme itsestämme ja Jumalasta.²³ Opettavaa ja oppimiseen johtavaa luonnetta virrestä painottaa myös Jørgen Kjærgaard, joka tarkastelee luterilaisen virren olemusta Lutherin Spalatinukselle kirjoittaman kirjeen pohjalta. Lutherin mukaan virsi pohjautuu Raamatun teksteihin, on luonteeltaan keerygmaattinen ja opetuksellinen. Kjærgaard tuo esiin myös Lutherin korostuksen virsien merkityksestä kristittyjen keskinäiselle yhteydelle ja siitä, kuinka kristityt julistavat evankeliumia toinen toisilleen.²⁴

Virren opettava luonne tuntuu nousevan esille eri tutkijoiden virsimääritelmissä. Sille on vahvat perusteet jo musiikin luonteenkin vuoksi. Kuitenkin pohjoismainen tutkimus jo avaa näkemään virren ulottuvuuksia toisella tavalla, ja tutkijat kuvaavatkin virren roolin muut-

18 Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 106.

19 Ks. 2.1.1.

20 Vapaavuori 2004, 27.

21 Sariola 1986, 25–26, 36–38.

22 Straarup & Hansson 2001, 11–14.

23 Petty 2010, 74.

24 Kjærgaard 2012, 120.

tumista, esimerkiksi tunteiden osuudessa virsikäytössä ja merkityksessä.²⁵ Bohlin kirjoittaa, että musiikin vaikutusta virsikäytössä ei ole juurikaan tutkittu, ja myös, että sen tutkimiseen on vaikea löytää päteviä ja kestäviä menetelmiä. Bohlin sanoo vielä, että melodian ja musiikin vaikutusta virsilaulussa ei tule aliarvioida, vaan sille pitäisi antaa enemmän huomiota.²⁶

2.2 Spiritualiteetti ja musiikkikokemukset

2.2.1 Spiritualiteetin määritteleminen

Termi spiritualiteetti tulee latinan sanasta *spiritus*, 'henki'. Kristillisessä kontekstissa se viittaa sekä Jumalan Pyhään Henkeen että ihmisen henkeen. Ihmisen hengen olemus ymmärretään tällöin persoonallisessa suhteessa Jumalaan olevaksi.²⁷ Vahvaa raamattuliittymää spiritualiteettikäsitteellä ei ole. Raamattu tuntee sanan *pneumatikós* (latinaksi *spiritualitas*), ja se viittaa kaikkeen elämän toteutukseen, joka jollain tavoin on yhteydessä Jumalan Henkeen. Raamatun sanoista lähimpänä spiritualiteetin sisältöä on *eusébeia*, joka suomennetaan tavallisesti hurskaudeksi tai jumalisuudeksi. Yleiseen käyttöön termi spiritualiteetti on levinnyt Ranskasta, jossa se alun perin tarkoitti välitöntä, sisäistä tietoa jumalallisesta tai yliluonnollisesta todellisuudesta.²⁸

Spiritualiteetin määrittely on vaikeaa. Termiä on määritelty eri aikoina eri konteksteista riippuen hyvin vaihtelevasti, eikä sen tarkasta merkityksestä ole yhteisymmärrystä.²⁹ Moninaisissa määritelmissä tulee kuitenkin selvästi esiin se, että spiritualiteetin keskeisimmäksi piirteeksi ymmärretään kokemuksellisuus: puhuttaessa spiritualiteetista liikutaan aina kokemusten ja tunteiden maaperällä.

Spiritualiteetti-termin käyttö on alkujaan uskonnollisesta kontekstista lähtöisin, mutta tämän päivän keskusteluissa sen suhde uskontoon ei ole enää selviö. Spiritualiteetin olemus voidaan ääripäissään nähdä kristinuskon aivan keskeiseksi ydinasiaksi, Pyhän Hengen toiminnaksi, tai monikulttuurisessa maailmassa johonkin ideologiseen toimintaan sitoutumiseksi. Heikki Kotila kirjoittaa, että spiritualiteetti voidaan ymmärtää kaikille ihmisille yhteisenä olemassaolon ulottuvuutena tai erityisesti uskonnolliseksi merkitykseksi. Spiritualiteetti on osittain korvannut uskonnon käsitteen.³⁰

Sekä Kotila että Eila Helander antavat ehdotuksensa spiritualiteetin määritelmän selkiyttämiseksi. Kotila kirjoittaa, että puhuttaessa kristillisen spiritualiteetin tutkimuksesta tai tietoisesta kehittämisestä käytettäisiin käsitettä spiritualiteetin teologia. Kun sen sijaan tarkoitetaan yleistä antropologista näkemystä, jonka mukaan spiritualiteetti näyttäytyy ihmisyyteen kuuluvana piirteenä luoda ja asettaa arvoja, puhuttaisiin käsitteellä spiritualiteetti.³¹ Helander puolestaan ehdottaa sanoja henkisyys ja hengellisyys kuvaamaan suomalaisessa kentässä

25 Dejlilg er jorden: Psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv, 2001.

26 Bohlin 2001, 194–197.

27 Kotila 2003, 13.

28 Raunio 2003, 13.

29 Kotila 2006, 68; Pargament 1999, 5, 10; Stifoss-Hansen 1999, 25–27; Halme 2007, 20–22.

30 Tirri 2004, 132; Kotila 2006, 68.

31 Kotila 2005, 197.

esiintyvää uudenlaista uskonnollisuutta. Helander pitää tärkeänä, ettei termistä spiritualiteetti tehtäisi yleispätevää sanaa, jonka alle mahtuu kaikenlainen uskonnollisuus ja henkisyys.³²

2.2.2 Yleisinhimillinen spiritualiteetti

Kansainvälisen tutkimuksen parissa käyty keskustelu spiritualiteetista osoittaa käsitteen monimerkityksisyyden ja määrittelyn moninaisuuden. Uskonto ja spiritualiteetti voidaan nykyisin nähdä yhtä hyvin toistensa vastakohtina kuin samaa tarkoittavinakin. Uskonnon ja spiritualiteetin toisilleen vastakohdiksi asettavien näkemysten taustalla on yleensä ajatus siitä, että uskonto nähdään organisaatioihin, rituaaleihin ja ideologioihin liittyvänä, kun taas spiritualiteetti viittaa tunne-elämään, kokemuksiin ja syvään pohdintaan. Tällöin uskonto mielletään staattiseksi ilmiöksi ja spiritualiteetti puolestaan dynaamiseksi.³³

Uskonnon ja spiritualiteetin merkitykset ja kokeminen vaihtelevat suuresti sekä kulttuurin sisäisesti että yli kulttuurirajojen. Sitoutuminen ylipäättään johonkin ideologiseen toimintaan voidaan tutkijoiden mukaan katsoa spiritualiteetin ilmaukseksi. Tällöin spiritualiteetti ei ole vain uskonnollisten ihmisten käyttäytymistä, vaan se koskee yhtä hyvin esimerkiksi ateisteja ja agnostikkoja.³⁴ Tutkijoiden keskuudessa jaetaan laajasti yhteisymmärrys siitä, että ihminen voi olla spirituaalinen olematta uskonnollinen ja päinvastoin.³⁵

Suomalainen keskustelu spiritualiteetista on keskittynyt kristilliseen hartauselämään ja oppikysymysten pohdintaan.³⁶ Se eroaa merkittävästi aiheesta muualla Euroopassa käydystä keskustelusta, jossa spiritualiteettia korostetaan merkitysten etsimisenä suhteessa eksistentiaalisiin kysymyksiin.³⁷

Hans Stifoss-Hansen määrittelee spiritualiteetin laajemmaksi käsitteeksi kuin uskonto, kuitenkin niin, että niillä on paljon yhtymäkohtia. Spiritualiteetti on merkitysten etsintää suhteessa eksistentiaaliseen, eli pohdintaa elämän tarkoituksen, kuoleman, yksinäisyyden ja pyhyiden kysymyksistä.³⁸ Stifoss-Hansen kuvaa spiritualiteettia vielä sanoilla autenttisuus, elämän tarkoitus, holismi, itse ja yhteisö.³⁹

Kansainvälinen uskonnonpedagogiikka tutkii spiritualiteettia yhtenä ihmisen lahjakkuuden osa-alueena. Spirituaalisuus nähdään tällöin ihmisen synnynnäisenä ominaisuutena, joka ilmenee ihmisillä riippumatta kulttuurisista, uskonnollisista tai yhteiskunnallisista viitekehyksistä. Tärkeimmät spiritualiteetin empiiriset tutkijat ovat Kirsi Tirrin mukaan Robert Coles ja David Hay. He ovat tutkineet lasten spiritualiteettia. Colesin tutkimuksessa lapsille tehtyt haastattelut ja heidän piirustuksensa paljastivat lasten spirituaalisen maailman. Tutkimukseen osallistuneet eri kulttuurisista ja uskonnollisista taustoista tulevat lapset todensivat, että kaikille lapsille yhteistä oli heidän henkilökohtainen spirituaalinen elämänsä. Kulttuurisen ympäristön ja uskonnollisen viitekehyksen merkitys lapsen spirituaaliseen maailmaan

32 Helander 2005, 251.

33 Pargament 1999, 5–6; Tirri 2004, 132–133.

34 Stifoss-Hansen 1999, 28; Tirri 2004, 132–133.

35 Pargament 1999, 5–6; Tirri 2004, 132; Tirri 2005, 238; Hay 2006, 19.

36 Tirri 2004; Vainio 2000; Häyrynen, Kotila & Vatanen 2003.

37 Tirri 2004, 133.

38 Stifoss-Hansen 1999, 29.

39 Stifoss-Hansen 1999, 27.

on kuitenkin vahva; ympäristöstään lapsi oppii kielen, symbolit ja kokemukset, joilla kuvata omaa sisäistä maailmaansa.⁴⁰

Hayn mukaan spiritualiteetti on tietoisuutta siitä, että on olemassa muutakin kuin arkitodellisuus. Tämä tietoisuus suuntautuu herkkyydeksi nähdä jokapäiväisten asioiden syvemmät merkitykset, ei niinkään herkkyydeksi jollekin epäluonnolliselle.⁴¹ Lapsi voi herkistyä spiritualiteetille eri tapahtumien kuten syntymän, kuoleman, surun, rakkauden, juhlan, epäonnistumisen tai palkinnon saamisen kautta. Myös tietyillä toiminnoilla kuten laulamalla, piirtämällä ja maalaamalla voi saavuttaa spirituaalisen herkkyyden tietoisuuden. Lisäksi spiritualiteetti ilmenee myös herkkyytenä uskonnollisille symboleille ja riiteille.⁴² Hay ja Nye ovat tutkineet lasten spiritualiteettia laatimansa kategorian avulla⁴³, jota taulukko 1 kuvaa.

Taulukko 1. Spiritualiteetin herkkyysskategoriat David Hayn ja Rebecca Nyen mukaan.

<i>Spiritualiteetin herkkyysskategoriat David Hayn ja Rebecca Nyen mukaan</i>	
Tietoisuuden tunteminen (Awareness Sensing)	Tässä ja nyt (<i>here and now</i>) Olla yhtä (<i>tuning</i>) Virtaus (<i>flow</i>) Tarkentaminen (<i>focusing</i>)
Mysteerin tunteminen (Mystery Sensing)	Ihailu ja syvä kunnioitus (<i>awe and wonder</i>) Mielikuvitus (<i>imagination</i>)
Arvojen tunteminen (Value Sensing)	Ilo ja epätoivo (<i>delight and despair</i>) Korkein hyvä (<i>ultimate goodness</i>) Merkitysten etsintä ja antaminen (<i>meaning</i>)

Tietoisuuden tunteminen liittyy ihmisen erilaisten tietoisuuksien tiedostamiseen. Oleellista siinä on refleksiivisyys eli se, että ihminen itse tiedostaa ja tunnistaa oman olemisensa erilaisia tietoisuuden tiloja ja voi tarkkailla niitä. Hay sanoo, että tietoisuuden tunteminen on keskeistä spiritualiteetin harjoittamisessa. Tietoisuuden tuntemista kuvaavia kokemuksia hän mainitsee neljä, jotka yläpuolella näkyvät. Tässä ja nyt -kokemus nousee läsnäolosta juuri kyseiseen hetkeen, niin että mieli ei askaroi menneessä tai tulevassa, luonteeltaan se on elävä, voimakas ja intensiivinen. Olla yhtä -kokemuksen ymmärtää musiikin kuuntelun esimerkin kautta. Kuunnellessaan musiikkia kuulija yhtyy samaan, yhtäaikaan ja välittömään tietoisuuden virtaan soittajan ja musiikin kanssa. Tällä musiikillisella kokemukella on nähty olevan paljon samankaltaisuutta uskonnollisten tai spirituaalisten kokemusten kanssa. Myös luonnon kanssa

40 Tirri 2004, 135.

41 Hay 2006.

42 Tirri 2004, 136.

43 Hay & Nye 1996, 144–154.

yhtä olemisen tunne kuvaa tätä herkkyyden osa-aluetta. Virtaus on vahvasta keskittymisestä seuraava vapautuneisuuden tunne jossain haasteelliseksi koetussa toiminnassa. Se voi ilmetä tunteena, että tekeminen tapahtuu itsekseen, ilman omaa ponnistelua tai ikään kuin ulkoa päin annettuna. Tarkentaminen liittyy kehollisuuteen. Siinä opetellaan tarkkailemaan oman kehon tuntemuksia ja sen välittämiä tietoja sen sijaan, että ihmisen kaikki tieto olisi pelkkiä älyllisiä prosesseja.⁴⁴

Mysteerien tunteminen tarkoittaa herkkyyttä tunnistaa sellaiset elämän kokemukset, joita ei voi selittää. Ihmettelyn ja ihailun tunteet ovat olennainen osa herkistymistä mysteereille, ja mielikuvituksen käyttö puolestaan tärkeä väline sen näkemisessä, mikä on meille itsessään selvää ja mikä taas tietämisemme toisella puolen. Rudolf Ottoa mukaillen Hay sanoo, että mysteerin tunteminen voi herättää ihastuksen tai ihmettelyn ja pelon tai kunnioittavan pelon tunteita.⁴⁵

Arvojen tunteminen liittyy emootioihin. Hay kirjoittaa, että tunne on sen mittari, mitä me arvostamme. Koemme arvostamamme asiat erilaisina emootioina, ne heijastavat meille tärkeitä asioita ja ohjaavat merkitysten etsintää. Kokemus korkeimman hyvän tuntemisesta on verrattavissa siihen lapsen tunteeseen, kun äiti on lohduttanut ja ottanut syliin. Merkitysten etsintä ja löytäminen on spiritualiteetin keskeinen osa-alue, ja voi itsessään ohjata spiritualiteetin kehittymiseen.⁴⁶

Hay ja Nye kuvaavat spiritualiteettia suhdetietoisuutena, joka suuntautuu neljään kohteeseen: Jumalaan, toisiin ihmisiin, maailmaan ja itseen. Puhuessaan suhteistaan Jumalaan lapset puhuivat tunteista ja käsityksistä, joita heillä siihen liittyy. Lasten puheissa Jumala-suhde assosioi myös toisiin ihmisiin, siis siihen sosiaaliseen kontekstiin, jossa lapsi elää, ja joka lapsen maailmassa on keskeinen ulottuvuus. Suhde maailmaan tuli ilmi lasten ihmettelyn ja ihastuksen kokemuksista luonnosta, sen kauneudesta ja järjestymisestä. Usein myös suhde luontoon herätti tietoisuuden suhteesta toisiin ihmisiin ja heidän näkemyksiinsä. Pohtimalla identiteettiään ja henkistä elämäänsä lapset käsitelivät suhdetta itseensä. Eksistentiaaliset kysymykset –*Miksi olen täällä? Miten olen tullut tänne?*– nousivat esiin, ja herättivät moraalista pohdintaa. Lapset myös kuvasivat voimakkaita tuntemuksia ja kokemuksia epätavallisista hetkistä, jolloin heidän tietoisuutensa on ikään kuin käynyt jossain toisessa tietoisuudessa ja jonka useat heistä nimittivät Jumalasta peräisin olevaksi kokemukseksi. Toisenlaista tietoisuuden tilaa lapset miettivät myös kuoleman käsitteen kautta kun pohtivat, tietääkö ihminen olevansa kuollut, ja miten hän voi sen tietää.⁴⁷

Lahjakkuuden muotona spiritualiteettia on tutkinut myös Martin Ubani. Ubanin tutkimuskohteena oli 12–13-vuotiaat lapset, ja tutkimus osoittaa, että lasten spiritualiteetti-käsitys koostuu kolmesta ulottuvuudesta: uskonnosta, transsendenssista ja eksistentiaalisesta etsinnästä. Lapset yhdistävät uskonnon kristilliseen instituutioon, mikä on samankaltainen tulos Tirrin ja Ubanin teologian opiskelijoille teettämän tutkimuksen tulosten kanssa.⁴⁸ Lisäksi lapset erottavat uskonnon ja spiritualiteetin toisistaan. Edelleen lapset uskovat Jumalan ja tuonpuoleisen olemassaoloon ja niiden vaikutukseen heidän elämässään. Oppilailla ilmeni

44 Hay & Nye 2006, 65–71; Tirri 2004, 137.

45 Hay & Nye 2006, 71–74; Tirri 2004, 138.

46 Hay & Nye 2006, 74–77; Tirri 2004, 138.

47 Nye 2006, 108–118. Karoliina Vidgrénin tapa käsitellä spiritualiteettia yleisinhimillisenä ilmiönä on viitoittanut omaa käsitystäni asiasta.

48 Tirri & Ubani 2005, 241–242.

erilaisia eksistentiaalisia kiinnostuksen kohteita: henkilökohtaisia, tuonpuoleisia, kosmisia ja eettisiä kysymyksiä.⁴⁹

Yhä vain laajempia näkemyksiä spiritualiteetista tarjoilevat spiritualiteetin merkityksen kasvua länsimaissa tutkineet Paul Heelas ja Linda Woodhead. He näkevät spiritualiteetissa ihmisen pyrkimyksen toteuttaa itseään ja elää oman näköistä, omia tarpeita ja omaa kokemuksellisuutta kunnioittavaa ja niistä nousevaa elämää. Riippuvaisuus korkeammasta transsendenttisestä merkityksestä, hyvyydestä ja totuudesta ei ole enää merkityksellinen, vaan auktoriteetiksi muodostuu ihmisen ainutlaatuisen ja subjektiivisen elämän etsiminen ja toteuttaminen. Tutkijat perustavat näkemyksensä länsimaisen modernin kulttuurin muutokseen, jossa subjektiivisuus on saanut merkittävän aseman ja joka on myös vaikuttanut suuresti ihmisten uskonnollisuuteen.⁵⁰

2.2.3 Kristillinen spiritualiteetti

Kotila kirjoittaa, että spiritualiteetti-termin käyttöä leimaavat subjektiivisuus, vakiintumattomuus ja liukuvuus, mikä hankaloittaa sen täsmällistä määrittelemistä, sanana se kuitenkin tarkoittaa yksinkertaisesti hengellistä elämää. Erityisesti kun puhutaan rukouksesta, mietiskelystä ja ihmisen sisäisen elämän kuvaamisesta, käytetään ilmaisua spiritualiteetti.⁵¹

Kristillisessä viitekehyksessä spiritualiteettia on usein määritelty vastapainona uskon opillisuudelle sekä suhteessa dogmatiikkaan ja etiikkaan. Tämä määritelmien perusajatus tuo esille spiritualiteetin kristillisestä luonteesta jotain aivan olennaista: ihmisen uskonnollisuus on kokonaisvaltaista, se muodostuu niin sisäisistä kokemuksista, yhteydestä toisiin kristittyihin kuin opista, jolla tulkita näitä elämän kokemuksia ja ulottuvuuksia.⁵² Owe Wikström erottaa kolme tapaa puhua Jumalasta: dogmatiikka käsittelee uskon oppisisältöä, moraaliteologia puolestaan uskon eettisiä seuraamuksia ja spiritualiteetin teologia uskonnon kokemuksellista ulottuvuutta, siis kristinuskon vastaanottamiseen ja syventymiseen liittyviä asioita.⁵³ Kotila huomauttaa, että kokemuksellisuus ei tarkoita tunteiden tavoittelua tai niiden tarkasteluun pysähtymistä, vaan uskonelämän tarkastelua oman kilvoituksen läpi. Spiritualiteetti ja opillisuus eivät ole siis toisiaan poissulkevia näkökulmia, vaan toisiaan täydentäviä, kristillisen elämän ja elämäntavan mahdollistavia elementtejä.⁵⁴

Alister E. McGrath näkee spiritualiteetin kristillisen uskon opillisen aineksen ja konkreettisen elämän yhdistäväksi sisällöksi, jonka tavoitteena on sellainen elämisen tapa, jossa käytännössä eletään todeksi opin keskeisiä asioita. Näin ollen kristillinen spiritualiteetti liittyy täyden ja autenttisen kristillisen eksistenssin etsintään. Spiritualiteetin päämääränä McGrath näkee Kristus-suhteen ylläpitämisen ja edistämisen, joka vahvistaa kokemusta Jumalan läsnäolosta omassa elämässä. McGrath nostaa esiin kolme tekijää, joiden merkitys yksilöiden spiritualiteettiin on vahva. Ensimmäiseksi hän mainitsee persoonalliset seikat: kristittyjen erilaiset lähtökohdat, persoonallisuudet, sosiaaliset kontekstit ja eri näkökulmat, joita kukin kristinuskosta on omaksunut. Uskonnyhteisöön liittyvät seikat ovat spiritualiteetin määrittä-

49 Ubani 2007, IV.

50 Heelas & Woodhead 2005, 2–6.

51 Kotila 2003, 13.

52 Kotila 2003, 13–14; Kotila 2005, 198–199.

53 Wikström 1994, 57–58.

54 Kotila 2005, 199.

misessä taustalla toisena tekijänä. Tästä tulee näkyväksi se seikka, että kristillisillä uskonyhteisöillä on erilaiset käsitykset kristillisestä elämästä, jotka usein liittyvät teologiseen opetukseen ja joka erottaa heidät muista ryhmistä. Kolmantena McGrath nostaa esiin yksilön asenteet maailmaa, kulttuuria ja historiaa kohtaan.⁵⁵

Kotila esittelee myös Philip Sheldraken määrittelyn, joka samankaltaisesti yhdistää uskon ja elämän. Sheldraken mukaan spiritualiteetti kuvaa sitä tapaa, jolla ihmiset omaksuvat henkilökohtaisella tavalla perinteiset uskomukset Jumalasta, ihmisestä ja maailmasta ja ilmaisevat näitä uskomuksia asenteittensa, elämäntapansa ja toimintansa kautta.⁵⁶

Kristillisissä spiritualiteetin määrittelyissä korostuu uskon ja elämän yhteys. Tämä tarkoittaa, että spiritualiteetti ei jää vain yksilön sisäiseksi asiaksi, vaan sillä on sekä toiminnallinen että yhteisöllinen ulottuvuus. Kotila huomauttaa, että kokemuksellisuus tulee ymmärtää oikein yksilön uskon todellisuuden tarkastelemiseksi, sen syntymiseen ja syventymiseen liittyväksi prosessiksi.⁵⁷

Modernin teologian ensyklopedian artikkelin mukaan spiritualiteetti tarkoittaa kristillisen elämän teoriaa ja käytäntöä, jonka uskotaan olevan Pyhän Hengen innoittamaa.⁵⁸ Pyhän Hengen toiminta on kristillisen spiritualiteetin aivan keskiössä, ja sen tavoitteena on eläminen Pyhän Hengen voimassa ja yhteydessä.⁵⁹

Kenneth I. Pargamentille uskonto on merkitysten etsintää suhteessa Pyhään ja spiritualiteetti puolestaan keskeinen osa uskontoa, jonka kautta ihminen Pyhää lähestyy. Pargament tuo esiin näkemyksen, jonka mukaan uskonnon ensisijainen päämäärä on saattaa ihminen lähemmäs Jumalaa, ja tähän spiritualiteetti tähtääkin.⁶⁰

Teologian piirissä spiritualiteettikeskustelu nousee kahdelta pohjalta: spiritualiteetti nähdään sekä kristinuskon ydinasiana että yleisinhimillisenä, kaikille ihmisille yhteisenä kokemuksena elämästä. Paavo Rissasen mukaan spiritualiteetin teologia tutkii Raamatun ilmoituksen pohjalla olevaa kokemusta ja sen hengellistä ulottuvuutta. Rissasen mukaan käsitteeseen sisältyy samalla ajatus, että hengellisen kokemuksen kyky on ihmisyyteen kuuluva perusominaisuus ja se esiintyy kaikissa kulttuuripiireissä.⁶¹

2.2.4 Luterilainen spiritualiteetti

Luterilaisen spiritualiteetin näkökulmana on tarkastella Lutherin opetusten ja luterilaisen teologian pohjalta, millaista spiritualiteettia se edustaa ja mahdollistaa. Antti Raunio tiivistää luterilaisen spiritualiteetin olemuksen seuraavalla tavalla:

Spiritualiteetti toteutuu niin, että Jumala yhdistyy uskossa ihmisen ymmärrykseen ja tahtoon ja tekee koko ihmisen osalliseksi jumalallisesta rakkaudesta ja lahjoittaa iankaikkisen elämän toivon. Kun yhdistyminen on tapahtunut, kristitty alkaa harjoittaa uskoa, toivoa ja

55 McGrath 1999, 2–3, 8–9. Minna Valtosen tapa käsitellä spiritualiteettia kristillisestä näkökulmasta on viitoittanut omaa käsitystäni asiasta.

56 Kotila 2005, 199–200.

57 Kotila 2005, 199.

58 Wakefield 2000, 782.

59 Kotila 2005, 196.

60 Pargament 1999, 8, 11–14.

61 Kotila 2005, 200.

*rakkautta. Hän vahvistaa uskoaan Jumalan rakkauteen, toivoaan, joka kohdistuu Jumalan hyvytyteen ja harjoittautuu palvelemaan lähimmäistään.*⁶²

Luterilaisen spiritualiteetin ytimessä on käsitys Jumalasta kaiken Luojana ja elämän ylläpitäjänä, Pojasta lunastajana ja Hengestä pyhittäjänä. Ihmisen elämään vaikuttavat kaikki Jumalan kolme persoonaa, mutta Pyhän Hengen tehtävät ovat kuitenkin erityisiä uskon-elämän kannalta. Luther korostaa, että Pyhä Henki on jumalallinen lahja, ja sen mukana ihmisille annetaan usko ja kaikki muut hengelliset lahjat. Pyhä Hengen tehtäviä on auttaa tunnistamaan Jumalan työ, ottamaan vastaan ja säilyttämään se, käyttämään ja edistämään sitä. Puhuessaan Jumalasta Luther puhuu siitä, mitä Jumala ihmisille antaa: lahjojaan. Näiden huomaamiseen ohjaa Pyhä Henki, ja niiden oikein käyttämiseksi ihmisten on joka päivä harjoitettava uskomista Jumalaan Isänä ja Luojana. Jumalan hyvien lahjojen tunnistaminen, vastaanottaminen ja käyttäminen johtavat myös yhteisöllisiin ja sosiaalisiin ulottuvuuksiin.⁶³

Jari Jolkkonen kuvaa perinteistä luterilaista spiritualiteettia sisäiseksi kamppailuksi itsessä ja maailmassa olevaa pahuutta vastaan ja taisteluksi hyvyyden puolesta. Kristityn välineitä sisäisen todellisuutensa työstämiseen ovat rukouselämä, jumalanpalveluksiin osallistuminen, ehtoollisen vietto, rippi, Raamatun ja hengellisen kirjallisuuden mietiskely sekä Jumalan sanan kuuleminen.⁶⁴

Anja Ghisellin mukaan Luther painottaa uskossa omakohtaista kokemusta. Pohjana tälle on hänen oma kamppailunsa uskossa, jossa ihmisen oma tekeminen ei riitä vanhurskaaksi tulemisessa ja jonka seurauksena hän kehitti vanhurskauttamisoppinsa. Jumalan rakkaus, armo, pelastaa ihmisen, eivät ihmisen omat teot. Omakohtainen kokemus on Lutherin mukaan elävän, ihmisen elämän lähteenä kumpuavan uskon välttämättömyys. Ilman omakohtaista kokemusta ihminen ei voi tuntea Jumalaa ja tunnistaa Hänen tekojaan. Luther painottaa, että usko ei ole joidenkin oppien tuntemista tai totena pitämistä, siis järjellistä työskentelyä, vaan luottamista siihen, että Jumalan lupaukset täyttyvät. Uskon kokemusta hän pitää ”Pyhän Hengen kouluna”, jossa Pyhä Henki opettaa kristittyä omalla tavallaan.⁶⁵

Lutherin teologian ydin on ristin teologia. Ristin teologian pohjana on usko Kristukseen kärsivänä ja ylösnousseena. Uskonsa kautta kristitty tulee osalliseksi Kristuksen kärsimyksensä ristillä ja hänen pyhistä ominaisuuksistaan: vanhurskaudesta, hyvydestä ja rakkaudesta. Kokemuksen tasolla kohdattu Kristus muokkaa ihmistä itsensä kaltaiseksi, siis osalliseksi kärsimyksensä ja Jumalan armahtavasta rakkaudesta.⁶⁶

Kristitylle lahjoitetaan kasteessa pelastuksen lahjat: Jumalan läsnäolo Kristuksen kulkiessa kristityn rinnalla, vapautus synnin, kuoleman ja pahan vallasta, syntien anteeksiantaminen ja uskon syntyminen. Kaste aloittaa elämän mittaisen prosessin, ja näitä kasteen lahjoja käytetään elämän aikana matkaevään tavoin.⁶⁷ Lutherille oli tärkeää, että usko ei saa typistyä pelkäksi ideoiden joukoksi, ja sen tähden sitä tulee harjoittaa. Tekoja Luther ei kuitenkaan ymmärrä ansiollisiksi, että ihminen niiden avulla pelastuisi, vaan ne ovat kuuliaisuuden tekoja, joita

62 Raunio 2003, 34–35.

63 Raunio 2003, 21–23, 34–35.

64 Jolkkonen 2003, 85.

65 Ghiselli 2003, 83–95.

66 Ghiselli 2003, 83–95.

67 Laulaja 2003, 211–218.

tehdään kuuliaisuudesta Jumalan käskyjä kohtaan.⁶⁸ Uskon tulee olla osa arkipäiväistä elämää. Parhaimmillaan usko ja Jumalan sana toimivat käyttövoimana kristityn arjessa.

Uskon harjoittamisen suhteen Luther liittyi häntä edeltäneeseen traditioon. Jo katolisessa keskiaikaisessa perinteessä rukouselämä rakentui Raamatun tai Katekismuksen lukemiselle (lectio), rukoilemiselle (oratio) ja Jumalan sanan mietiskelylle (meditatio). Tapahtumat voidaan nähdä sisäisinä, mutta myös erillisinä, itsenäisinä tapahtumina.⁶⁹ Luther liittyi myös toiseen klassiseen kristilliseen traditioon, kun hän korostaa rukouselämän keskiössä olevan Jumalan sanan mietiskelyn ihmisen omien ajatusten, kokemusten ja tarpeiden sijasta. Rukouksen ja meditaation päämäärissä näkyvät konkreettisesti luterilaisen spiritualiteetin tähtäyspisteet: itse, Jumala ja lähimmäinen.⁷⁰

Hengellinen lukeminen on vanhastaan merkittävä spiritualiteetin harjoittamisen muoto, ahkera Sanan lukeminen ja tutkiminen puolestaan luterilaisen uskonharjoituksen tunnusmerkki. Hengellinen lukeminen on viipymistä asioiden äärellä, kiireetöntä mietiskelyä eli meditaatiota, ja se koskettaa persoonamme syvimpiä kerroksia. Jouko Martikainen ja Osmo Vatanen näkevät virren osana meditaation perinnettä. Raamatun, Katekismuksen ja hengellisen kirjallisuuden ohella virsikirja on tärkeä spiritualiteetin lähde: Jumalan sanan runomuotoinen mietiskely ja laulaminen on myös tapa meditoida. Laulaminen tuo meditointiin mukaan oman ulottuvuutensa, kun se tehdään kuunnellen ja mietiskellen. Laulu on vuorovaikutusta laulajan ja virren tekstin ja sävelmän välillä, mutta lisäksi vielä sydämen ja äänen välillä.⁷¹

Tämän tutkimuksen ytimessä voi ajatella olevan vahvasti luterilaisen, kristillisen spiritualiteetin harjoittaminen, koska virret, jotka ovat keskeinen tutkimuskohde, ovat aivan luterilaisen uskon harjoittamisen ydintä. Kuitenkaan en ole halunnut lukita ajatusta suoraan luterilaiseen suuntaan, vaan olla avoin ja utelias näkemään, millaista spiritualiteettia virsien käyttö ilmentää tänä päivänä.

2.2.5 Musiikkikokemukset ja identiteetti

Even Ruud esittelee teorian vahvojen musiikkikokemuksien merkityksestä ihmisen identiteetille. Ruud tarkastelee musiikista syntyviä kokemuksia neljästä eri ulottuvuudesta, joilla on yhteys yksilön käsitykselle itsestään. Teoria muodostuu neljästä eri huoneesta tai tilasta (rom): persoonallinen, sosiaalinen, ajan ja paikan sekä transpersoonallinen huone. *Persoonallisen huoneen* keskiössä ovat lapsuudenaikaiset musiikilliset kokemukset. Identiteetti on vahvasti yhteydessä yksilön varhaisimpiin muistoihin ja kokemuksiin, suhteista lähimpiin ihmisiin, turvallisuuden ja huolenpidon kokemuksiin. Musiikki laukaisee tällaisia varhaisimpia muistoja ja kokemuksia, ja niistä käsin ihminen määrittää itseään. *Sosiaalisen huoneen* merkitys nousee siitä käsityksestä, että minäkuva on yhteydessä yksilön asemaan suuremmassa sosiaalisessa ja kulttuurisessa tilassa, yhteydessä toisiin ihmisiin. Musiikkimaku ja musiikin käyttötavat kertovat yksilön asenteista ja arvoista, ja niiden kautta ihminen hahmottaa ja vahvistaa identiteettiään suhteessa muihin ihmisiin. *Ajan ja paikan huone* tarkastelee musiikkikokemuksia

68 Jolkkonen 2003, 108.

69 Jolkkonen 2002, 245.

70 Jolkkonen 2003, 107.

71 Martikainen 2003, 245–248; Vatanen 2003, 325.

tietyssä hetkessä ja paikassa tapahtuvina. Musiikkikokemuksista voi tulla tärkeiden tapahtumien merkitsijöitä yksilön elämänhistoriassa sekä yksilötasolla että kollektiivisesti.⁷²

Transpersoonallinen huone on tunnetta, joka ankkuroituu ihmisen itsensä ulkopuolelle ja on ihmisen arkisen olemisen sekä ajan ja paikan kokemukset ylittävää. Keskeistä transpersoonallisen huoneen tarkastelussa ovat tunteet, niiden luonne ja voimakkuus. Vahvoja musiikkikokemuksia Ruud kuvaa musiikin antamiksi huippukokemuksiksi. Tunteet voivat olla vahvoja kehollisia tunnereaktioita tai kokemusta, että ihminen on osa jotain suurempaa ja oman itsensä ulkopuolella.⁷³

Ruudin mukaan transpersoonalliset kokemukset ovat yleisinhimillisiä ja koskevat siis kaikkia kulttuureja, mikä on myös spiritualiteetin teorioissa läpikantava voima. Spiritualiteetin määritelmiin vertautuvasti Ruud myös luokittelee tällaiset itsen ulkopuoliset tunteet yleiseen, inhimilliseen kokemusmaailmaan kuuluviksi, ihmisellä ei siis ole olemassa erikseen jotain uskonnollista tai hengellistä kokemusta erotuksena muusta kokemusmaailmasta. Ruud, kuten myös Tirrin mukaan Robert Coles, osoittavat, että kulttuurilla on suuri vaikutus siihen, miten kokemuksia tulkitaan ja sanoitetaan.⁷⁴ Ihmisen identiteettiä ja ymmärrysmaailmaa määrittää aina suuresti suhde omaan elinympäristöön, sen kulttuuriin ja muuhun kontekstiin. Niinpä kulttuuri antaa kielen, jolla tulkita näitä yleisinhimillisiä kokemuksia. Toisaalta Ruud tuo myös esiin, että musiikin huippukokemuksia on usein vaikea pukea ylipäänsä sanoiksi ja myös sen, että musiikki on kaikkien ihmisten yhteistä kieltä ylittäen kulttuurien ja puhuttujen kielten rajat.⁷⁵

Eri maissa tehtyjen laajojen empiiristen tutkimusten pohjalta Ruud kokoaa vahvojen musiikkikokemusten aikaansaamia tuntemuksia. *Fyysiset* tunteet näkyvät usein esimerkiksi jännityksenä kehossa, itsen liikuttamisena tai itkuna. *Kognitiivisia* seurauksia kokemuksista ovat esimerkiksi täysi keskittyminen musiikkiin, sulautuminen musiikkiin, assosiaatioiden, muistojen ja fantasioiden virtaaminen mieleen, yllättyneisyys, tunne, että säveltäjä puhuu juuri kyseiselle yksilölle, tai toive, ettei musiikki koskaan loppuisi. *Emootioista* tavallisin on ilon tunne, sitten tulevat rakkaus, turvallisuus, lepo tai rauha, mutta myös negatiivisia tunteita, kuten suru, levottomuus, pelko tai viha voi ilmaantua. *Transsendentaalisissa tai eksistentiaalisissa* kokemuksissa ihminen on kosketuksissa olemassaolonsa tärkeiden puolien kanssa. Näitä voivat olla uskonnolliset kokemukset, itsensä kokonaiseksi tunteminen tai omasta kehosta irtautumisen tunne. Ihmisten kuvauksissa transsendentaaliseen tai eksistentiaaliseen kokemukseen liittyneitä tuntemuksia ovat uuden tiedon ja uusien mahdollisuuksien saaminen. Nämä tunteet myötävaikuttavat ihmisen persoonalliseen kehitykseen, sillä niillä on terapeuttinen ja ihmistä eheyttävä vaikutus. Musiikilla on todettu olevan myös identiteettiä ja itseluottamusta vahvistavia vaikutuksia sekä toisiin ihmisiin yhteyttä parantavia vaikutuksia.⁷⁶

Ruud esittelee Robert Assagiolin tutkimuksessa esille tulleita musiikkikokemusten kuvauksia: ylös kohoaminen, tietoisuuden laajentuminen, uudistuminen, vapaudentunne ja ilo. Ruud tuo esiin myös Abraham Maslowin kokoamia kokemuksia: olla täysi, olla kokonainen, voimaantuminen, hyvyys, sisäinen vapaus ja vahva tunne riippumattomuudesta.⁷⁷

72 Ruud 1997, 67, 105–106, 145.

73 Ruud 1997, 175, 178.

74 Tirri 2004, 136.

75 Ruud 1997, 185, 193.

76 Ruud 1997, 178–180.

77 Ruud 1997, 177–178.

Ruud kirjoittaa, että vahvat, tunteelliset kokemukset musiikista jäävät ihmisen muistiin ja kehoon, ja niiden kautta ihminen rakentaa minäkuvaansa. Vahvojen musiikkikokemusten myötä ihminen voi päästä kosketuksiin syvimpien osiensa kanssa. Ruud määrittelee identiteetin tavaksi rakentaa itseä erilaisten, ihmisen elämänaikaisten kokemusten pohjalta. Merkittäviä ovat varhaislapsuudesta juontuvat ja keholliset kokemukset sekä kokemus elämänhallinnasta. Lisäksi Ruud liittää mukaan itsen asettamisen suurempaan sosiaaliseen yhteyteen ja kuulumisen aikaan, paikkaan ja historiaan.⁷⁸

Usein kokemus olla osa jotain suurempaa tulkitaan sisällöltään uskonnolliseksi tai ihmisen persoonalliseksi uskoksi johonkin. Uskonnolliset kokemukset liittyvät usein kohtaamiseen Jumalan kanssa, ne voivat sisältää ilmestyksiä, herättää ylistämään tai jopa tulla koetuksi saaranana. Yhtymäkohta Hayn ja Nyen suhdetietoisuuteen löytyy arvojen ja tunteiden keskinäisestä yhteydestä. Ruud kirjoittaa, että musiikkikokemuksiin sisältyvä uskonnollinen kokemus voi olla niin vaikuttava, että arvot, jotka niistä heräävät tai jotka voimistuvat, muodostuvat elämää ohjaaviksi. Rajanylittävillä kokemuksilla voi olla myös yleisiin humanistisiin arvoihin liittyvä sisältö. Myös luontokokemukset, tunne ykseydestä tai tarkoituksellisuudesta voivat kuvata tuota kokemusta.⁷⁹

Ruud puhuu musiikista katalysaattorina, esteettisenä kehyksenä, jonka avulla ihminen uskaltaa mennä arkipäivän tietoisuudentiloista kokemaan toisenlaista todellisuudentajua. Synonyymeinä muutokselle Ruud käyttää ilmaisuja mennä musiikkiin, vaihtaa todellisuudentajua, ja vaihtaa identiteettiä lyhyeksi tai pidemmäksi aikaa.⁸⁰

Musiikin voima on siinä, että se luo järjestystä ihmisen mieleen. Musiikin rytmi, harmonia ja olemiseen virittävä tunnelma antavat muodon tunteille.⁸¹ Tästä juontuvat musiikin terapeuttiset vaikutukset. Ruud kirjoittaa musiikin vaikutuksesta ihmisen henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Ruudin mukaan musiikin välityksellä on mahdollista kohdata itselle vaikeita tunteita ja ajatuksia. Musiikki myös lohduttaa, koska se johdattaa positiivisiin tunteisiin ja kokemuksiin.⁸² Vastaavasti Vapaavuori kirjoittaa, että virsi voi olla merkittävä väline tunteiden kohtaamiseen ja käsittelyyn sellaisissa tilanteissa, joissa ihminen ei löydä sanoja oman sisäisyytensä kuvaamiseen.⁸³

Musiikin aikaansaamaan kokemukseen liittyy samankaltaisia ulottuvuuksia kuin hengelliseen kokemukseen.⁸⁴ Paavo Kettunen kirjoittaa, että hengellinen kokemus syntyy ihmisen luonnollisen kokemusmaailman ja ihmisen itsensä ulkopuolella olevan todellisuuden kohtaamisesta.⁸⁵ Margaret Cording Petty sanoo, että musiikin voima perustuu siihen, että se pitää sisällään koko ihmisen olemisen, sekä näkyvät että näkymättömät osat, kehon, sielun ja hengen. Hengellinen oleminen on olemista täysin kokonainen ja täysin todellinen, sekä luonnollisessa että tuonpuoleisessa todellisuudessa.⁸⁶

78 Ruud 1997, 9–11, 181.

79 Ruud 1997, 186–188; Hay & Nye 1996, 149–151.

80 Ruud 1997, 189.

81 Petty 2010, 72.

82 Ruud 2008, 51.

83 Vapaavuori 2003, 68–69.

84 Ruud 1997; Hay & Nye 2006, 65–71; Tirri 2004, 137.

85 Kettunen 2003, 362–363.

86 Petty 2010, 72.

2.3 Aiemmat tutkimukset

Virsilaulun merkitystä on tutkittu lähinnä yhteislaulun näkökulmasta. Jonna Kalliokoski on tutkinut käytännöllisen teologian pro gradu -työssään *Veisaajat* yhteisen veisaamisen merkitystä eläkeläisten laulupiirin osallistujille. Kalliokosken tutkimuksessa veisuuharrastus sai erilaisia merkityksiä: se koettiin mielekkäänä uskonnollisena toimintana, yhteenkuuluvuuden tunnetta vahvistavana sekä elämän rajallisuuden hyväksymiseen auttavana. Lisäksi laulajat ilmaisevat virsiä laulamalla kiitollisuuttaan Jumalalle pelastuksesta, he rukoilevat veisaamalla ja myös ylläpitävät luottamusta Jumalaan sekä toivoa iankaikkisesta elämästä.⁸⁷

Päivikki Suojasen väitöstutkimus *Finnish Folk Hymn Singing, Study in Music Anthropology* tarkastelee Suomen herätysliikkeiden seuraveisuuta musiikkiantropologisesta ja hymnologisesta näkökulmista. Suojanen antaa seuraveisuulle seuraavia merkityksiä: se ilmentää liikkeen kokonaisarvoa, on rukousta, uskon tunnustamista ja julistamista, kiitollisuuden ilmausta Jumalaa kohtaan, tunneilmaisun keino ja sidos lapsuuteen. Veisuulla on sekä musiikillinen että rituaalinen merkitys. Suojasen mukaan veisuussa yhdistyvät myös henkilökohtaiset ja kollektiiviset funktiot. Henkilökohtaisia funktioita hän tarkastelee Abraham Maslowin ihmisen perustarpeita kuvaavan teorian mukaisesti ja sanoo, seuraveisuu voi vastata seuraaviin perustarpeisiin: turvallisuuden tarve, rakkauden ja yhteenkuuluvuuden tarve, sosiaalisen arvostuksen tarve, itsensä toteuttamisen tarve sekä tarve tietää ja ymmärtää.⁸⁸

Outi Krank on musiikkikasvatuksen pro gradu -työssään *Nyt kodista laulun mä laulan* tutkinut lestadiolaisen uuden heräyksen oman laulukirjan, Siionin matkalaulujen, merkitystä herätysliikkeelle. Tutkimus osoittaa, että veisuulla on paljon samankaltaisia tehtäviä ja merkityksiä kuin Suojasen tutkimuksessakin mainitaan.⁸⁹

Tiina Tolonen puolestaan on tutkinut Siionin virren merkitystä Kainuun herätyksessä musiikkitieteen laitoksen pro gradu -työssään *Yksinäisten yhteys*. Tutkimuksessaan hän määrittelee Siionin virrelle seuraavat merkitystasot: esteettisyys, perinteen säilyttäminen, emotionaalisuus, rukous, terapeutisuus, uskon vahvistus, yhteenkuuluvuus ja ilon tuominen.⁹⁰

Musiikin merkitystä elämänkaaren tärkeiden kehitys- ja kasvuprosessien aikana on tutkinut Anita Forsblom musiikkiterapian pro gradu -työssään *Vie minut, vie minut jonnekin, missä itkuni ilonhelminä pisaroi*. Forsblomin tutkimus on tapaustutkimus yhdestä naisesta ja hänen merkitykselliseksi kokemastaan musiikista elämänkaarensa aikana. Tutkimus osoittaa musiikin suuren merkityksen tunteiden ja kokemusten tulkkina sekä surutyöskentelyn aikana. Lisäksi tutkimuksesta käy ilmi, että musiikkikokemuksilla on yhteys identiteettiin ja ihmisenä kasvamiseen.⁹¹

87 Kalliokoski 2003.

88 Suojanen 1984, 239–244, 295–297.

89 Krank 1997, 91–93.

90 Tolonen 1999, 60–62.

91 Forsblom 2003, 60–64.

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Virsikirjan virsien käytöstä saatuja kokemuksia ja virsikokemusten merkitystä käyttäjien spiritualiteettiin.

Tutkimuskysymys:

Mikä merkitys eri elämänvaiheiden virsikokemuksilla on virsiä käyttävien spiritualiteetille?

Tutkimuksen konteksti on ihmisen koko elämä sekä yksityisenä että yhteisöllisenä, elämän eri vaiheet ja erilaiset tilanteet sisältävänä. Tavoitteena on saada tietoa henkilökohtaisen tason virsikokemuksista siten, että siihen kuuluvat kaikki ne ulottuvuudet, joita kyseisen ihmisen elämänpäiriin kuuluu ja joissa hän virsiä käyttää. Tutkimuksessa virsien käyttöä ei ole rajattu vain laulamiseen, vaan mukaan otetaan kaikenlainen virsien käyttäminen. Kokemuksella tarkoitetaan kaikessa laajuudessaan niitä tunteita, ajatuksia ja assosiaatioita, joita mielessä tapahtuu virren käytön aikana.

Virsilaulun merkitystä veisaajalle on tutkittu jonkin verran, erityisesti kohteena on ollut herätysliikkeiden seuraveisuu.⁹² Aiemmissa tutkimuksissa lähtökohtana on ollut yhdessä laulaminen, mutta yksilötason kokemuksia on kuitenkin vähintäänkin sivuttu. Tutkimukset osoittavat, että virsilaululla on sekä yhteisöllisiä että yksilöllisiä vaikutuksia. Omassa tutkimuksessani lähtökohta on ihmisen yksilöllinen kokemusmaailma, joka kattaa kaikenlaisen virsien käytön kyseisen ihmisen elämässä ja sisältää siis myös mahdollisen yhteisöllisen ulottuvuuden. Tästä näkökulmasta virsikokemuksia ei ole aiemmin tutkittu. Tutkimuksen teoreettisena viitekehystenä toimii spiritualiteetin määrittely ja tutkimus. Spiritualiteetti viittaa elämän syväluontoiseen pohdintaan, jossa elämälle etsitään ja annetaan merkityksiä. Spiritualiteetti voi viitata Kotilan mukaan kristinuskoon, mutta se voi tarkoittaa myös mistään uskonnoista riippumatonta elämisen tasoa, Eino Kailaa mukaillen 'syvähenkistä elämää'.⁹³ Virsien käyttöä yhdistettynä spiritualiteettiin ei ole aiemmin juuri tutkittu.

⁹² Suojanen 1984; Tolonen 1999; Krank 1997; Kalliokoski 2003.

⁹³ Kotila 2003, 18–19.

3.2 Tutkimusmenetelmä

3.2.1 Tutkimusmenetelmä, aineistonkeruu ja tutkimusjoukko

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus on joustava tutkimussuuntaus, jossa korostuu prosessinomaisuus läpi koko tutkimuksen. Merkitysten anto ja niiden välisten suhteiden analysointi on Ronkaisen ja muiden mukaan laadullisen tutkimuksen lähtökohta.⁹⁴ Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara puolestaan nostavat lähtökohdaksi todellisen elämän kuvaamisen, tosiasioiden löytämisen tai paljastamisen.⁹⁵ Samankaltaisesti laadullista tutkimusta tarkastelevat käytännöllisen teologian professori John Swinton ja tutkija Harriet Mowat. He puhuvat yksilöiden tarinoista, joista jokainen pitää sisällään oman totuutensa. Tutkimuksen tarkoitus on kuvata, tulkita ja ymmärtää noita tarinoita. Tällä tavalla voidaan löytää merkityksiä ja saada syvällisempää ymmärrystä asiasta. Laadullinen tutkimus ei tähtää, eikä voikaan tähdätä yhden yhteneväisen totuuden löytämiseen. Pikemminkin sen tulee tehdä näkyväksi erilaiset kokemukset, merkityksen annot ja totuuden yksilöllinen taso: totuuksia on monia.⁹⁶

Laadullisessa tutkimuksessa ihmistä tarkastellaan kokonaisvaltaisesti. Nähdään, että ihminen on aina osa jotain elämismaailmaa ja todellisuutta. Näin ollen ihmisen kokemukset eivät ole koskaan paljaita, vaan ympäröivään maailmaan ja elämänhistoriaan sidoksissa olevia. Laadullinen tutkimus korostaa subjektiivuutta ja kokemuksellisuutta; ihminen elämismaailmansa kokijana, havainnoijana ja toimijana korostuu. Ihmistä pyritään tutkimaan mahdollisimman luonnollisessa ja todellisessa tilanteessa, niin että tilanteen asiayhteys säilyy, koska ihmisen elämä on aina suhteessa aikaan ja paikkaan.⁹⁷

Tietoteoreettisesti laadullisen tutkimuksen taustalla voidaan nähdä konstruktivismi. Tämä tarkoittaa, että todellisuudella tai jollain ilmiöllä on useita eri tulkintoja, eikä koskaan voida saavuttaa puhdasta, tulkitsematonta todellisuuden muotoa. Tällöin totuus ja tieto ovat pitkälti yksilöiden ja yhteisöjen itsensä rakentamia.⁹⁸ Konstruktivismi leimaa siis paitsi tutkittavaa kohdetta, myös tutkijaa, joka samalla tavoin on sidoksissa elämänsä todellisuuteen ja omista lähtökohdistaan käsin tekee tulkintoja tutkimusprosessin eri vaiheissa. Tällä on merkittävä vaikutus tutkijan rooliin. Se tekee tutkijasta aktiivisen osallistujan tutkimusprosessissa.⁹⁹

Tutkijan rooli ylipäätään on merkittävä osa laadullista tutkimusta. Tutkija vaikuttaa tuotamaansa tietoon monella tasolla toimijana ja tekemällä valintoja. Tutkijan omaan rooliin keskeisesti vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa kokemus tutkimuksen tekemisestä, tietyn metodin käyttämisestä, omat kokemukset tutkittavasta aiheesta sekä oma elämänhistoria ja arvolähtökohdat, joiden kautta ymmärrys asioista syntyy. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan roolia ei yritetä tehdä näkymättömäksi, vaan siitä tehdään tietoiseksi.¹⁰⁰

94 Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 80.

95 Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161.

96 Swinton & Mowat 2006, 30.

97 Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 81–82; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161, 165; Swinton & Mowat 2006, 31.

98 Swinton & Mowat 2006, 34–37.

99 Swinton & Mowat 2006, 35.

100 Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 82; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161.

Tutkimusmenetelmän valinta riippuu täysin tutkimustehtävästä ja tilanteesta, jota tutkitaan. On etsittävä paras mahdollinen tapa saada halutusta tilanteesta tai ilmiöstä tietoa.¹⁰¹ Tässä tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmänä käytetään stimulated recall¹⁰² -haastattelua eli str-menetelmää. Menetelmään liittyy oleellisesti virikemateriaali, joka voi olla esimerkiksi video- tai äänitallenne tutkimukseen liittyvästä toiminnasta. Virikkeenä voi toimia myös esimerkiksi valokuva, riippuen siitä, mitä tarkoitusta varten ja missä kontekstissa tutkimusta tehdään. Virikemateriaalin tarkoituksena on palauttaa tutkittavan mieleen niitä ajatusprosesseja, joita autenttisen tilanteen aikana on syntynyt.¹⁰³

Haastattelu on yksi laadullisen tutkimuksen yleisimmistä aineistonkeruu-menetelmistä. Se on hyvin joustava menetelmä, joka sallii haastattelutilanteen keskustelunomaisen etenemisen ja sitä myöden kysymyksien tarkentamisen tarvittaessa. Tuomi ja Sarajärvi nostavat esiin, että tärkeintä haastattelussa on saada tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta mahdollisimman paljon tietoa.¹⁰⁴ Teemahaastattelun luonne on tässä tutkimuksessa syvälinen.

Laadullisella tutkimuksella pyritään kuvaamaan ja ymmärtämään tietyssä kontekstissa tapahtuvaa ilmiötä. Tutkimuksen luonteeseen kuuluu keskeisesti tutkijan ja tutkittavan subjektiviteetin huomioiminen. Str-menetelmä vastaa hyvin laadullisen tutkimuksen tavoitteita: aineistonkeruu tapahtuu mahdollisimman luonnollisissa olosuhteissa, tutkimuksen kohteena on yksilön kokemus tilanteesta, ja haastatteluvaiheessa ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä syntyy tutkijan ja tutkittavan yhteistyönä.¹⁰⁵

Stimulated recall -menetelmää on käytetty laaja-alaisesti laadullisen tutkimuksen parissa.¹⁰⁶ Kasvatustieteissä sitä on hyödynnetty opettajan pedagogisen ajattelun ja toiminnan tutkimisen välineenä. Tällöin tutkimuksen kohteena ovat sekä luokahuoneessa tapahtuva toiminta ja sen perustelu että opettajan opettamista ohjaavat ajatusprosessit, omaa toimintaa ohjaavat käsitykset ja periaatteet. Patrikainen ja Toom tuovat esiin, että str-menetelmä on vuosien varrella kehittynyt ja sen soveltamismahdollisuudet nähdään nykyisin laajemmin.¹⁰⁷ Tässä tutkimuksessa menetelmää sovelletaan jonkin verran. Tutkimuksen kohteena oleva toiminta eli virsilaulaminen ei ole autenttisessa tilanteessa tapahtuvaa, vaan paikkana on tutkijan koti ja tilanne on luotu varta vasten virren laulamista varten. Tässä tutkimuksessa menetelmän käyttämisen tavoitteena on, että musiikillinen toiminta itsessään käynnistää virsiin liittyvän ajatusprosessin, tunteet, elämykset, muistot, assosiaatiot.

Str-menetelmä tuottaa monimuotoista aineistoa, ja tästä tutkijan on oltava tietoinen ennen menetelmän käyttämistä. Tutkijan täytyy pohtia tarkkaan, mitä aineistoa hän haastattelullaan tavoittelee. Soveltaen Patrikaisen ja Toomin tuloksia haastatteluaineisto tuottaa kolmen tasoista materiaalia: toiminnan/tallenteen synnyn aikaista ajattelua, tallenteen ja tutkimusprosessin aikaansaamaa ajattelua sekä tutkimusaiheeseen liittyvien yleisten uskomusten ja periaatteiden pohdintaa. Tutkimusaineiston monipuolisuus on yksi str-menetelmän eduista. Eduksi on luettavissa myös se, että tällä menetelmällä tehdystä haastattelusta aineiston määrä pysyy

101 Swinton & Mowat 2006, 55.

102 Menetelmästä käytetään useita eri nimityksiä ja lyhenteitä: stimulated recall -menetelmä, -metodologia, -haastattelu, sekä lyhenteitä str-, sr- ja stri-menetelmä. Suomenkielisenä vastineena ovat virikkeitä antava haastattelu ja vahvistetun palautuksen menetelmä. Patrikainen & Toom 2004, 239.

103 Patrikainen & Toom 2004, 239.

104 Tuomi & Sarajärvi 2009, 71–73.

105 Patrikainen & Toom 2004, 240.

106 Patrikainen 2012, 116.

107 Patrikainen & Toom 2004, 249.

pienempänä verrattuna tavalliseen teemahaastatteluun. Virikemateriaalin ansiosta keskustelu pysyy paremmin varsinaisessa aiheessaan.¹⁰⁸

Str-haastattelu voi olla strukturoitu tai strukturoimaton. Virike ja sen käyttö ohjaavat haastattelutilannetta suuresti. Nauhoitettua kuvamateriaalia voidaan katsoa kokonaisuutena tai osissa riippuen siitä, mitä tietoa tavoitellaan tutkimustehtävän perusteella.¹⁰⁹ Tässä tutkimuksessa haastattelu on puolistrukturoitu eli teemahaastattelu. Videonauhoitus toimii virikkeenä etukäteen mietittyjen teemojen käsittelyyn. Haastattelussa aineistonkeruumenetelmänä korostuu tutkittavan subjektius eli hän luo merkityksiä tutkittaville asioille.¹¹⁰ Teemahaastattelun luonteeseen kuuluu, että korostetaan ihmisten tulkintoja asioista, heidän asioille antamia merkityksiä sekä sitä, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelussa käsiteltävät teemat nousevat tutkimuksen viitekehystä tutkimustehtävän tai tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti. Puolistrukturoitu haastattelu antaa kuitenkin tilaa myös haastattelutilanteessa syntyvien kokemusten esilletuomiseen ja käsittelyyn.¹¹¹

Aineistonkeruu

Tämä tutkimus virsikokemuksista eteni kolmessa vaiheessa. Ensimmäinen yhteydenotto haastateltaviin tapahtui joko puhelimitse tai kasvotusten. Kolmeen otin yhteyttä puhelimitse, kolmeen olin kontaktissa kasvotusten. Saatua suostumuksen osallistumisesta (liite 1) toimitin heille etukätestehtävänä Elämän viiva -paperin (liitteet 2 ja 3). Elämän viiva -paperi oli tutkimuksen kannalta hyvin tärkeä, sillä siinä tutkittavia pyydetään määrittämään ne itselleen tärkeät virret, joihin haastattelu perustuu. Tässä yhteydessä sovimme myös aikataulun haastatteluja varten. Haastattelut saimme suunnitelmami mukaan kahden viikon sisään tehtäväpaperin antamisesta, näin ollen varsinainen tutkimuksen kesto haastateltaville mahtui kahden viikon sisään.

Toisena vaiheena tutkimuksessa oli valittujen virsien yhteinen laulaminen, tallentaminen ja niihin liittynyt haastattelu. Haastattelutilanteet etenivät niin, että aivan ensin esittelin videokameran ja osoitin, mitä kohtaa haastateltavasta kuvaan. Sen jälkeen kerroin, että nauhoitus tehdään vain tutkimusta varten, sitä ei käytetä muussa tarkoituksessa, ja että virsilaulua ei katso nauhalta kukaan muu tutkijan ja haastateltavan lisäksi.

Tämän jälkeen tiedustelin, miltä Elämän viiva -tehtävä oli tuntunut, ja pyysin heitä kertomaan valitsemaansa virret. Elämän viiva -paperissa tutkimushenkilöitä pyydettiin merkitsemään viisi itselleen tärkeää virttä, viisi kappaletta sen vuoksi, että rajaaminen ei tuntuisi vielä etukäteen liian vaikealta. Tutkimussuunnitelman mukaisesti heidän tuli kuitenkin karsia listaansa vielä kahdella, mukaan tuli vain kolme virttä kultakin. Sitten pyysin lyhyesti kertomaan, miksi kyseinen virsi on tärkeä. Kaikki kertoivat virsistään hyvin vuolaasti ja innokkaasti. Lyhyen sanallisen kuvauksen jälkeen tarjosin mahdollisuutta säestykseen, jota kukaan ei halunnut. Lauloimme siis ilman säestystä ne säkeistöt, joita tutkittavat halusivat. Laulamisen jälkeen kysyin, mitä siitä nousi mieleen tai millainen mieli siitä tuli. Samalla ta-

¹⁰⁸ Patrikainen & Toom 2004, 244, 247–248.

¹⁰⁹ Patrikainen & Toom 2004, 242.

¹¹⁰ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 201.

¹¹¹ Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.

valla etenimme toiseen ja kolmanteen virteen. Lopuksi kysyin, miltä tilanne tuntui ja pyysin Elämän viiva -paperin itselleni. Näiden haastattelujen kestot olivat 40, 45, 50, 53, 54 ja 72 minuuttia. Kuvasin videokameralla siis koko virsilaulutilanteen. Seuraavaa tapaamista varten käsittelin tietokoneella erilliset DVD:t, joissa oli virsien yhteinen laulaminen.

Tutkimuksen kolmas vaihe oli varsinainen haastattelu. Haastattelun aluksi kerroin, mitä tulee tapahtumaan ja mitä haastateltavilta odotan, toisin sanoen katsomme ja kuuntelemme virrenlaulua DVD:ltä television kautta yhden virren kerrallaan, ja virren loputtua seuraisi keskustelu. Sanoin myös, että virren kuuluessa DVD:ltä haastateltava saa kommentoida sitä tai mieleensä tulleita asioita ja että voimme palata virteen uudelleen, jos sille on tarvetta. Kukaan ei kommentoinut laulun aikana, eikä myöskään kokenut tarpeelliseksi palata niihin uudestaan. Myös tämän haastattelutilanteen tallensin kokonaisuudessaan.

Str-menetelmän heikoiksi kohdiksi on sanottu tekniikan käyttöön tai aineiston laatuun ja luotettavuuteen liittyvät asiat. Keskeisin tekniikkaan liittyvä ongelma on videokameran käyttö, mikä voi aiheuttaa tutkittaville jännitystä, mikäli sellaiseen ei ole tottunut. Jännitys puolestaan voi muuttaa kuvaustilanteessa suoriutumista tutkittavan kannalta.¹¹² Laulaminen videokameran edessä, vaikkakin yhdessä tutkijan kanssa, nauhoituksen katsominen ja kuunteleminen voivat olla hämmentävää sellaiselle, joka ei ole siihen tottunut. Videokameran mukanaolo ei aiheuttanut tutkimusjoukolle suurta jännitystä. Kuitenkin pientä hermostuneisuutta oli havaittavissa, mikä voi selittyä yhtä hyvin uudella tilanteella kuin myös laulamiseen liittyvällä jännittyneisyydellä. Itsensä katselu televisiostakin aiheutti hämmennystä yllättävän vähän, mutta kuitenkin sen verran, että vain yksi heistä katseli itseään suoraan ja koko ajan. Muille oli tavallista seurata virren sanoja virsikirjasta. Näin ollen uskon, että videokameran käyttö ei vaikuttanut olennaisesti tutkittavien suoriutumiseen tilanteissa, eikä myöskään aineiston laatu ole siitä kärsinyt.

Aineiston laatuun ja luotettavuuteen voi vaikuttaa lisäksi se, että omien ajatusprosessien työstäminen itseä ikään kuin ulkopuolelta katsellen voi olla aivan uusi toiminto. Tämä tutkimus keskittyi kokemuksiin, ja virikkeen tarkoitus oli ruokkia kokemuksia ja tuoda näkyväksi kaikkea, mitä virsiin kokemuksellisesti liittyy. Näin ollen mielen prosessien työstäminen itsen ulkopuolelta aiemmin kuvatulla tavalla ei ollut tämän tutkimuksen tähtäin. Virike kyllä sai haastateltavat refleктоimaan itseään, mutta ajatteluprosessi tai sen eteneminen eivät olleet oleellisia. Virikkeen käyttö edisti tutkittavien syvällistä reflektiota, eikä se aiheuttanut ainakaan sanallisesti mitään vaikeutta kenellekään. En näe oleelliseksi erottaa toisistaan haastattelun aiheuttamia prosesseja tässä tutkimuksessa.¹¹³

Haastattelu eteni nauhoitusta seuraten, siihen reagoiden ja edeltä käsin laaditun teemahaastattelun rungon (liite 4) pohjalta. Teemahaastattelun etenemiseen liittyy paljon tutkimuskohtaisia vaihtoehtoja suunniteltujen kysymysten järjestyksestä, sanamuodoista ja esimerkiksi siitä, pitääkö kaikille tutkittaville esittää samat kysymykset.¹¹⁴ Tässä tutkimuksessa teemahaastattelun runko toimi suuntaa-antavana siten, että kenenkään kanssa teemoja ei käyty läpi järjestyksessä tai niin, että välttämättä jokainen kysymys olisi tullut käsiteltyä. Enemminkin tarkkailin, että teemojen aihepiirejä oli vähintäänkin sivuttu. Haastattelu eteni pitkälti nauhoitusten nostamien kommentointien ehdoilla. Oman laulamisen kuuntelu ja katselu tuotti itsessään niin paljon kokemuspohjaista materiaalia, että varsinaiset haastatte-

¹¹² Patrikainen & Toom 2004, 248.

¹¹³ Patrikainen & Toom 2004, 248–249.

¹¹⁴ Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.

lun teemat tulivat luonnostaan haastateltavilta, niitä tarvitsi lähinnä tarkentaa. Materiaalia tuli toisaalta runsaasti, niin kuin aineiston laajuus osoittaa, mutta menetelmän ehdoton etu on, että materiaali on kaikkienensa hyvin relevanttia, eli virikkeen ansiosta pysytään hyvin itse asiassa.¹¹⁵ Ominaista str-menetelmän käytölle tässä tutkimuksessa oli, että virike johti mieluummin syvemmälle menevään pohdintaan kuin aiheesta lipsumiseen.

Tutkimusjoukko

Koska laadullisella tutkimuksella pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä ja antamaan sille merkityksiä, jää tutkimusjoukon koko suhteellisen pieneksi.¹¹⁶ Tutkimusjoukon kokoa ohjasi osaltaan myös tutkijan ja informanttien tapaamiskertojen määrä, joita tämän tutkimuksen puitteissa kertyi kaikkiaan kolme henkilöä kohden. Tutkimusjoukko koostui kuudesta henkilöstä, neljästä naisesta, iältään 36-, 37-, 55- ja 80-vuotiaita, ja kahdesta, 50- ja 68-vuotiaista miehistä. Tutkimukseen lähtiessäni toiveenani oli saada tutkimusjoukon ikähaitari laajaksi. Tärkeimpänä perusteluna tähän oli kiinnostus siitä, mitä nimenomaan eri-ikäiset ihmiset virsistä kokevat saavansa. Jälkikäteen katsottuna tutkimuksen analyysin tekeminen olisi voinut olla helpompaa, jos tutkimusjoukko olisi ollut rajattu johonkin ikähaarukkaan. Tutkimushenkilöiden identiteetin tulee säilyä tunnistamattomana sekä henkilöiden itsensä suojaamiseksi että tutkimuksen luotettavuuden kasvattamiseksi.¹¹⁷ Tästä syystä käytän tutkitavista seuraavia pseudonimiä: Minna (36 v.), Anni (37 v.), Lauri (50 v.), Irja (55 v.), Seppo (68 v.) ja Leila (80 v.).

Kvalitatiivisen tutkimuksen tutkimusjoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti.¹¹⁸ Tutkimushenkilöt ovat tässä tapauksessa erään kymenlaaksolaisen seurakunnan jäseniä, jotka tutkija entuudestaan tunsivat. Lähtökohtana ei ollut rajata tutkimusjoukkoa jonkun tietyn seurakunnan jäsenistä koostuviksi, vaan pikemminkin se muodostui sellaiseksi.

Tarkoituksenmukaisuus informanttien valinnassa heijastuu siten, että heidän tuli olla jollain tapaa ja jossain määrin virsiä käyttäviä. Lopulta valintaan vaikutti se, että tutkija tiesi heidän laulavan virsiä. Näin toisaalta varmistettiin, että virsi kuuluu kyseisen ihmisen elämään jonkinasteisesti, ja toisaalta myös se, että valittu tutkimusmenetelmä pääsisi käyttöön ja toiminnallista virikeaineistoa saataisiin kerättyä. Virsien laulaminen olikin kaikille informanteille luontevin ja ensisijainen tapa käyttää virsiä, mutta myös virsien soittaminen eri instrumenteilla ja virsilevyjen kuuntelu tulivat esiin.

Tutkittavat ovat kuvanneet kokemuksiaan enimmäkseen laulamisen yhteydessä tapahtuneiksi. Laulun konteksti vaihtelee yksityisestä yhteisölliseen ja mukana on myös kokemuksia esilaulajana toimimisesta ja solistisesti esittämisestä. Soittokokemuksia on mukana myös, sekä pianolla että kitaralla, julkisesti tai yksinäisyydessä.

¹¹⁵ Patrikainen & Toom 2004, 247.

¹¹⁶ Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 83.

¹¹⁷ Tuomi & Sarajärvi 2009, 131, 140–141.

¹¹⁸ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 165.

3.2.2 Tutkimusaineiston analyysi

Looginen päättely ja tulkinta ovat keskeisimmässä osassa, kun käsitellään laadullista aineistoa. Tuomi ja Sarajärvi sanovat, että käsittely aloitetaan hajottamalla aineisto osiin, seuraavaksi se käsitteellistetään ja lopuksi kootaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi.¹¹⁹ Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka puolestaan kuvaavat analyysin tekemistä arkisemmalla tavalla ja sanovat, että se tarkoittaa aineiston huolellisen lukemisen jälkeen tekstimateriaalin järjestämistä, sisällön ja rakenteiden erittelyä, jäsentämistä ja sen pohtimista, mitä aineisto sisältää, mistä siinä kerrotaan, millä tavoin ja missä määrin.¹²⁰

Analyysi on tutkijan työn tulosta, se muotoutuu etsimisestä, löytämisestä, erittelystä, luokittelusta ja yhdistämisestä, eikä siitä voi sulkea pois aiempaa tietämystä, kokemusta, maailmankuvaa, tiedonkäsitystä ja arvoja. Näin ollen analyysi on subjektiivista ja siihen liittyy aina tulkintaa.¹²¹ Ronkainen ja muut korostavat laadullisen tutkimuksen tulkinnallisuutta ja puhuvat tulkintojen ketjusta, jossa tutkimustulokset ovat tulkintoja jo moneen kertaan tulkituista näkemyksistä. Tulkinnallisuuden korostus nousee laadullisen tutkimuksen yleisestä luonteesta, merkitysten keskeisyydestä ja kokemuksellisuudesta.¹²²

Samaan tapaan tulkintojen ketjusta puhuvat Swinton ja Mowat sanoessaan, että analyysin tarkoitus on tuoda järjestystä, rakennetta ja merkitystä tutkimusprosessin aikana kerääntyneelle materiaalille. Swintonin ja Mowatin näkemys korostaa itseni tekemiä tärkeitä havaintoja tutkimuksen aikana. Heidän näkemyksessään korostuu konkreettisen aineistonkeruun tuottaman materiaalin lisäksi vielä se tulkintojen ketju, jota tutkija on koko tutkimusprosessinsa ajan tehnyt ja tuottanut, ja joka osin on hänen omassa päässään, ei siis konkreettisena ainakaan kokonaisuudessaan.¹²³ Näenkin, että analyysin tekemisen yksi ulottuvuus on tehdä näkyväksi ja tietoiseksi se tieto, joka itsellä on. Tämä liittyy myös aineiston luotettavuuteen: mitä enemmän tutkija on tietoinen oman tietonsa lähteistä ja sen muotoutumisesta, sitä varmemmin hän voi sanoittaa aineistoa ja luottaa tutkimuksensa tuloksiin.

Laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä on sisällönanalyysi. Sitä voidaan käyttää yksittäisenä metodina ja myös osana erilaisia analyysikokonaisuuksia. Sisällönanalyysi on väline, jolla kerätty aineisto saadaan järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten.¹²⁴ Sisällönanalyysillä tutkimusaineisto pyritään järjestämään tiiviiseen ja selkeään muotoon ja siten luomaan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota. Analyysin loppuunsaattamiseksi saavutettu informaatio vielä keskustelutetaan teorian, empirian ja oman ajattelun kanssa.¹²⁵ Tutkimuksen tärkein anti ovat sen tulokset.¹²⁶ Tulosten raportointi eli aineiston kokoamisen ja analyysin tekemisen kuvaus tulee tehdä huolellisesti ja niin, että lukija voi seurata eri vaiheiden etenemistä ja lopulta johtopäätösten syntyä.¹²⁷

Laadullista aineistoa analysoitaessa ratkaisevaa on päättää teorian ja aineiston itsensä sisältämän informaation suhde eli se, millaisen painoarvon eri elementit saavat analyysin aikana.

119 Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.

120 Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

121 Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

122 Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 82–83.

123 Swinton & Mowat 2006, 57.

124 Tuomi & Sarajärvi 2009, 95, 103.

125 Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.

126 Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 217.

127 Tuomi & Sarajärvi 2009, 141.

Laadullisen aineiston analyysi voidaan laatia aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. Aineistolähtöinen analyysi lähtee aineistosta itsestään käsin ja usein siinä käytetään induktiivista päättelyä, joka tarkoittaa analyysiä yksittäisestä ilmaisusta yleiseen. Teorialähtöistä analyysia puolestaan kuvaa usein deduktiivinen päättely, jossa analyysi etenee teoriasta muodostetuista kehikoista käsin aineiston tulkitsemiseen. Näiden välimuotoon asettuu teoriaohjaava analyysi, jossa päättely ja aineiston ryhmittely tapahtuvat aineiston pohjalta, mutta niiden lopulliseen järjestämiseen vaikuttaa teoria, se, mitä aiheesta aiemmin jo tiedetään. Tätä tapaa voidaan kutsua abduktiiviseksi. Voidaan sanoa vielä, että mitä aiemmin teoria tulee mukaan analyysin laatimiseen, sitä lähempänä ollaan deduktiivista otetta, ja mitä myöhemmin teoria tulee mukaan, sitä lähempänä ollaan induktiivista otetta.¹²⁸

Tämä analyysi on tehty abduktiivisen päättelyn nojalla teoriaohjaavasti, joten analyysissä yhdistyvät siis aineistolähtöisyys ja valmiit mallit. Tutkimusmateriaali on analysoitu sisälönanalyysin menetelmin induktiivisesti, ja teoriakäsitykset ovat tulleet mukaan ohjaamaan aineiston jaottelua loppuvaiheessa. Vaikka aikaisempi tieto ohjaa tai auttaa analyysissä, tarkoitus ei ole kuitenkaan testata teoriaa, vaan pikemminkin avata uusia ajatusuria.

Tutkijan päättelyä ohjaa aina jonkinasteinen esiymmärrys tutkimastaan aiheesta tai ilmiöstä, ja tästä syystä ei oikeastaan koskaan voida puhua puhtaasti induktiivisesta päättelystä.¹²⁹ Itselläni tämä nousi esiin sekä aineistonkeruun aikaisesta alustavasta analyysistä että vuosien kokemuksesta virsien kanssa työskennelleenä. Analyysin tekeminen oli jatkuvaa huomion antamista sille asialle, etten liittäisi tulkintoihin omia tai vuosien aikaisia muista virsi- tai seurakuntayhteyksistäni tekemiä havaintoja, mielenkiintoisia huomioita ja löytöjä. Tavallaan voi sanoa myös, että tässä tutkimusmateriaalissa oli paljon sellaista, jolle tunnistin tarttumapintaa kanttorin työn myötä saamissani kokemuksissa. Swinton ja Mowat puhuvat laadullisen tutkimuksen tiedon luonteesta ja lähteestä: mistä tiedämme sen, mitä tiedämme ja mihin tietomme perustuu.¹³⁰ Tätä epistemologista kysymystä pohdin alituisen analyysia tehdessäni.

Aineistolähtöinen analyysi on kuvattavissa karkeasti kolmivaiheiseksi prosessiksi: aineiston redusointi eli pelkistäminen, klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen.¹³¹

Analyysia varten aineisto on saatava sellaiseen muotoon, että se on käsiteltävissä. Metodikirjallisuudessa puhutaan aineiston litteroimisesta.¹³² Se, miten tarkasti litterointi on tehtävä, ohjautuu tutkimustehtävästä ja analyysitavasta. Tosin tulee huomioida, että litteroinnin tarkkuus on suhteessa siihen, miten kattavasti aineisto tulee kokonaan nähdyksi.¹³³ Itse kirjoitin auki sanasta sanaan kaikki haastattelut. Litteroitua tekstiä syntyi kaikkiaan 138 sivua. Litteroinnin jälkeen aineistoon tulee perehtyä huolellisesti lukemalla niitä läpi. Lukiessani litterointeja huomasin, että aineistonkeruuvaiheessa tekemäni alustavat analyysit ohjasivat lukuani, ja sen vuoksi aloin pelkistää aineistoa aika pian litteroinnin jälkeen.

Aineiston pelkistämiseksi siltä kysytään tutkimustehtävän mukaisia kysymyksiä, omassa tutkimuksessa virren synnyttämiä tunteita, ajatuksia, muistoja ja assosiaatioita. Nämä kohdat koodasin eri värein tietokoneella. Analyysiyksikkö vaihteli yksittäisestä sanasta ajatuskoko-

128 Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–100.

129 Tuomi & Sarajärvi 2009, 95; samasta asiasta Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

130 Swinton & Mowat 2006, 32.

131 Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.

132 Tuomi & Sarajärvi 2009, 92.

133 Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

naisuuteen kuitenkin niin, että eniten oli kokonaislauseita. Sen jälkeen kokosin kyseiset kohdat paperille, tulostin ja leikkasin ne yksittäisiksi paloiksi. Tämä osoittautui minulle helpoimmaksi tavaksi käsitellä ilmauksia ja hahmottaa sen sisältö parhaimmalla tavalla.¹³⁴

Seuraava vaihe analyysissä on ryhmittely, eli aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia kuvaavia käsitteitä, ne yhdistetään luokaksi ja nimetään sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Tämä kohta on tutkimuksen kannalta tärkeä, koska siinä luodaan perusrakenne analyysille sekä alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä.¹³⁵ Oma tutkimusaineistoni on monipuolinen ja laaja. Aloin koota samaa aihepiiriä kuvaavia ilmauksia, esimerkkeinä kuolema, uskonnollisuus, asemoituminen toisiin ihmisiin ja elämänpäiiriin, turvallisuuden tunne. Nämä ilmaisut saattoivat olla yhtä hyvin positiivisia tai negatiivisia. Tämän lisäksi kokosin eri virsitoimintoja kuvaavat ilmaukset. Tässä vaiheessa analyysin pohja oli jo aika selvä ryhmittelyn aikaansaamien teemojen myötä.

Tämän jälkeen analyysin tekemiseen tuli mukaan teoria. Aloin sovittaa ryhmittelyssä muodostamiani luokkia spiritualiteetin teorioihin ja virsien käytöstä löytyneitä ilmaisuja virren määritelmiin ja tehtäviin. Näin päädyin seuraavien lukujen analyysituloksiin. Analyysin tekemisen koin haastavaksi, koska tein sitä nyt ensimmäisen kerran. Lisäksi spiritualiteetti käsitteenä on hyvin laaja-alainen ja siitä syystä hankala käsittää kokonaisuudessaan.

3.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tieteellinen tutkimus arvioidaan yleisillä tiedeyhteisöjen arviointikriteereillä. Tutkimuksen laatua tarkastellaan tavallisesti validiteetin ja reliabiliteetin käsittein. Validiteetti kuvaa tutkimuksen sisäistä luotettavuutta, sitä, miten hyvin tutkimus kuvaa tutkittavaa ilmiötä. Reliabiliteetti liittyy tutkimustulosten toistettavuuteen ja mittauksen tarkkuuteen. Käsitteet ovat syntyneet määrällisen tutkimuksen parissa, eivätkä ne ole suoraan siirrettävissä laadullisen tutkimuksen luotettavuusarviointiin.¹³⁶

Laadullisessa tutkimuksessa validiteettia voidaan käyttää yleiskäsitteenä tai puhutaan yksinkertaisesti tutkimuksen laadusta tai luotettavuudesta. Ronkainen ja muut puhuvat myös sisäisestä ja ulkoisesta validiteetista. Sisäinen validiteetti viittaa tutkimuksen sisäiseen logiikkaan ja johdonmukaisuuteen, ja ulkoisella validiteetilla tarkoitetaan sitä, miten hyvin tutkimuksen tulokset ovat siirrettävissä toisen tutkimuksen yhteyteen.¹³⁷

Tuomi ja Sarajärvi kirjoittavat, että laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita. He painottavat tutkimuksen sisäistä johdonmukaisuutta, jossa tutkimuksen eri osiin, niiden luotettavuuteen ja keskinäiseen yhteyteen on kiinnitetty huomiota koko tutkimusprosessin ajan.¹³⁸ Olen pyrkinyt tekemään tutkimuksestani mahdollisimman selkeän ja avoimen, että toimintani ja ajatteluni prosessit olisivat näkyvillä. Tästä syystä analyysiosiossa tarjoan myös paljon alkuperäisilmaisuja.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavat monet tekijät. Yksi keskeisimmistä tekijöistä on tutkijan rooli ja sen tekeminen näkyväksi. Tutkijan tulee olla tietoinen omista

¹³⁴ Tuomi & Sarajärvi 2009, 109; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

¹³⁵ Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.

¹³⁶ Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 130–131; Tuomi & Sarajärvi 2009, 136.

¹³⁷ Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 130–131.

¹³⁸ Tuomi & Sarajärvi 2009, 139.

lähtökohdistaan, asenteistaan ja ennakkokäsityksistään aiheeseen liittyen.¹³⁹ Oma tutkijan roolini nivoutuu kiinteästi yhteen aiemman ammattini kanssa. Suhteeni virsiin on hyvin vahva koulutuksen ja työkokemuksen kautta. Tämän lisäksi oma hengellisyteni ilmenee ennen kaikkea musiikin välityksellä. Koen kuitenkin, että kanttorin ammatti on ollut tässä tutkimuksessa ensisijaisesti etu antaen minulle herkkyyttä kuulla ja sanoittaa haastateltavien kokemuksia virren laulamisesta.

Tutkijan rooli ja siitä käsin itselle läheisen aiheen tarkasteleminen ei ollut aivan helppoa. Ennakoasetelma, joka teemahaastatteluun valittiin, oli vapaa keskustelun kulku ja tutkijan ohjailemattomuuteen pyrkiminen. Tutkimusta tehdessäni huomasin jo itsessäni pientä jäykistymistä sen suhteen, mitä oikein voin kysyä. En oikein osannut korjata tilannetta tutkimuksen aikana, ja päädyin ratkaisemaan asian niin, että saan olla aloitteleva tutkija ensimmäistä tämän laajuista tutkimusta tehdessäni ja olen sitä rehellisesti, tiedostaen ja hyväksyen sen. Toisaalta, valittua linjaa haastattelun toteuttamiseksi en nähnyt tarpeelliseksi suuresti muuttaakaan, jotta haastattelutilanteet olisivat mahdollisimman samankaltaisia. Huolimatta omasta epävarmuudestani huomioin kuitenkin sen, että teemahaastattelun aiheessa pysyttiin, mistä ei tosin suurta huolta ollut käytetyn virikkeen ansiosta. Jälkikäteen mietittynä tarkentavien kysymysten suhteen olisin voinut tutkijana olla rohkeampi.

Oli myös tietoisesti valittu asetelma, että en halunnut tarjota näkemyksiksi mitään teologista sanastoa, vaan halusin, että tutkittavat itse sanoittavat ajatuksensa ja kokemuksensa. Täten en esimerkiksi käyttänyt sanaa 'Jumala' missään haastattelussa, ennen kuin haastateltava oli itse sen sanonut. Tällä tavoin pyrin olemaan ohjailematta haastateltavien ajatuksenkulua millään lailla. Tämä tuotti varmasti aineistoa, joka on juuri tutkittavien näköistä, mutta joissain kohdin se voi tarkoittaa myös, että jokin ilmaus tarkoittaakin jotain, mitä ei osattu ääneen sanoa.

Tutkimuksen tulosten luotettavuutta lisää tässä käytetty stimulated recall -menetelmä eli se, että aineistonkeruu perustui virikkeen käyttöön ja haastatteluun. Kokemukseni on, että laulaminen aktivoi ihmisen sisäisyyden ja tekee hänen läsnäolonsa toisenlaiseksi kuin jos menetelmänä olisi pelkkä sanallinen asian käsittely. Oleellista on kokemusten aktivointi. Myös tutkimuksen rakenne kolmevaiheisena lisää luotettavuutta, sillä tutkittavilla oli aikaa työstää asiaa. Useammat tapaamiset mahdollistivat myös sen, että haastateltavat ehtivät tottua tutkimustilanteeseen. Haastattelutilanteissa ei ilmennyt mitään häiriöitä.

Stimulated recall -menetelmän olemukseen kuuluu introspektio. Introspektion mukaan ihmisen on mahdollista havainnoida sisäisiä prosessejaan samaan tapaan kuin ulkoisia, todellisen elämän tapahtumia.¹⁴⁰ Lähdin tutkimukseeni sillä vahvalla ennakkokäsityksellä, että näin juuri on. Introspektio osoittautuikin luontevaksi kaikille tutkittaville. Tosin hajontaa syntyi siitä, miten helppoa oli sanoittaa omaa kokemusmaailmaa. Kaikille henkilöille se ei ollut yhtä helppoa, vaikka tunteita tuntui olevan.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä oikean mittaisella ajankäytöllä, siis sillä, että tutkimuksen tekoon on riittävästi aikaa.¹⁴¹ Koen, että minulla oli hyvin aikaa käytettävissä tämän tutkimuksen tekemiseen, jotta sain kypsyttellä asiaa ja perehtyä aineistoon ja sen tuloksiin.

Tutkimuksen syväluotaavuus tuli yllätyksenä tutkittaville, mutta niin tuli jossain määrin myös tutkijalle itselleenkin. Oma hämmennykseni johtui eniten siitä, että ihmiset kokivat

139 Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 136.

140 Patrikainen & Toom, 2004, 241.

141 Tuomi ja Sarajärvi 2009, 142.

tutkijan sellaiseksi henkilöksi, jolle uskaltaa avautua. Varmasti myös tutkijan toinen ammatti edisti luottamuksen syntymisessä; haastateltava voinee ajatella, että tutkija tietää mistä puhutaan, ja kanttorin ammattitaitoon luotettiin. Se, että tutkittavat ja tutkija tiesivät toisensa etukäteen, ei ollut mielestäni luotettavuutta heikentävä asia, vaan sitä lisäävä. Tutkittavilla oli myös jonkinlainen ennakkokäsitys tutkijasta. Tuttuudessa on olemassa aina se vaara, että kerrotaan sellaista, mitä oletetaan toisen haluavan kuulla tai että puhutaan ehkä vain soveliaista asioista. Koin, että jokainen tutkittava oli kuitenkin hyvin aidosti tutkimuksessa mukana, ja että he puhuivat rehellisesti, jopa hyvin rohkeastikin henkilökohtaisia tai perhepiirinsä asioita.

4 SUHDETIETOISUUS ELÄMÄN MITTAPUUNA

Analyysiprosessissa, oikeastaan jo aineistonkeruun aikana, aineistosta nousi selkeästi esiin tutkimusjoukon reflektointi omaan itseen, toisiin ihmisiin, maailmaan ja elämänpiiriin, sekä ihmistä korkeampaan voimaan, useimmiten Jumalaan. Kategoriat, joihin aineisto on tässä luvussa jaettu, muodostuivat helposti. Tämän luvun tarkoitus on osoittaa nämä ulottuvuudet ja niiden olemassaolo, mutta ne heijastuvat myös muiden tuloslukujen sisällä, 'punaishana lankana'.

4.1 Suhde itseen

4.1.1 Virsikokemukset eksistentiaalisten kysymysten herättäjänä

Ihminen elää osana elämismaailmaansa, ja ihmisen elämää leimaavat suhteet tuohon ympäröivään maailmaan, myös näkymättömään maailmaan. Spiritualiteetti on nähtävissä suhdetakeskeiseksi asiaksi, niin yleisinhimillisesti kuin kristillisestikin katsottuna. Suhde toisiin ihmisiin, maailmaan, elämän korkeampaan voimaan tai Jumalaan ja myös suhde itseen ovat elämän merkitystä ja laatua suuresti määrittäviä asioita. Seuraavassa tarkastelen tutkimuksen tuloksia tältä suhteissa olemisen pohjalta, alkaen suhteesta itsen ja minän välillä.

Tämän tutkimuksen yksi merkittävä tulos on eksistentiaalisten kysymysten esilläolo. Tutkittavista Minna yllättyi virsivalintojaan ja sitä, mitä ne hänestä kertovat, koska ne ovat mollisävellajissa. Tämä kysymys muodosti hänelle eräänlaisen kehyksen tutkimuksessa: se oli likipitään hänen ensimmäinen, mutta myös viimeinen kommenttinsa haastattelussa. Irja puolestaan pohti suhdettaan lapsuudenkodin uskonnollisuuteen ja omaa itseä suhteessa siihen. Sekä Minnalla että Irjalla käynnistyi vahva eksistentiaalisten kysymysten pohdinta siitä, kuka ja millainen minä oikeastaan olen.

...nääh on vähä nyt siis rupesin kattoon nääh on vähän enemmän tällasia .. mikskä sitä nyt sanois ei niinkään iloisia ylistäviä vaan tällasia surun ja emmä tiää

..ne on niinku kauniimpia tai häkellyttävämpiä tai jotain että niissä enemmän sitä jotain että mitähän se sit on ehkä että musiikillisesti semmosta jotaki kaunista (Minna)

..kyl se (armonikävöijä) kuvvaa aika pitkälle mut minä oon se ilosempi versio .. et mie en oo niin semmonen huokailija ja ... mie suhtaudun vähän valosemmin (Irja)

Läsnäolon tunne ja keskittyneisyys olivat vahvasti aistittavissa, ja virren laulaminen johtikin välittömästi syvälliseen ja vakavan tuntuiseen pohdintaan omasta itsestä. Pohdinnat tuntuivat aidoilta, mitä puoltaa myös se, että käsiteltävät aiheet olivat hämmentäviä ja toisella naisella myös selvästi epämieluisia tuntemuksiltaan.

Nämä tulokset osoittavat samankaltaisuutta Hayn ja Nyen tutkimuksien kanssa. Heidän tutkimustensa mukaan lapset pohtivat suhdettaan itseen erilaisten kehollisten ja mentaalisten

ten kokemusten myötä, ja ne saivat heidät pohtimaan eksistentiaalisia ja moraaliin liittyviä kysymyksiä. Hayn ja Nyen tutkimuksessa lapset pohtivat olemassaolonsa syitä ja sitä, mistä ovat tulleet¹⁴², aikuisen kysymys on peilata itseään omaan minäkuvaansa, siihen käsitykseen, joka hänelle itsestä on muodostunut ja jonka varassa hän on elämäänsä rakentanut.

Virsi 295 *Oi, Herrani, saan luoksesi* liittyy Leilalla hänen opiskeluaikaansa. Hän on kokenut vahvan kutsumuksen ammattiinsa, jota hän on tehnyt ennen eläkkeelle siirtymistään. Kutsumus sävyttää hänen koko olemassaoloaan vahvasti, josta esimerkkinä on sekin, että hän valitsi kyseisen virren yhdeksi itselleen tärkeimmistä. Kutsumuksen merkitys tuli esiin myös haastattelun aikana tavasta puhua virrestä ja sen mukanaan tuomista assosiaatioista. Merkillepantava oli toisaalta nöyryys ja toisaalta kunnioituksen tunne ja ylpeys olla palveluammattissa. Nyt eläkevuosinaan hän edelleen tapaa opiskelutovereitaan, ja tätä virttä hän käyttää vain niissä tapaamisissa. Virsi liittyy siis myös suhteeseen toisiin ihmisiin, mutta ennen kaikkea se kertoo hänen vahvasta ammatillisesta kutsumustietoisuudestaan ja sitä kautta hänen identiteetistään ja elämän tarkoituksesta laajemminkin.

Yhteinen piirre edellämainituille esimerkeille on se, että virsikokemusten kautta haastateltavat tulivat tietoisiksi itsestään. Omat kokemukset ja niiden reflektointi antoivat uutta tietoa itsestä, ja se aiheutti hämmennyksen tunteita, erityisesti Minnan mutta osin myös Irjan kohdalla. Toisaalta Leilan ja osin myös Irjan käsitykset minuudestaan olivat jo prosessoituja, ja virsillä he ikään kuin halusivat korostaa, representoida sitä, ja se varmisti omaa käsitystä itsestä.

Hay ja Nye mukailevat sosiologi Alfred Schutzia ja puhuvat musiikin kuuntelun erityispiirteestä, jossa tulee kokemus tietoisuuden virtaan yhtymisestä musiikin esittäjän ja kuulijan välillä.¹⁴³ Tutkimuksen virsilaulutilanteessa ei ollut kyse musiikin kuuntelusta, saati siitä, että tutkija olisi esittänyt tutkittaville virsiä. Haastattelutilanteessa oli kuitenkin olemassa musiikin virta, johon he itse tulivat mukaan sekä heidän mielessään että fyysisesti tutkijan tuottamana. Uskon, että musiikki tuotti kokemuksen samalla tietoisuuden tasolla olemisesta. Minna, Leila ja Irja myös sanoittivat tämän ilon ja tyytyväisyyden laulaa tutkijan kanssa. Kokemusta hyvästä lauluhetkestä lisäsi se, että he saivat luottaa tutkijan esilaulamiseen ja osallistua itse lauluun tutkijaa seuraten.

Musiikin mukanaoloon ja sen vastaanottamiseen liittyy toisenlaisia ulottuvuuksia ja kokemuksia kuin pelkkään puheeseen. Hay ja Nye puhuvat musiikin luonteesta suorana väylänä ihmisen sisälle, kun taas puhe vaatii aina puhujan ja vastaanottajan skeemat, eli ne pitää käsitellä jollain tavalla. Musiikki ei tarvitse mielen skeemoja tullakseen ymmärretyksi, vaan se menee ihmisen mieleen suoraan ja tulee koetuksi ja tulkituksi sellaisenaan.¹⁴⁴ Vastaavia ajatuksia puheen ja sanan eri ulottuvuuksista sisältyy myös Lutherin musiikin teologiaan. Luther kuvaa kahden käsitepariketjun avulla teologian ja musiikin vaikutusta ihmiseen: teologia toimii sanan ja ymmärryksen, musiikki äänen ja tunne-elämän muodoissa.¹⁴⁵ Oleellista on, että pelkästään puhuttuna sana vetoaa lähinnä ymmärrykseen, mutta ihmisäänen laulamana sana koskettaa syvemmin myös tunne-elämää.

Minna tuo itsen reflektoinnissa esiin mielenkiintoisen näkökulman, kun hän sanoo, että oman itsen arvostus voi kohota, jos kokee virret itselleen tärkeiksi. Näen tässä kommentissa

142 Hay & Nye 2006, 117–118.

143 Hay & Nye 2006, 68.

144 Hay & Nye 2006, 68.

145 Sariola 1986, 36–38.

yhtymäkohdat sekä spirituaaliseen kokemukseen, että virteen uskonnollisuuden mittarina. Minna koki virsien laulamisen hyvin tunteenomaisesti, virret *503 Taivaan Isä suojan antaa* ja *15 Tiellä ken vaeltaa* nostivat esiin liikutuksen kyyneleet sekä niitä laulaessa että kuunnellessa haastattelun toisella kerralla. Virteen *78 Vieraalla maalla kaukana* liittyi puolestaan vahvoja hämmennyksen ja pelon tunteita. Liikutuksensa syyksi hän totesi, että tutkimustilanteessa sai keskittyä virren sanomaan ja säveleen, ja toisaalta myös, että sai antaa ajatusten virrata sinne, minne ne virren mukana hänellä ohjautuivat, omiin lapsiin. Uskon, että tämä mahdollisti hänelle niin voimakkaan spirituaalisen kokemuksen, että hän liikuttui ja sen seurauksena laulu miltei katkesi.

Ruud puhuu vahvojen musiikkikokemusten aikaansaamista reaktioista, joista kognitioihin liittyvä on se, että ihmisen mieleen virtaa muistoja, assosiaatioita ja fantasioita.¹⁴⁶ Minna todentaa tässä juuri tätä ilmiötä, joka on toki tutkimuksessa kauttaaltaan näkyvä, virren 503 kohdalla: hänen mielensä siirtyy tilanteisiin, joissa hän virttä on käyttänyt ja se on tullut hänelle erityisen rakkaaksi, mieleen tulvii muistoja ihmisistä, joita oli läsnä, tunnemuistoja, ja myös jo ajatuksia lasten selviämisestä elämässä. Fyysisistä reaktioista Ruud mainitsee itkun, aivan kuten Minnalle tapahtuikin.¹⁴⁷ Toinen näkökulma voi liittyä tutkimuskokonaisuuden perusteella siihen, että Minnan ajatuksissa on tietty arvostusasteikko niin kutsuttuja uskovaisia ihmisiä kohtaan, että he olisivat ihmisinä jotenkin parempia. Minna nimittäin kertoi pohtineensa, riittääkö oma uskonnollisuus tutkimukseen osallistumiseksi. Yhdessä tai yksittäin näiden näkemysten myötä ajattelen, että vahva spirituaalinen kokemus vahvisti Minnan identiteettiä ja itsensä arvostamista. Ehkä oli myös niin, kuten hän itse sanoi, että tässä tutkimushetkessä oli mahdollisuus keskittyä virteen, ja sen myötä elää tunteitaan läpi kokonaisvaltaisesti. Joka tapauksessa ajattelen, että tämä kokemus voi olla merkittävä hänelle itsetuntemuksen ja -luottamuksen kannalta.

Seppo muistaa koulun uskontotunnilla laiskanläksynä käytetyn virren 408 toista säkeistöä, jossa sanotaan: *”Ei elon tiellä nyt nukkua auta, vaarat ne vaanivat vaeltajaa. Kunnian kruunua velto ei voita, turhaan ei aikaansa tuhlata saa. Kun joutuvi yö, on jo myöhäistä työ, kiiruhda, kohta jo hetkesi lyö”*. Virsi ilmentää hänelle yhteiskunnan ja yhteisön hyväksyttyä kontrollia kasvatuksessa sekä opettajan kasvatustehtävää ja merkitsee hänelle vastuuntuntoon kasvamista. Kokemus virrestä on ollut vaikuttava lapsena, ja edelleen se tuntuu todelliselta ja virren viesti puhuttelevalta.

...joo se oli todella mutta ei sitä otettu pilana eikä pilkkana vaan se otettiin tosissaan vielä 50-luvulla että se sana satutti varmasti et kyl tää puhuttelee juuri tämmönen et pitää tehdä työnsä ja muistuttaa siitä että minkä homman on saanu ni se pitää tehdä ja toimittaa vastata teoistaan (Seppo)

4.1.2 Kuolema ja kuoleman jälkeinen elämä

Kuolema ja hautajaiset on koko tutkimusjoukon kokemuksia läpäisevä teema. Jokaisen haastateltavan tärkeimpien virsien joukossa oli vähintään yksi, johon liittyy läheisen kuolema. Tutkimushenkilöiden virsikokemukset toivat mieleen muistoja hautajaisista, kuoleman kä-

¹⁴⁶ Ruud 1997, 180.

¹⁴⁷ Ruud 1997, 179.

sittelystä sekä omasta selviytymisestä vaikeassa tilanteessa. Näiden lisäksi esiin nousi yhden henkilön kohdalla omaan kuolemaan valmistautuminen vakavan sairauden myötä.

Hayn ja Nyen tutkimuksissa ilmeni, että pohtiessaan minän ja itsen suhdetta lapset miettivät oman tietoisuuden muuttumista kuolemassa, sitä että kuollessaan he saavat aivan erilaisen ja vielä tuntemattomanlaisen persoonallisen tietoisuuden. Lapset pohtivat esimerkiksi, miten he tietävät olevansa kuolleita, ja miltä se tuntuu.¹⁴⁸ Tietoisuus toisenlaisesta olemisesta, ihmisen muuttumisesta tuli esiin myös tässä aikuisten tutkimuksessa. Lauri pohti kuoleman rajan toiselle puolelle siirtymistä ja sitä, ettei siitä tiedetä juurikaan mitään, koska *”kukaan ei ole tullut kertomaan, mikä siellä odottaa”*. Mutta samalla hänelle Raamatun ja virsikirjan monet kuvaukset taivaasta ja lupaukset, että siellä ihminen muuttuu ja saa toisenlaisen olomuodon, ovat toivoa antavia ja myös elämän päämäärän määritteleviä. Uskonsa kristilliseen käsitykseen taivaasta ihmisen elämän päämääränä¹⁴⁹ ja Jeesuksen sovitustyön osuudesta siinä ilmaisivat Laurin lisäksi Leila ja Seppo.

...tää juuri tää kolmas säkeistö sä pahan väijytykset turhiks teet sä tuskat liennät kuivaat kyyneleet mis on nyt kuolema sun voittosi kun herra jeesus olet kilpeni tässä se oikeestaan on... ei kuolema meitä voita et se on ehkä sitten se...sen valon tieltä varjot häviää eläissä kuollessa sä luoksein jää et se turva jumalaan se on se mikä tässä jää sitten...nimenomaan juuri se että...se antaa toivoa (Seppo)

Irja laulaa virsiä läheisilleen, jos kuoleman tiedetään olevan lähellä. Virrellä hän tahtoo toivottaa hyvää matkaa ja turvallisuutta, kun edessä on tuntematonta.

4.1.3 Minna, kuolema ja virsi 78

Minnan kohdalla virteen 78 *Vieraalla maalla kaukana* liittyy isovanhemman kuolema. Virren mukanaan tuomat kokemukset kuvaavat jotain oleellista virrestä ajassa kulkevana, aikaan ja paikkaan sidottuna sekä myös tunteiden ja assosiaatioiden väylänä. Tästä syystä esittelen perusteellisemman kuvauksen Minnan tapauksesta. Minnan tapaus myös osoittaa paitsi virsien ja spiritualiteetin syvän yhteyden ja mahdollisuuden, myös käytetyn tutkimusmenetelmän sopivuuden tutkia virsikokemuksia.

Minna kertoo haastattelun ensimmäisessä vaiheessa virsilaulun yhteydessä, että virsi 78 herättää hänessä pelkoa, epävarmuutta ja turvattomuuden tunnetta. Minna oli ollut kymmenvuotias, kun hänen mumminsa kuoli, ja virsi liittyy siihen aikaan. Kuolema oli ensimmäinen läheisen poismeno lapsen elämässä. Mummin kuolema sai Minnan pelkäämään, että myös hänen äitinsä kuolee. Lisäksi tilanne herätti pelon omasta kuolemasta, kuolemista nukkuessaan kuten mummi. Virressä 78 puhutaan hautakummusta, ja se on Minnalle virren keskeinen sana ja viesti: hautakumpu tarkoittaa kuolemaa, ja kuolema on pelottava.

Kuolema sai lapsen miettimään, minne kuollut menee. Virren alkusanat *”Vieraalla maalla kaukana”* assosioivat lapsen mielessä niin, että kuollut menee jonnekin kauas. Sanat herättivät myös pelon joutua itsekin kauas perheestä, kun kuolee. Lapsen ajatukset vaikuttavat nyt jo aikuisen mielen pohjalla, ja kuolema ja virsi 78 herättävät edelleen epävarmuutta ja

¹⁴⁸ Nye 2006, 117–118.

¹⁴⁹ Raunio 2003, 20.

turvattomuutta. Minna vielä pohtii, että ”*kukaan ei osaa varmasti sanoa sitä minne sitten mennään missä sä sitte olet ja onks sun hyvä olla*”.

Minna valitsi virren tutkimukseen, mikä oli tietoinen valinta käsitellä siihen liittyneitä hankalia tunteita. Haastattelun ensimmäisessä vaiheessa haastateltavat kertoivat valitsemistaan virsistä ensin sanallisesti täyttämänsä Elämän viiva -paperin avulla, miksi kyseinen virsi on hänelle tärkeä ja mihin elämänvaiheeseen tai hetkeen se liittyy. Kertoessaan kokemuksistaan virrestä 78 Minna oli hämmentynyt ja pelokkaan oloinen. Muistot tapahtumista, omista tunteista ja ajatuksista olivat hyvin voimakkaasti aistittavissa.

Sanallisen kerronnan jälkeen haastattelussa edettiin siten, että kyseiset virret laulettiin. Laulamisen jälkeen Minna oli edelleen hämmentyneen oloinen, mutta nyt siitä syystä, että laulamisesta ei tullutkaan ahdistava olo. Virsi, joka aiemmin oli merkinnyt vain kuoleman ahdistavuutta, pelkoa menettää äiti ja kuolla itse, olikin muuttunut kyselyksi, ihmettelyksi ja hämmästyksi kuolemasta. Minna huomasi, että hän on ajan saatossa hyväksynyt isovanhemman kuoleman, ja hyväksymisen tunteet valtasivat mielen nyt. Tarkasteltuaan tekstiä hän myös löysi virren tekstistä lohduttavia kohtia, kuten ”*sä kuolit, että pääsisin Jumalan lapseksi*”.

.. jotenki nautti vaan itse tästä laulamisesta ja tästä sanomasta ja kattoo jotenki tätäki vaikka aiheena kuolema ja kun se mulle on se aihe niin se kuolema niin vahvasti mutta siitä ei tullu yhtään sellanen ahdistava olo päinvastoin niinku nauttii... (Minna)

Tämä osoittaa, miten vahvasti konteksti ja sen tunneilmapiiri, kokemus kaikinensa kiinnittyvät virteen ja myös sen, että nuo kokemukset säilyvät virressä pitkänkin aikaa. Minna sanoo, ettei ole käyttänyt virttä hautajaisten jälkeen, ja sen tähden virteen ei hänellä liity muita kokemuksia. Hautajaiskokemus on jäänyt niin vahvasti mieleen, että hän ei halua käyttää virttä yksinkään, koska on aina arastellut sen mukanaan kuljettamia tunteita ja kokemuksia huolimatta siitä, että kokee melodian kauniiksi ja koskettavaksi.

Ruud puhuu vahvoista musiikkikokemuksista, jotka ilmenevät usein kehollisina reaktioina ja ovat kokemuksena niin voimakkaita, että ne jäävät kehoon ”asumaan”, eli jäävät kehon muistiin.¹⁵⁰ Kokemus voi olla positiivinen, mutta myös negatiivinen, niin kuin tässä. Vahvana muistijälkeenä se voi myös ohjailla ihmisen elämää ja käyttäytymistä, mikä tässä tapauksessa näkyy siinä, että Minna ei ole halunnut käyttää tätä virttä, koska siihen liittyy niin vahvoja tunnemuistoja. Toisaalta on myös olemassa ihmisen rationaalinen muisti, joka muistaa myös ikävän asian, jota ei halua kohdata tai muistella.

Kehollinen tunnemuisto ilmenee tässä tapauksessa siinä, että laulettuaan virren Minna huomasi mielessään tapahtuneen muutoksen suhteessaan kuolemaan, ja koki helpotusta asiasta. Kuitenkin, kun kuuntelimme virttä seuraavassa tapaamisessamme, hänen mielensä vaipui uudelleen ja palautui epämurkkaan ja hyvin hämmäntävään olotilaan kuolemasta. Ihmisen rationaalinen ajattelu on siis kehittynyt iän myötä, mutta kehossa on olemassa tunnemuisto lapsen kokemuksista. Kuitenkin kuoleman mysteeri säilyy hänellä epämiellyttäviä tunteita herättävänä.

se on nyt just hoksasin et se on ehkä vähän jopa pelottava tai arveluttava....et jos mä sen yhdistän jos joku sit jossain vaiheessa väistämättä joku läheinen ... menehtyy nii....ehkä

¹⁵⁰ Ruud 1997, 10.

sit että jos tällanen laulettais hautajaisis niin emmä tiiä kykenisinks mä ees siihen mua ehkä jopa pelottais että mitä tunteita mulla siitä vai lohduttaisko tää nimenomaan myös siinä et tää on silloin... (Minna)

Minna itse ihmettelee vahvoja tunteitaan ja pelottavia ajatuksiaan kyseisen virren kohdalla. Hän on selvästi yllättynyt omista reaktioistaan, yhtä hyvin kuin myös siitä, että hän rohkeni ottaa tämän virren tutkimukseen käsitelläkseen sitä liki ventovieraan ihmisen kanssa. Oleellista on huomata, että virsi itsessään ei ole se pelottava asia, vaan tosiasiaassa pelottavia ovat ne kuolemaan ja menettämiseen liittyvät tunteet, joita se herättää ja joiden kanssa laulun myötä joutuu vastakkain. Luonnollisesti mukana on myös menneisyyden painolasti, vahva tunnemuisto, joka on jo jalanjälkenä virressä.

Virsi voi olla todella merkittävä tapa työstää elämän perustavimpia kysymyksiä, kuten tässä kuolemaa. Virsi voi myös lopulta saattaa käyttäjän kohtaamaan itsensä ja tunteensa noiden kysymysten äärellä. Siksi virren asema spiritualiteetin harjoittamisessa on erittäin tärkeä. Toisaalta, tapaus osoittaa myös sen, että laulajalla tulee olla ymmärrys asiasta, jokin tulkintakehys, jossa kohdata pelottava asia. Pohjalla on Minnan tieto ja ymmärrys kuolemasta kristillisesti, Jeesuksen sovitustyön merkityksestä ja elämän täyttymyksestä saavana Jumalan luona taivaassa.

Tämä esimerkki todentaa str-menetelmän sopivuuden tutkimukseen. Se, että laulaminen oli osa tätä tutkimusta, eikä jääty vain puheen tasolle, on tulosten kannalta ensiarvoisen tärkeää. Ajatusten ja kokemuksen kaari ei olisi välttämättä tullut näkyväksi, jollei virttä olisi laulettu ja vielä palattu siihen toisessa tapaamisessa.

4.2 Suhde toisiin ihmisiin

Tässä tutkimuksessa tuli selvästi esiin, että käytettäessä virttä myös yksityisesti siinä kulkevat mukana lukemattomat määrät erilaisia muistijälkiä, esimerkiksi ne ihmiset, joiden kanssa yhdessä on laulettu ja koettu erilaisia tilanteita. Muistot ihmisistä ja lauluhetkistä liittävä laulajan sekä toisiin ihmisiin että yhdessä koettuihin hetkiin. Tällä tavoin virren käyttäjä yhtäältä merkityksellistää omaa elämäntarinaansa ja toisaalta vaalii sidettä ihmisten välillä.

Perheen ja suvun väliset yhteydet nousivat päällimmäisiksi suhteissa toisiin ihmisiin. Niiden merkitys perusturvallisuutta luovina ja ihmisen identiteettiä muokkaavina antavat merkitystä elämälle. Virsi heijastaa syviä tunteita, joita näihin läheisiin ihmissuhteisiin liittyy. Yksi tärkeä ulottuvuus, joka tuli esiin perheen ja suvun yhteyksistä, oli sidos lapsuuteen, mikä esiintyy myös aiemmissa virsitutkimuksissa.¹⁵¹ Lapsuuden ulottuvuudessa vanhemmilla tutkimushenkilöillä nousi esiin radiokirkkojen merkitys. Radiokirkot merkitsivät perheen yhteistä, harrasta hetkeä, ja lisäksi niitä kuuntelemalla ja niihin osallistumalla tutkimushenkilöt ovat oppineet paljon virsiä. Oman perheen myötä mietittiin itseä edeltäviä, mutta myös itseä seuraavia sukupolvia. Lukuun ottamatta yhtä tutkimushenkilöä, kaikilla yksi tärkeimmistä virsistä ulottui lapsuuteen tai varhaiseen nuoruuteen asti.

Virsiä kautta vanhempi voi pyytää korkeamman suojelusta ja johdatusta lapsilleen, mutta myös vanhempi itse voi kokea saavansa omaan tehtäväänsä apua, kun joku ihmistä isompi

¹⁵¹ Suojanen 1984, 239–244; Tolonen 1999, 79.

voima kaitsee myös häntä ja auttaa kasvatustehtävässä. Virren kautta vanhempi ja isovanhempi ilmaisevat myös kiitostaan lapsista. Virsi yhdistää sukupolvia toisiinsa, herättää kiittämään ja muistamaan läheisiä. Toisaalta virsi herättää myös toiveen isovanhemmuudesta. Irja kertoo virteen *600 Hyvyyden voiman ihmeelliseen suojaan* liittyvistä kokemuksistaan näin:

...et tää on hyvin tärkeä ja keskeinen sana tää yhdessä ..no kun seisoo alttarin edessä ja on menos naimisiin ja tota..... vauva tulos se on jo semmonen et elämään täytyy suhtautua sillä otteella yhdessä eletään ja otetaan vastaan se mitä tulee ja pysytään yhes.. siihen yhdessäoloon liittyy lisäksi ne vanhukset ja varmaan se kattaa myös muut ihmiset koko se elämänpiiri.. niin ehkä siihen yhdessäoloon liittyy se taivaan isäkin senkin kans niinku yhdessä ettei pelkästään ihmiset .. yhtenä lenkkinä tärkeimpänä varmaan (Irja)

Virsi voi myös herättää eksistentiaalisia kysymyksiä, etenkin, kun elämässä on tullut haastavia tilanteita eteen. Sairaalan lapsen syntymä herättää vanhemmissa ja perhepiirissä kysymyksiä elämän tarkoituksesta ja ihmiselämän arvosta: ”jos Jumala on olemassa, miksi Hän antaa sairaalan lapsen syntyä?”

Sosiaalisten verkostojen merkitys ilmeni myös suhteista ystäviin eri elämänvaiheista ja eri yhteyksistä. Virsi *470 Kirkkaat riemun äänet soivat* nostaa Leilan mieleen seurakuntayhteyden. Seurakuntayhteys on hänelle hyvin merkityksellinen ja syvälinen elämän ulottuvuus, se on elävien ihmisten yhteyttä, ei pelkästään pyhiin, siis edesmenneiden joukko. Irja puolestaan antaa virrelle *382 Sinuhun turvaan, Jumala* suurimman ansion siitä, että hän aikanaan on löytänyt paikkansa uudessa seurakunnassa ja seurakuntayhteydessä. Virsi *503 Taivaan Isä suojan antaa* yhdistää Minnan ystäväjoukkoa, he ovat laulaneet virsiä ja muita lauluja lapsuudessa ja edelleen heidän tavatessaan laulu on osa yhdessäoloa. Seppo tuo esiin, että virren yhdistävä ulottuvuus on niin suuri, että virren laulun aikana pannaan puukot ja puntarit piiloon.

Tutkijat ovat perinteisesti määritelleet virren yhdeksi tehtäväksi sen ominaisuuden yhdistää ihmisiä.¹⁵² Myös aiemmat tutkimukset virsistä tuovat esiin, että yhteislaulutilanteet luovat yhteyttä ja sidettä laulajien kesken kyseisessä hetkessä.¹⁵³ Ruud kirjoittaa musiikin vaikutuksesta yleisesti, ja sanoo, että musiikki tuo mieleen muistoja tärkeistä hetkistä ja ihmisistä elämässämme.¹⁵⁴

Vaikka virsi yhdistää ihmisiä toisiinsa, on tässä tutkimuksessa nähtävissä myös se, että virsi ei yhdistä keitä tahansa ihmisiä. Leila tuo esiin, että hän käyttää virttä onnitteluvärssynä tiettyille ihmisille, Minna puolestaan sen, että virret kuuluvat tietyn ystäväjoukon yhdessäoloon. Virsi sopii siis tiettyjen ihmisten yhteiseksi tekemiseksi, jakamaan tiettyjen ihmisten yhteistä ajatus- ja kokemusmaailmaa. Leilan ja Minnan kommenteista selviää, että voidakseen käyttää virttä täytyy ihmisten tuntea toisensa hyvin ja tietää, että virsi merkitsee toisille ihmisille jotain samankaltaista kuin itselle. Minna sanoo vielä, että uskonto on herkkä asia, eikä sitä halua paljastaa kaikille ihmisille.

Tämä haastaa tai vähintäänkin tarkentaa virren tehtävää. On nimittäin oleellista huomata, että virsi yhdistää ihmisiä, joille se on tuttu entuudestaan, joilla liittyy siihen yhteisiä kokemuksia. Sen sijaan ihmisille, joille virsikokemukset eivät ole tuttuja, voi virsi olla ihan aukeamaton ja vieras asia. Aiemmin, kun uskonnollisuus oli Suomessa yksiselitteisemmin

¹⁵² Vapaavuori 2004, 27; Pajamo 1991, 10–12; Stai 2001, 20.

¹⁵³ Suojanen 1986, 296; Krank 1997, 90–93; Tolonen 1999, 59.

¹⁵⁴ Ruud 2008, 51.

luterilaisen kirkon määrittämää, voitiin puhua virren yhdistävyydestä laajemmassa mittakaavassa. Nyt, kun uskonnollinen kenttä Suomessa on muuttunut, myös virren ihmisiä yhdistävä ulottuvuus on kaventunut. Virsi siis toisaalta luo yhteisöllisyyttä, toisaalta rajaa 'meihin' ja 'toisiin' kuuluviin. Tämä tutkimus kuitenkin osoittaa, että edellisestä huolimatta virren merkitys voi olla suuri, sillä se voi tarjota vahvoja spirituaalisia kokemuksia.

Minna sanoo, että on selkeä raja, keiden kanssa virsiä voidaan laulaa ja kenen kanssa soittaa. Hänen kokemuksena siis on, että virsi on tiettyjen ihmisten yhteistä tekemistä, mutta lisäksi vielä virren käyttötavalla on väliä. Laulaminen on luontevaa isommassa joukossa, kun taas soittaminen on pääasiassa yksin tehtävää, ja mikäli siihen hetkeen liittyy toinen ihminen, on sen suhteen oltava erittäin luotettavalla pohjalla. Tämä painottaa ihmisen spirituaalisen puolen herkkyyttä.

Minna: totta kai voi myös kaverin kans tai sen täytyy olla tosi jotenkin täytyy olla se sisko tai joku tosi hyvä ystävä jonka kans mä voin alkaa soittaa rauhallisen..mutta niin sitten täytyy olla kamalan suuri luotto siihen ihmiseen et sä rupeet ikäänku soittaan virttä

H: miks sä aattelet että pitää olla luottamus

Minna: miks mä sanoin noin mihinhän se liittyy koska mä tunnen ihan noin... onks se sitte kuitenkin elämässä semmonen että ...uskonto aiheena yleensä että...mites te ja uskotteks te ja uskonko mää ja sä haet sitä vieläki jotenkin toisten kautta ja niinku tämmösiä asioita ..

Minna sanoo uskonnon olevan hyvin henkilökohtainen asia, se ei kuitenkaan ole este laulaa virsiä samanhenkisten ystävien kanssa. Tästä näkyy, että soittaminen on siis se tekijä, joka herkistää asiaa entisestään, musiikillinen kokemus on voimakkaampi soittaessa kuin lauletaessa. Ruud mainitsee, kuinka Maslow puhuu musiikin tuottamista huippukokemuksista ja kutsuu niitä ”akuuteiksi identiteettikokemuksiksi”.¹⁵⁵ Tämä tarkoittaa, että huippukokemuksessa ihminen on eniten oma itsensä, lähimpänä todellista itseyyttään, omimmillaan. Toisin sanoen musiikillinen kokemus voi olla henkilökohtaisempi ja tietyllä tavalla ihmisen paljaaksi tekevä, kun se tulee niin lähelle. Koska huippukokemukset ovat arjesta poikkeavia ja ehkä harvinaisiakin, ne ovat myös vieraampia kokemuksia. Kokemuksen vieraus voi aiheuttaa iloa ja hyvän olon tunnetta, mutta myös hämmennystä ja epävarmuutta siinä määrin, että arkailee paljastaa huippukokemuksen synnyttämiä tunteita toisille ihmisille. Minna alleviivaa kokemuksen eri tasoja ja niiden julkisuutta tai henkilökohtaisuutta, kun hän sanoo, että ”*kenen kanssa sä voit mennä mihinkin syvyyteen*”.

4.3 Suhde maailmaan

Suhde maailmaan ja elämänpäiiriin ilmeni pohdinnoissa työstä, luonnosta ja isänmaallisuudesta. Työ on ihmisen elämään suuresti vaikuttava tekijä. Lukuun ottamatta yhtä haastateltavaa kaikki pohtivat suhdetta ammattiinsa ja työhön ylipäättään. Suhde työhön johdatti välillisesti myös oman uskonnollisuuden pohtimiseen. Ammatille annettiin myös syvempiä merkityksiä, kun sen kutsumusluonne tuli esiin kahdella haastateltavalla.

¹⁵⁵ Ruud 1997, 178–185.

Hayn ja Nyen tutkimuksissa lasten suhde maailmaan ilmeni heidän luontokokemustensa myötä, luonnon kauneuden ihailuna ja luonnon toiminnan ihmettelynä.¹⁵⁶ Myös Ruud tuo esiin, että luontokokemukset voivat olla ihmiselle arkitietoisuuden rajan ylittäviä kokemuksia, ja että ne voidaan tulkita niin yleisinhimillisiin kuin kristillisiinkin arvoihin kohdistuviksi.¹⁵⁷ Lisäksi Hay ja Nye kuvaavat spirituaalista kokemusta, jossa ihminen kokee olevansa yhtä luonnon kanssa. Vastaavasta kokemuksesta kirjoittaa myös Forsblom pro gradu -työssään.¹⁵⁸ Myös Tirrin ja Ubanin teologian ylioppilaille tekemän tutkimuksen yhteydessä opiskelijat liittivät luonnon yhdeksi spiritualiteetille hermistävistä asioista.¹⁵⁹ Tässä tutkimuksessa suhde luontoon ilmeni luonnon ihailuna sekä työn ja luonnon läheisenä yhteytenä.

Annin ja Irjan kokemukset ovat juuri edellä kuvatun kaltaisia, aistikylläisiä kuvauksia luonnossa ja luonnon kanssa yhtä olemisesta. Molempien kokemus yhdistyy lopulta Luojaan, joka luonnon ja luomakunnan on tehnyt. Näin kokemus saa heiltä kristillisen tulkinnan. Kuvauksissa tulee selvästi esiin kaikin aistein havaittava todellisuus, mutta myös, että se ei ole kaikki mitä he kokevat. Anni kuvailee virren 571 *Jo joutui armas aika* tunnelmaa kokonaisvaltaisen aistimuksen kautta, jossa varhaiskesän luonto kertoo hyvästä hetkestä ja sisäisestä olotilasta. Kokemus herättää hänessä kiitoksen luomakunnan Luojaan kohtaan. Irja kuvaa kokemustaan näin:

... laulan tätä tosi paljon esimerkiksi just ku oon mettässä tää on minust semmonen luontoihmisen virsi ... nimenommaan että ... ei tää mulle oo niinkään ilta tai aamuvirsi vaan se että ku mie mettäs kävelen ja touhuan jotakin niin käen kans oon kukkunu kilipaa tätä joskus ko käki lauloi oikein ja mie lauloin tätä sit se kääntyi kattoon että mitäs toi on (naurua) ... tää liittyy sellasiin tiääkö kun mettässä on illalla hiljasta ku aurinko alkaa laskemaan ja linnutkin on hiljaa ja sit alkaa semmonen tuoksu ja pikkunen hämäryys niin tää on sen hetken oikeestaan tää virsi (Irja)

Laurin ja Irjan työ liittyy luontoon. Koska luonto on heille tärkeä arvo itsessään ja he näkevät itsensä Jumalan luomistyön jatkajina, saavat virren sanat Jumalan luomistyöhön, luomaansa maailmaan ja ihmisen osaan siinä liittyvän merkityksen. Käyttämällä näitä virsiä he saavat vahvistusta, motivaatiota ja arvonantoa tekemälleen työlle.

Kokiessaan itsensä osaksi luomakuntaa ihminen antaa myös teologisen merkityksen elämälleen ja ihmisyydelle. Raamatun luomiskertomuksessa ihmisen tehtäväksi annetaan luomakunnan viljeleminen ja varjeleminen, mikä kertoo myös kristillisen näkemyksen ihmisen suhteesta luontoon.¹⁶⁰ Koska luonto nähdään Luojan sanasta syntyneeksi, edustaa luonnossa saatu kokemus Jumalan, Pyhän kohtaamista.

Suhteessa maailmaan Laurin ja Sepon kokemuksissa nousi esiin isänmaallisuus ja armeija. Laurille isänmaallisuus on osa uskonnollisuutta, isänmaa on osa Luojan luomakuntaa, ja Jumalan siunauksen ja tahdon alainen. Virren yhdeksi ulottuvuudeksi hän näkee valtion ja kirkon yhdistävän siteen ylläpitämisen. Itsenäisyyspäivän juhlallisuudet hän tulkitsee valtion ja kirkon yhteenkuuluvuudesta kertoviksi.

¹⁵⁶ Hay & Nye 2006, 116.

¹⁵⁷ Ruud 1997, 175, 188.

¹⁵⁸ Hay & Nye 1996, 147; Forsblom 2003, 40.

¹⁵⁹ Tirri & Ubani 2005, 244.

¹⁶⁰ 1. Moos.1–2:1–17.

4.4 Suhde tuonpuoleiseen

Nyen tutkimuksissa lapset kertoivat käsityksistään Jumalasta ja niihin liittyvistä tunteistaan.¹⁶¹ Tässä tutkimuksessa haastateltavat pohtivat samankaltaisia ajatuksia, mutta sillä erotuksella, että käsitykset tuonpuoleisesta koskivat sekä kristillistä Jumalaa että korkeampaa voimaa, joka ihmisen elämässä ilmenee. Lisäksi mukaan tuli vielä aikuisen järjellinen pohdinta omasta uskosta ja uskonnollisuudesta. Väistämättä pohdinta suhteesta elämän korkeampaan voimaan johtaa myös pohtimaan suhdetta omaan itseän.

Spiritualiteetin teorit mahdollistavat uskomuksen sekä kristilliseen Jumalaan että yleisinhimillisesti korkeampaan voimaan. Tästä näkökulmasta katsoen on mielenkiintoista selvittää, millaista suhdetta ja millaiseen korkeampaan voimaan tutkimusjoukko tulkinnoissaan tarjosi, jos se ylipäänsä tuli esille. Toisaalta, tutkimuksen kohde, virret, ovat keskeistä luterilaisen uskon harjoittamista, ja tästä syystä voisi ennako-oletuksena pitää, että kristillinen Jumalakäsitys olisi vallitseva tässä yhteydessä. Tutkimuksessa tuli esiin, että kaikki haastateltavat uskovat jonkin korkeamman voiman olemassaoloon, ja he myös luottivat, että se vaikuttaa heidän elämässään jollain tavalla. Haastateltavista neljä antoi korkeammalle voimalle selvän kristillisen tulkinnan, ja he ilmaisivat sen kristillisin jumala-nimin: Jumala, Luoja, Herra, Pyhä Henki, Jeesus, Kristus, Isä, Taivaan Isä. Leila sanoittaa uskosta korkeampaan voimaan olennaisen. *”Jeesuksen kärsimystä ei voi ymmärtää ja selittää, niihin täytyy luottaa”*.

Minna ilmaisi käsitystään sekä kristillisillä jumala-nimillä Jumala ja Jeesus että yleisemmän tason nimityksillä: ’joku korkeampi’, ’joku, joka vielä auttaa’, ’joku ihmistä isompi’, ’taustalla tukena’.

Selvästi yleisimmän tason käsitys tuonpuoleisesta on Annilla, joka sanoo uskovansa ’johonkin suurempaan Jumalaan’, ja näkymättömän todellisuuden olemassaoloon.

Haastateltavat kuvaavat uskoa Jumalaan ja korkeampaan voimaan enimmäkseen positiivisten mielikuvien kautta. Tällöin se mielletään ihmistä kannattelevaksi, ihmiselle hyvää tahtovaksi ja ylimmäksi voimaksi ihmisen elämässä.

hyviä tunteita tuo tällanen virsi aina... täs on kaikki muut puuttuu vain yhteys lähimmäisiin niistä ei puhuta yhtään mitään se on selkeä pätkä todistusta mitä joku on saanut elämässään omistaa ja mikä on vallitsevin ja tärkein asia elämässä .. (Lauri)

et tuota semmosta toivossa elämistä niin ... että... ihan sinne lopputaipaleelle asti ... ja tiettyä turvallisuutta...kun joskus miettii sitä että jos ei silleen oo turvaa rukouksessa ja jumalan sanassa ja tämmönen toivo olemassa niin että mitenkä sellanen jolla ei oo ollu mitään kosketusta tai on niinku etäällä niin vaikeina hetkinä oikein selviääkään siitä että kun tuntuu et se on ainut varma turva se.. (Leila)

Käsitys korkeamman voiman olemuksesta ja vaikutuksesta saa kuitenkin kahden haastateltavan kokemuksissa myös toisenlaisia sävyjä.

...on pelottavaa langeta elävän Jumalan käsiin mutta pääsiäisenhän tuo meille lohtua siihen... että silloin meille meidän lunastuksemme sinetöitiin (Lauri)

¹⁶¹ Nye 2006, 115.

...vielä joku korkeempi johon mä tietyl taval luotan vaikka en kovin uskonnollinen olekaan niin johon mä tietyl taval vähän niinku kenties pelossakin olla luottamatta niinku tietyl taval pelos että mä hylkään sen kokonaan (Minna)

Petty puhuu musiikin heuristisesta luonteesta, se johtaa etsimään ja löytämään, virren kohdalla ainakin itseä ja Jumalaa.¹⁶² Musiikin äärellä saatu kokemus voi johtaa löytämään myös negatiivisia tunteita. Sama ulottuvuus on myös spirituaalisilla kokemuksilla. Hay sanoo Rudolf Ottoa mukaillen, että mysteerin kohtaaminen voi herättää ihailemaan ja ihmettelemään, mutta yhtä hyvin myös pelon, syvän kunnioituksen tai kunnioittavan pelon tunteita.¹⁶³ Myös Ruud puhuu negatiivisista tunteista, joita vahvoihin musiikkikokemuksiin voi liittyä, kuten pelkoa, vihaa tai suoranaista paniikkia.¹⁶⁴ Negatiiviset tuntemukset voitaisiin tulkita monestakin aiheellisesta näkökulmasta käsin, kuten jumalakuvasta tai jumalasuhteesta; tämän tutkimuksen tehtävänä ei ole kuitenkaan niiden arvioiminen. Negatiivisia tunteita herättävät kokemukset vahvistavat joka tapauksessa sitä käsitystä, että spiritualiteetti ei ole herttainen ja ihmiselle välttämättä helpolla tavalla asioita avaava. Hay sanoo vielä, että negatiivissältöiset kokemukset ovat tavallisimpia ihmisillä, jotka ovat joutuneet pohtimaan olemassaolonsa syitä ja merkityksiä laajasti. Spiritualiteetti on ihmistä syvältä avaava ulottuvuus, ja oppiessaan ihmistä isommasta jotain ihminen oppii jotain myös rajallisesta itsestään.¹⁶⁵

Kun on kyse aikuisten kokemusten tutkimisesta, täytyy myös huomioida, että aikuinen ihminen kuljettaa mukanaan paitsi yksittäisten tilanteiden kokemuksia, myös koko elämänsä historiaa. Elämäkokemuksen, vaikeuksien ja niistä selviämisen merkitystä, ja toisaalta kokemusta Jumalan johduksesta elämän aikana, ei voi ohittaa.

4.5 Oma usko

Kaikki tutkittavat yhdistivät virren keskeisesti uskontoon liittyväksi asiaksi. Tutkimus sai haastateltavat runsaasti pohtimaan uskonnollisuuttaan, sen luonnetta ja määrää, ja tämä onkin vahvasti omaleimainen piirre tälle tutkimukselle. Omaa uskonnollisuuttaan prosessoivat kaikki tutkimushenkilöt. Suhdetietoisuuden kannalta tässä painottuvat suhteet itseen ja tuonpuoleiseen, mutta myös suhteet maailmaan ja toisiin ihmisiin ovat läsnä.

Suurimmalle osalle tutkimushenkilöistä uskonnollisuus on hyvin selkeä asia, joka ohjaa elämää ja elämäntapoja. Tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen mukaisesti spiritualiteetti näyttäytyy heille nimenomaan kristillisen spiritualiteetin muodossa.¹⁶⁶ Heille uskosta puhuminen oli hyvin luontevaa kristillisin termein, puheissa toistui peruskristillisiä ja dogmaattisia sanoja ja käsitteitä, kuten synti, synnintunto, armo, lunastus, pelastus, Kristuksen sovitustyö. Pargamentia mukaillen voi sanoa, että heille spiritualiteetti on uskonnon sisällä oleva asia, sen ydin, joka tähtää Pyhän, Jumalan kohtaamiseen.¹⁶⁷

¹⁶² Petty 2010, 74.

¹⁶³ Hay 2006, 71–72.

¹⁶⁴ Ruud 1997, 179.

¹⁶⁵ Hay 2006, 71.

¹⁶⁶ Ks. Luku 2.2.3 ja 2.2.4

¹⁶⁷ Pargament 1995, 11–14.

Virsi 600 *Hyvyyden voiman ihmeelliseen suojaan* on Irjalle yksi tärkeimmistä. Haastattelutilanteessa hän lauloi tämän virren muita valitsemiaan lempeämmin, ja erityisesti loppua kohden se pehmeni entisestään, myös tempo rauhoittui. Laulun jälkeen hän jäi miettelään oloiseksi ja kuvasi sitten kokemustaan näin:

...tää on niin kokonaisvaltanen jotenki että tää on ihan uskon perusasioita ehkä tämänösen lapsen uskon että annetaan isän käsiin et vie sinä minä en ehkä ossaa ja sit että uskaltaa heittäytyä taivaan isän käsiin... että silti uskaltaa heittäytyä käypä miten käy täs elämäs niin saa niinku varmana heittäytyä että meistä pietään huolta se on oikeastaan aika lohdullinen ja ilonen asia ... jos ei itte ossaa ihan kaikkee sattuuhan näitä kompastuksia välillä kaikkennäkösii ja pientä niin aina voipi pyytää että piä huolta meistä ... (Irja)

Leila puolestaan pohti tutkimukseen valitsemiensa virsien ulkopuolelta häntä koskettavaa virttä, joka kertoo olennaiset asiat hänen uskostaan.

... tää on tää 9 kristus tulee kuningas et kun siinä käydään läpi... toisessa säkeistössä kastettu on omaksesi anna sanas siunaavan kirkastaa sun autuutesi että portit avaisiin vastaan sinut ottaisin ja tämä tule perkaamaan synnin saasta sielustani itse en voi sitä tehdä ja ehtoollisesta siinä semmoset hyvin tärkeät asiat tulee esille ... saavu lahjoinesi ja tää pyyntö anna pyhä henki sydämeeni kirkastamaan sinua johdattamaan askeleeni kuule harras pyyntöni tule jeesus luokseni (Leila)

Näin Lauri kuvasi virttä, joka liittyy hänen uskoontulemisensa kokemukseen.

...no tää on sanomaltaan sellanen laulu joka kertoo ihmisen elämästä jolta on kahleet ja syyni suuret katkaistu ja anteeksannon saanu ja tää virsi itsessään hän mun syyni suuret poisti verellään otti synnin orjan armoon elämään että täähän on hyvin hyvin yksinkertaisesti niinkun kertoo jonkun uskon löytymisestä ja uskon päämäärästä hyvin lyhyesti hyvin yksinkertaisesti ei oo ku viis säkeistöäkään (Lauri)

Kristillisellä sanastolla kuvattu sisäinen uskomusmaailma välittyi merkityksellisenä tutkijalle, ja silloin puheissa oli mukana runsaasti tunteita ja lämpöä. Tirri kirjoittaa, että kulttuurisen ympäristön ja uskonnollisen viitekehyksen merkitys ihmisen sisäisen maailman kuvaamisessa tuli esille Colesin tutkiessa eri kulttuureista ja uskonnoista peräisin olevia lapsia. Lapsi oppii ympäristöstään kielen, jolla kuvata omaa sisäistä maailmaansa. Myöhemmin elämän aikana symbolit ja erilaiset kokemukset yhdessä lapsuudesta opitun kielen kanssa auttavat ihmistä jäsentämään kokemuksiaan, sisäistä elämäänsä ja elämäänsä kokonaisuutena.¹⁶⁸ Tässä tutkimuksessa kristillisen sanaston käyttäminen tuntui aidolta ja sisäistetyltä. Suomen oloissa koululaitoksen ja luterilaisen opetuksen merkitys on vahva, mitä kaikki tutkimushenkilöt todistavat. Tämän lisäksi yhteiskunnallinen ilmapiiri, jossa uskonnolla on merkittävä rooli, on osaltaan kasvattanut näitä ihmisiä.

Tutkimuksen nuorimmat, Minna ja Anni toivat uskonnollisuuden pohdintaan toista ulottuvuutta. Molemmat sanoivat itsestään, etteivät ole erityisen uskonnollisia. Kristillisen sanaston

¹⁶⁸ Tirri 2004, 135–136.

käyttäminen oli heillekin tuttua, mutta se tuntui vähän vieraammalta ja epävarmalta käyttää. Lisäksi puheesta välittyi tunne, ettei kristillinen sanasto olisi kuvannut heidän tuntemuksiaan kovin kattavasti. Kuitenkin sekä Minnalle että Annille virret ja hengellinen musiikki ovat hyvin tärkeitä, ja toisaalta kumpikaan heistä ei kieltäytynyt osallistumasta tutkimukseen, jonka keskiössä ovat virsikokemukset.

Minnan ja Annin suhdetta kristilliseen sanastoon voi tarkastella uskonnollisen kielen erityispiirteistä käsin. Uskonnollinen kieli on sijaiskokemuksille perustuvaa, mikä tarkoittaa, että Jumalan olemuksen ja toiminnan selittämisessä tukeudutaan toisiin käsitteisiin ja sanoihin sekä nojataan aiempiin kokemuksiin, käsitteisiin ja havaintoihin. Uskonnollinen kieli ei siten ole palautettavissa ihmisen aistimaailmaan samalla tavoin kuin muu kieli, mikä puolestaan on sisällön ymmärtämisen kannalta oleellista. Uskonnollisella kielellä on lisäksi usein konnotatiivinen merkitys eli tunne merkitys, joka saattaa vaihdella eri henkilöiden kesken.¹⁶⁹ Uskonnollisen kielen tulee olla tuttua, jotta siihen voi samaistua ja omat kokemukset voidaan tulkita sen mukaan. Sekä Minna että Anni ymmärsivät tiedollisesti virsitekstien sisällön, huolimatta siitä, että niissä käytettiin kristillistä sanastoa. Kuitenkin kokemustensa sanalliseen kuvailuun he käyttivät uskonnollista kieltä vähän, pääasiassa he käyttivät arkisen puheen sanastoa.

Anni sanoi, ettei ole uskonnollinen, mutta uskonto on ollut tärkeä ja näkyvässä asemassa edesmenneiden isovanhempien elämässä. Omaan aatemaailmaan isovanhemmilta ja omilta vanhemmilta on kasvatuksessa siirtynyt kunnioitus Jumalaa kohtaan, ja tästä myös virret hänelle puhuvat. Samalla virret ilmaisevat Annin hengellisyydestä jotain, mitä ei halua sanoittaa tai puhua ääneen. Suhdettaan elämän korkeampaan voimaan hän kuvaa virren 517 avulla:

Anni: ...et ei enää oo ihan merkityksettömiä et täällä lukee jumala tai herra tai jeesus... se on kuitenkin tavallaan läsnä kotona semmonen jumalan kunnioitus tai tämmönen niin kyllähän se sit näkyy kun laulaa ite virsiä näiden kohtien kohalla se tulee sieltä mihin on niinku kasvanu

H: onko se nimenomaan jumalan kunnioitusta vai toisen ihmisen uskon kunnioitusta ettei halua loukata toista

Anni: eiku enemmän sitä jumalan kunnioitusta siinä on varmaan myös sitä omaa uskoa mitä ei oo sen enempää tuotu esiin...

Sanoillaan hän kuvaa, ettei ole uskonnollinen, ”niinku nyt yleensä jotkut ihmiset on”, mutta kuitenkin kristilliset jumanimet eivät ole hänelle merkityksettömiä, vaan kunnioitusta herättäviä. Ne edustavat hänelle elämän korkeampaa voimaa, johon hän uskoo. Anni kertoo uskonnollisuudestaan vielä lisää virren 517 kautta. Sen neljännessä säkeistössä lauletaan ”tahdon laulaa hänen teoistaan”. Tämän kohdan Anni kokee ristiriitaiseksi siitä syystä, että haluaa pitää uskon omana henkilökohtaisena asianaan, eikä julistaa sitä muille. Uskostaan korkeampaan voimaan ja näkymättömän maailman olemassaolosta hän keskustelee ainoastaan puolisonsa kanssa.

Annin käsitys uskonnollisuudestaan on ymmärrettävissä Stifoss-Hansenin spiritualiteettimääritelmän mukaisesti. Stifoss-Hansen näkee uskonnolla ja spiritualiteetilla paljon yhteistä,

169 Seppälä 1998, 140–144.

mutta kuitenkin erillisyyttäkin siinä määrin, että ne ovat myös toisiinsa nähden itsenäisiä käsitteitä.¹⁷⁰

Tutkimukseen osallistui kaksi opettajaa. Virsikokemusten tutkiminen osoittaa, että koulu- maailmalla on suuri merkitys opettajan hengellisyyteen, joko sitä vahvistavana tai kysymyksiä ja epäilyksiä herättävänä. Hengellisyyttä vahvistavat koulussa pidetyt päivänavaukset ja niissä laulettu virret, sen sijaan neutraali uskonnonopetus ja kriittiset oppilaat haastavat opettajan.

...täähän on myös laulettu koulussa ja siinä ku laulaa oppilaiden kuullen ja ei oo tunnustuksellista uskonnonopetusta .. et siinä ku laulaa ettei kajauta että minä haluan laulaa juuri tästä näin kerkee siinä miettii tämmösii... et jos oikeen alkais laulaan niin varmaan kollegatkin alkais kattoo että mitä toi niinku meinaa (Anni)

Tässä Annin kommentissa tulee esiin myös peilaus toisiin ihmisiin, kollegoihin, mutta keskiössä on neutraalin uskonnonopetuksen tuoma ristiriita tai valppaus, ettei opetus mene tunteen ja oman uskomusmaailman ilmaisuksi.

Haastateltavat määrittelivät virttä omien kokemustensa pohjalta. Ne ilmaisevat samansuuntaista ajattelua kuin Anni virren 517 neljänneistä säkeistöistä: virsi katsotaan sisällön kirjaimelliseksi kuvaukseksi omille tunteille ja ajatuksille. Tällöin virsi todistaa uskosta, Jumalan pysyvyydestä ja iankaikkisesta totuudesta, virsi rinnastetaan uskontunnustukseen sekä katekismukseen, kun siinä kerrotaan syntien anteeksiannosta ja kristityn päivittäisestä kilvoittelusta. Lauri kokee, että virren laulaminen on niin yhtä ihmisen sisäisen uskomusmaailman kanssa, ettei sitä voi laulaa, jollei yhdy tekstin sisältöön. Samalla hän antaa yhteislaululle suuren merkityksen uskon todistamisessa ja yhteisen uskon vahvistamisessa.

...jos avaa suunsa virren veisuuseen taipuu ja menee mukaan niin kyllähän sä oot jollakin tavalla sisäistänyt sen sanoman tai sävel on mieluisa tai joku muu ja mikä koskettaa ihmistä mikä on valmis tulemaa ihmisestä että olen tän virren sanojen ja sävelen kanssa samaa mieltä että jotain sellasta siinä kokee et musta on kiva ku joku vanhempikin ihminen laulaa eessä tai takaa on mukana kuulee eri ääniä se on tärkeä sä tavallaan todistaa sen sanoman puolesta yhteisöllisyydessä on voimaa tai seurakunnan ääneen laulamissa (Lauri)

Laurin mukaan virren laulamiseen liittyy sanoman sisäistäminen tai sen koskettavuus. Laulaessa laulaja ei siis toista pelkästään tekstin kirjoittajan ajatuksia, vaan myös omia sisäistettyjä ajatuksiaan. Tällainen kokemus juurruttaa virren spirituaalista merkitystä ja vahvistaa virren itseisarvoa suuresti. Näin etenkin kun otetaan huomioon, että on ihmisiä, jotka eivät uskostaan juuri puhua tai muuten ilmaise sitä. Musiikki voi olla jollekulle ainoa tapa ilmaista omaa hengellisyyttään. Virsi ei siis välttämättä ollenkaan ole vain välipala tai muulla tavalla täyte jossain tilanteessa. Toisaalta, Laurin kommentti kuvastaa myös Lutherin ja tutkijoiden myöhemminkin virrelle antamia tehtäviä julistaa evankeliumia, opettaa ihmisiä keskeisissä kristillisissä asioissa. Lisäksi Laurin kommentti yhteislaulusta todisti, että kristityistä tulee toinen toisilleen evankeliumin saarnaajia.¹⁷¹

¹⁷⁰ Stifoss-Hansen 1995, 25–29.

¹⁷¹ Kjærgaard 2012, 120; Vapaavuori 2003, 64–66; Straarup & Hansson 2001, 11.

Soveltaen Hayn ja Nyen spirituaalista herkkyyttä ilmentäviä kategorioita olen koonnut taulukkoon 2 tässä tutkimuksessa spirituaalista herkkyyttä ilmaisseet kokemukset. Taulukko kuvaa tutkimuksen aikana ilmenneitä kokemuksia. Lukuun ottamatta virtausta kaikki muut ovat tutkimustilanteiden aikana ilmenneitä. Virtaus tuli ilmi kahden haastateltavan kuvatessa toimintaansa tutkimustilanteen ulkopuolella heidän soittaessaan virsiä, kun ovat yksin.

Taulukko 2. Virsikokemukset tutkimusaineistossa Hayn ja Nyen laatimien spiritualiteetin herkkyysskategorioiden mukaan.

Spiritualiteetin herkkyysskategoriat tutkimusaineistossa			
Tietoisuuden tunteminen	tässä ja nyt: läsnäolo ja keskittyminen intuitiiviset löydöt omasta puheesta ja kysymykset itselle	olla yhtä: olla yhtä luonnon kanssa sulautua musiikkiin	tarkentaminen: virren laulaminen kokonaisvaltaisena ja -kehollisena toimintona
Mysteerin tunteminen	ihailu ja syvä kunnioitus: tuonpuoleisen ihmettely, kunnioitus ja pelonsekainen kunnioitus kuoleman ihmettely ja pelko kuolemanjälkeisen elämän ihmettely ja pelko		
Arvojen tunteminen	ilo ja epätoivo: itku, liikutus, herkistyminen, suru, hämmennys, pelko, turvattomuus, ahdistus, lohdutus, ihmettely, hämmästelty, lohdutus, kunnioitus, ylpeys, ilo, onnellisuus, tyytyväisyys, lämpö, kiihkeys, päättäväisyys	korkein hyvä: Jumala korkeimpana hyvänä, joka ylittää äärimmäisen pahan	

5 ELÄMÄ KORKEAMMAN SUOJASSA

5.1 Virsi korkeamman huolenpitoa välittävänä

5.1.1 Turvallisuuden tunne

Virsi herättää tutkimusaineiston mukaan turvallisuuden tunteen monin eri tavoin sekä virren aikaansaamien assosiaatioiden että virren itsensä ja sen laulamisen vuoksi. Virsi liitetään uskontoon, uskoon ja Jumalaan, ja nämä ajatukset itsessään luovat käyttäjille turvaa. Kuvatussaan virttä 600 Irja tuo esiin myös sävelmän merkityksen, sen, miten se osaltaan luo turvallisuuden tunnetta.

...se on vähän ku ois teltan vetäny päälleen tai sadetakin että tulkoon mitä tullee niin ... on lämmintä ja hyvä olla ku on se teltta tai sadetakki... siel on hyvä olla siellä turvassa ... onhan siinä hyvä sävelkin se on semmonen tyynnyttävä voi kuvitella et jos ois siellä keskitysleirillä... rauhoittava ja tyynnyttävä tuo poljento semmonen sujuva... (Irja)

Lauri tarkastelee virsikirjaa laajemmin kokonaisuutena ja toteaa sen olevan turvallinen kirja sanomaltaan, koska siitä ei ole käyty oppiriitoja Raamatun tekstien tapaan.

Virsi assosioituu myös turvallisuuden tunteeseen, joka pohjautuu konkreettisiin, maallisiin asioihin. Yhteistä näille kokemuksille on oman perheen kokeminen turvaverkoksi.

ehkä tää liittyy myös semmoseen ...herraa lähellä että... perhettä lähellä siis ...että ajatuksissa... siis että jumala ja herra kuin on perhe se oma mietin tässä siis miestäni ja omia vanhempiani ... ne on niinku turva .. (Anni)

Seppo näki turvallisuuden muodostuvan vielä useista elämäntilanteeseen ja omaan terveyteen liittyvistä asioista. Myös virren laukaisemat muistot lapsuudesta loivat turvallisuutta, koska kokemus lapsuudesta on turvallinen.

Ruud kirjoittaa, että turvallisuuden tunne on yksi tavallisimmista musiikin synnyttämistä emootioista rakkauden ja ilon ohella. Myös Suojasen tutkimuksessa ja Krankin pro gradu -työssä nousi esiin Siionin Matkalaulujen synnyttämä turvallisuuden tunne.¹⁷² Tämän tutkimuksen mukaan virren synnyttämä turvallisuuden tunne muodostuu laajasta skaalasta assosiaatioita ja kokemuksia: sanan ja sävelen yhdistelmästä syntyvä tunne, sanojen opillisesta uskottavuudesta nouseva tunne sekä omaan perheeseen ja hyvinvointiin assosioivat ajatukset.

172 Ruud 1997, 180; Suojanen 1986, 296; Krank 1997, 93.

5.1.2 Suoja pahalta

Pahuuden olemassaolo ja sen ulottuminen kaikkien ihmisten elämään nousi yhdeksi puheenaiheeksi virsien äärellä. Pahuudesta puhuttiin sekä maailmassa yleisesti olevana pahuutena, pahan voimana että ihmisten toisilleen aikaansaamana pahuutena. Suojaa haetaan omalle perheelle, lähipiirille ja itselle. Vanhemman huolena on, etteivät toiset ihmiset tekisi pahaa hänen lapsilleen ja virsi antaa siihen suojan. Näin Minna kuvaa kokemustaan virrestä 503 *Taivaan Isä suojan antaa*:

Minna: jotenki... (nieleskelee ja on edelleen liikuttunut) niin vahvasti kokee että tämä on se suoja niille omille lapsille tää mitä täs sanotaan....

H: miltä sä ajattelet että tää virsi suojaa

Minna: pahoilta ihmisiltä mulla tulee ensimmäisenä...se ois ehkä semmonen kaikist niinku...kamalin jos joku toinen ihminen satuttais mun lasta....ihan millä tavalla vaan et on se sit niinku joku ihan ääripää hyväksikäyttö tällanen tai sit pienempi asia et joku opettaja halveksis tai siis sillai ääripäästä ääripäähän et jos joku toinen siltä tää must suojaa ettei kukaan toinen ihminen tekis pahaa mun lapselle...

tää lähtee siitä et on tosi kaunis ja sit siinä on aivan valtavan kauniit sanat et siinä on ne sanat et mitään sanaa en lisäis mitään en vaihtais mitään en keksis siihen kauniimpaa sanomaa

Irjan kokemuksessa yhdistyvät henkilökohtaiset, vuosikymmenten takaiset ajatukset ja niiden lisäksi haastattelun aikaan mediassa esillä ollut keskustelu Pirkko Jalovaaran puheesta, jonka hän oli esittänyt seurakunnan järjestämässä rukousillassa. Jalovaara puhui ihmisten sairauksista pahan hyökkäyksinä. Tämä synnytti pelkoa ja epävarmuutta, ja virsi 600 *Hyvyyden voiman ihmeelliseen suojaan* oli laulettu samana päivänä aiemmin pahan vallalta suojautumiseksi.

...puhuttiin pirkko jalovaarasta kun se homma on menossa kirkossa .. ja just tästä pahan vallasta ja jostakusta tuntu tosi pahalta ja pelottavalta se että pirkko jalovaara sanoo että ne sairaudet on niinku pahan hyökkäyksiä ja tällaisia sit päätettiin että lauletaampa tää virsi se suojaa meittii että se pahan valta.. no onhan se vihtahousu elossa ja voi hyvin että tavallaan tää voi olla sellanen palomuuuri

...ja niin totta ku tuo pahan valta oli silloin ja on tänä päivänä koko maailmassa niin tää...virsi tavallaan suojaa... se rukous mikä tähän sisältyy ni pyydetään että pää kiinni meistä että myö ei mentäis sinne pahan puolelle.. (Irja)

Hyvyyden ja pahuuden vastakkainasettelu nousi esille tässä tutkimuksessa yllättävän voimakkaasti. Osittain siihen vaikutti mediassa käyty ajankohtainen keskustelu, mutta todennäköisesti havainto kuitenkin kuvaa tutkimushenkilöiden kokemuksia ilman mediaakin.

Hyvän ja pahan taistelu ulottuu kaikkien ihmisten elämään.¹⁷³ Media vaikuttaa ihmisten elämässä, ja se heijastuu tässäkin tutkimuksessa. Jalovaaraan liittynyt keskustelu oli ajankohtainen juuri Irjan haastattelun aikaan. Lasten hyväksikäyttö- ja kaltoinkohtelutapauksia julkisuudessa on puolestaan riittänyt tutkimusta edeltävinä useina vuosina. Julkisuudessa

173 Laulaja 2003, 213–214.

esiintyneiden tapausten vaikutus ihmisiin on ilmeinen: se synnyttää pelkoa ja epävarmuutta ja osoittaa myös pahan todellisesta olemassaolosta ja ulottuvuudesta ihmisten elämään. Virsi antaa kuitenkin suojaa ja varmuutta Taivaan Isän huolenpidosta; virsi toimii tässä Jumalan rakkautta ja huolenpitoa välittävänä. Luterilaisessa spiritualiteetissa nähdään, että tuntiesiintymisen kurjuuden ja Jumalan hyvyiden ihminen nöyryy Jumalan edessä ja kääntyy Jumalan puoleen hyvän voittamisen tähden.¹⁷⁴ Tässä on nähtävissä juuri se, että Minna ja Irja ymmärtävät ihmisen rajallisuuden vaikuttaa elämässään ja hakevat turvaa Jumalasta. Vastaavasti Hay ja Nye puhuvat lapsilla esiintyvistä luottamuksesta ylimpään hyvään. Tutkijoiden mukaan luottamus pohjaa lapsen varhaiseen kehitysvaiheeseen, jossa vanhemmat edustavat ylintä hyvää, jolla on kaikkivaltiuuden mahdollisuudet viedä paha ja pelottava pois lapsen maailmasta.¹⁷⁵ Nämä virsikokemukset osoittavat, että virren käyttäjät luottavat Jumalan äärimmäiseen hyvyteen Jumalalle ominaisena piirteenä ja kyknä. Virren avulla tietoisuus Jumalan merkityksestä ja voimasta tuli todelliseksi, ja se lohdutti vanhempaa. Minna kuvaa virrestä 15 *Tiellä ken vaeltaa* löytämänsä lohduttavaa kohtaa:

...täälläki tällanen 4. säkeistössä kanssamme kulje eteenpäin yhdessä yksittäin ni tässäkin on siis ihan niinku ihanat sanat.. (Minna)

Ruudin mukaan hyvyiden kokemus tulee esiin Abraham Maslowin tutkimuksessa kokemuksesta transpersoonallisesta huoneesta, ja Jolkkonen puhuu spiritualiteetista kristityn sisäisenä kamppailuna pahuutta vastaan ja taisteluna hyvyiden puolesta.¹⁷⁶ Tämä tulee tutkimuksessa esiin hyvin suorasanaisesti. Hyvän ja pahan taistelu on keskeisesti esillä kristinuskossa, kasteessa kristitty otetaan Jumalan lapseksi, Jumalan valtakuntaan, hyvän liittoon. Toisaalta, kaste ei riitä koko elämän aikaiseksi suojaksi, vaan uskoa pitää hoitaa, niin kuin myös Luther painotti.¹⁷⁷ Ihmisen elämä on aina erilaisten haasteiden vastaanottamista ja läpikäymistä, koko elämän ajan erilaisten valintojen tekemistä sekä asioiden punnitsemista hyvän ja pahan välillä.

5.1.3 Elämän tarkoitus ja Jumalan johdatus

Elämän tarkoituksen pohdinta tuli suorasanaisesti esiin usean haastateltavan kokemuksissa. Merkitysten antoon liittyi oleellisesti kokemus ja ymmärrys tapahtumista Jumalan johdattamina. Spiritualiteetin ytimessä voidaan nähdä elämän tarkoituksen etsiminen ja merkitysten antaminen.¹⁷⁸

Vastoinikäymiset tai asiat, joiden tarkoitusta ihminen ei ymmärrä, saavat Sepon ja Leilan pohtimaan elämän tarkoitusta ja vahvistavat ajatusta, että ihmisen tulee luottaa Jumalan johdattamiseen niissäkin. Heidän uskomuksensa on, että vaikeat asiat saavat jälkikäteen merkityksen, ja niistä osataan olla myös kiitollisia. Heidän omista kokemuksistaan ajan kulumisen on auttanut elämän tapahtumien ja asioiden hyväksymisessä.

¹⁷⁴ Jolkkonen 2003, 85–86.

¹⁷⁵ Hay & Nye 1996, 150.

¹⁷⁶ Ruud 1997, 178; Jolkkonen 2003, 85.

¹⁷⁷ Laulaja 2003, 216–218; Jolkkonen 2003, 108.

¹⁷⁸ Ks. Luvut 2.2.1–2.2.4.

...no ihmiselle elämän aikana selviää aina jossain vaiheessa miksi kävi niin kuin kävi tulee niinku semmonen tunne on päässyt tämän yli tai sinuiksi tämän asian kanssa ... (Seppo)

... riemut murheet matkalleni viisaasti on jakanut... ja murheeseenkin toivon antoi ...ei niitä varmasti kaikkia osaa ihmisymmärryksellä selittää että tuota .. et niitä asioita joita jää kysymykseksi ja jota ei ymmärrä mutta joku tarkoitus aina tai jotenkin semmonen luotamus on tullu että kaikella on aina joku tarkoitus vaikka se tapahtu niin tai näin (Leila)

Sairaan lapsen elämä ja sen tarkoitus nousivat esille kahden haastateltavan kanssa. Seppo totesi, että sairas lapsi opettaa perhepiirilleen ja lähiympäristölleen elämän tarkoitusta ja Jumalan johdatusta vaikeassakin tilanteessa. Seppo näkee vaikeiden asioiden merkityksen myös siinä, että ne muuttavat ihmisen suhtautumista ja suhdetta toisiin ihmisiin.

...että tuota kyllä vammanenki lapsi opettaa hyvin paljon ihmisarvosta ja ihmisen elämästä että kaikki elämä on arvokasta.... et sen oppi ymmärtään niinku oikeella tavalla ... ja tällasten kokemusten kautta ihminen pikkasen eri tavalla elää elämäänsä ja osaa myös suhtautua muitten elämään ja kokemuksiin kohtaloihin niin sillä tavalla pystyy niin samaistumaan tai ymmärtämään (Seppo)

Lauri tarkastelee elämän tarkoituksellisuutta ja Jumalan johdatusta Suomen kannalta. Hänen kokemuksissaan spiritualiteetti saa laajimmalle ulottuvan merkityksen, kun hän tarkastelee ihmistä osana kansallisuuttaan, kulttuuriaan ja ennen kaikkea suhteessa kansansa historiaan.

...tää on jumalan luoma maailma jumala on kansakuntien herra... jos kansakunnan elämästä häviää.... kristilliset arvot ja terve jumalan pelko niin ei se voi mitään hyvää tullessansa armeija toivottavasti pitää voimassa hartaushetkensä vielä... (Lauri)

Virret muodostavat siteen ihmisen elämän eri vaiheiden ja tapahtumien välille. Näissä kommenteissa painottuu nimenomaan raskaiden elämäntapahtumien pohdinta. Ihmiselle on luonnostaan tarpeellista ja tärkeää löytää vastauksia kysymykseen miksi jotain on sattunut omassa elämässä. Vaikeimmat hetket elämässä, syvimmat tunteet, suurimmat, eksistentiaaliset kysymykset ovat sellaisia, joiden niiden äärelle tullaan ja joiden äärellä pysytään virsikokemuksia työstettäessä.

5.2 Jumala hoitaa

5.2.1 Virsi Pyhän Hengen yhteydenottona

Virsi koetaan hoitavaksi ja voimaa antavaksi. Se ilmeni sekä haastateltavien ajatuksissa että kokemuksissa. Virren kautta haastateltavat kokevat Jumalan puhuttelevan ja hoitavan ihmistä. Kristillisesti spiritualiteetti nähdään Pyhän Hengen työnä.¹⁷⁹ Erityisesti tämä tulee esiin lute-

¹⁷⁹ Helander 2005, 248–249; Kotila 2005, 196; Ghiselli 2003, 83–95; McGrath 1999, 1–2.

rilaisen spiritualiteetin määritelmässä. Raunio korostaa Pyhän Hengen osuutta luterilaisessa spiritualiteetissa: Pyhän Hengen ansiosta ihminen tunnistaa Jumalan työn, Henki auttaa ottamaan sen myös vastaan, säilyttämään ja käyttämään sitä.¹⁸⁰ Kokemus Jumalan puhutusta ja läsnäolosta on ymmärrettävissä nimenomaan Pyhän Hengen työnä. Tämä on myös kahden haastateltavan kokemus.

Pyhän Hengen osuuden virsikokemuksissaan nimesi kaksi haastateltavaa. Irjalle ominainen tapa on tiedostaen ja tiedostamattakin hyräillä tai miettiä virren säkeitä ja sanoja. Irjan kokemus on, että mieleen noussut virsi on lähtöisin Pyhästä Hengestä, ja että Pyhän Hengen avulla Jumala hoitaa häntä nostattaen mieleen aina tarpeen mukaan sellaisia virsiä tai osia niistä, jotka tukevat Irjan elämäntilannetta. Irjalle virsi on Pyhän Hengen yhteydenoton väline.

Leila sanoo, että Pyhä Henki tai Jumala voi puhua ihmiselle virren, runon tai muun tekstin kautta. Virsi voi olla Pyhän Hengen puhetta ihmiselle. Hän sanoo vielä, että virrestä koettava siunauksen tunne ilahduttaa, lohduttaa tai antaa toivoa elämään.

5.2.2 Matkaeväs

Kokemus virrestä on samaan aikaan vahvasti sidoksissa johonkin tiettyyn kontekstiin, mutta myös ajattomasti ihmistä palveleva. Tässä tutkimuksessa tulee esille, että jotkut virret kantavat vuodesta toiseen. Jotkut virret taas liittyvät sellaiseen elämänvaiheeseen, ettei siihen ole tarvetta palata varsinaisesti, vaan virsi edustaa tiettyä vaihetta elämässä, ja se riittää merkityksellistämään omaa elämää. Joissain tapauksissa nämä ulottuvuudet sekoittuvat. Yksi tärkeä tutkimuksessa esiin tullut näkökulma on, että tärkeät virret liittyvät usein pitkälle ajassa taaksepäin. Useimmilla haastateltavilla tärkeimmät virret liittyvät lapsuuteen tai nuoruuteen.

Malliesimerkki virrestä matkaeväänä on Minnan kokemus virrestä *503 Taivaan Isä suojan antaa*. Minna kokee virren olleen elämässä aina mukana, huolimatta siitä, että sillä on vain kaksi konkreettista kiinnekohtaa hänen elämässään. Kokemus virrestä voi olla niin puhutteleva, että se tuntuu leimaavan elämää laajemminkin.

... niin just se että tulee niin pitkältä tuolta just että mä oon sen eka kerran riparilla pannu merkille niinku et se on kulkenu eläms vaikka se on ollu vahvasti mukana vain kahdesti rippikoulus ja kastetilaisuudet ni silti tuntuu että se on ikään ku kulkenu mukana.. (Minna)

Lukemalla virren sanoja aina uudelleen niistä voi ammentaa uutta voimaa ja sanomaa itselleen. Minna luottaa siihen myös tulevaisuuden näkökulmasta, kun arvelee virren voivan lohduttaa vaikeissa hetkissä tulevaisuudessa.

Leila kertoo tukeutuneensa työvuosinaan paljon virsiin. Voimaa hän on saanut virrestä *525 Suurempi kuin sydämeni*. Eläkkeelle siirtymisen aikoihin hän löysi tunteitaan kuvaamaan uuden virren *470 Kirkkaat riemun äänet soivat*. Tämän virren myötä hän pystyi katselemaan elämäänsä taaksepäin ja kokemaan kiitollisuutta saamastaan elämästä.

Virsi saa käyttäjänsä katsomaan elämää taaksepäin sekä näkemään ja uskomaan virren vaikutuksen omassa elämässään. Asiat, joiden äärellä virttä on käytetty menneisyydessä ja joiden koetaan olevan hyvin tutkimushetkellä, saavat ajattelemaan, että virsi on kantanut. Tämä nostaa kiitollisuuden tunnetta elämästä selviämisestä.

¹⁸⁰ Raunio 2003, 21.

Lauri antaa virsikirjalle hyvin suuren kristillisen merkityksen. Hän sanoo sen johdattavan oikeanlaiseen elämään. Virsien katsotaan sisältävän hengellistä opetusta ja apua elämään. Myös Seppo sanoo, että virsi on hengellistä ravintoa.

Virsi saa tutkimushenkilöiden kokemuksissa elämää kannattelevan merkityksen, ja tutkimushenkilöt uskovat virren sanoman omakohtaisesti ja todeksi. Se, että joku sanoo virren kantaneen, koska elämä on mallillaan nyt, on suuri arvonnanto virrelle. Samalla se kertoo myös suuresta luottamuksesta ihmistä suurempaan voimaan, Jumalaan, joka ihmisen elämässä vaikuttaa ja jonka johdatukseen luotetaan. Virsi ulottuu ajassa menneeseen, tulevaan ja tähän hetkeen. Tästä syystä siihen liittyy merkittävä näkökulma oman elämän hahmotamisen kannalta.

Virsi sai tutkimuksessa myös merkityksen perinteenilmaisijana ja -jatkajana. Perinteen jatkaminen ja ylläpitäminen on myös toisten virsitutkimusten tulos.¹⁸¹ Tämä perinneulottuvuus nähtiin sekä uusiutuvana että muuttumattomana, mutta yhteistä on ajatus, että virsi ilmentää suomalaisuutta ja virren tulee säilyä osana kulttuuriamme ja ihmisten elämää.

...mutta jos sitä joutuu muuttamaan tai mennään peukaloimaan jotain joulu taikka muita virsii niin siinä kyseenalaistetaan se että se mihin sä oot uskonut ei olekaa oikein me joudutaan säätämään näiden kahden muiden olemassa olevan ihmisen vuoksi joksikin muuksi niin se vie vähän niinku pohjan pois tää on niinku aika iso muutos tietenkin ... on niillä joku merkitys mitä sinne on painettu ja miten se luetaan ja miten se ymmärretään ..(Lauri)

...enkä minä sitä epäile etteikö ne olis kauniita ja ne puhuu tän päivän ihmiselle eri tavalla kuin meille vanhoille nämä vanhat virret... pitäähän ne muuttuakin tämän päivän ihmisiä vastaaviksi ja tulevaisuuden ihmisiä...kyllähän aika on muuttunu niin nopeesti että tän virsikirjan kohalla ei puhuta vielä tämmösestä tietoyhteiskunnasta mikä on nyt tänä päivänä kaikkien ulottuvilla ... että mese virsiä vois tulla (naurua) facebook... (Irja)

5.2.3 Virsi rukouksena

Tutkimushenkilöt kokevat virret vahvasti rukouksina ja virsikirjan rukouskirjana. Tämä tutkimustulos vahvistaa käsitystä luterilaisesta virrestä koko sen olemassaolon ajalta, siis Lutherin ajasta lähtien, mutta on myös samassa linjassa muiden tutkimusten kanssa.¹⁸² Tässä tutkimuksessa rukous tarkoitti henkilökohtaista rukousta itsen tai läheisiin kohdistuvana tai kokemusta olla itselle tärkeän ihmisen esirukoiltavana. Näin ollen rukoukokemus tuo esiin kipeitä tunteita mutta myös kiitollisuutta, ja elämän suuret kokemukset tulevat pintaan.

Sepolle virsi 341 *Kiitos sulle, Jumalani* tuo mieleen omat, henkilökohtaiset pyynnöt, joissa on kääntynyt Jumalan puoleen. Leila tuo esiin, että rukous on enimmäkseen avunpyytämistä. Siitä syystä rukous-ulottuvuus nostaa esiin hyvin omakohtaisia ja vaikeitakin asioita, joita elämässä on kohdannut.

Irja sanoo rukoilevansa laulamalla ja kokevansa sen itselleen ominaisemmaksi tavaksi lähestyä Jumalaa kuin puhuen lausutut rukoukset. Irja korostaa myös, ettei virsiä pidä lokeroida liikaa, koska ne ovat käyttökelpoisia hyvin monissa erilaisissa tilanteissa.

¹⁸¹ Tolonen 1999, 60; Krank, 1997; 91.

¹⁸² Tolonen 1999, 59; Suojanen 1986, 239–240; Vapaavuori 2003, 66–68.

Esirukous ja sen kantava voima omassa elämässä nousevat esiin virsikokemuksissa. Leila kokee ystävien esirukouksen kantaneen häntä oman sairauden aikana. Sepon mieleen nousee virrestä 341 lämmin muisto kummitädistä, joka rukoili paljon, myös läheistensä puolesta. Mielen täyttää kiitollisuus siitä, että kummitäti on rukoillut Sepon perheen puolesta ja että rukoukset on myös kuultu. Kiitollisuus oli havaittavissa laulamisen aikana siitä tavasta, jolla Seppo eläytyi laulamiseen kokonaisvaltaisesti, heilahdellen puolelta toiselle ja hyvin eloisasti mukana eläen.

Rukous on kristillisen elämän ydintä, uskon harjoittamisen tärkeimpiä muotoja. Rukous liittyy virteen saumattomasti. Anni tuo esiin vielä tunnekokemuksen rukouksesta ja toisaalta myös äidin ja lapsen yhteisen hetken jakamisen. Kommentti ei koske virren laulamista, vaan rukouksen lukemista ääneen, mutta se kuvaa sitä tunnetta, mikä rukouksesta syntyy.

...lapsen kans luetaan iltarukous kun se ite laittaa käet ristiin välillä... kyllähän se iltarukous luo turvan et uskoo siihen tai onko se että se on vaan hyvä hetki ei sillä nyt oo välii kumpä se on jos siitä tulee hyvä mieli (Anni)

6 KANAVA TUNTEILLE

6.1 Virsi tunteen ja tunnelman synnyttäjänä

Virsi herättää käyttäjässä paljon tunteita, ja ne ovat tämän tutkimuksen mukaan hyvin tärkeä osatekijä virren käytössä. Tunteet ovat pääsääntöisesti positiivisia, kuten turvallisuuden tunne ja kiitollisuus, jotka tutkimuksessa ovatkin jo tulleet esiin. Näiden lisäksi haastateltavat kuvasivat seuraavia tunteita: lämmin olo, hyvän olon tunne, rauhallisuus, onnellisuus, ja täyttymyksen tunne.

...haikee, onnellinen, semmonen, ei nyt ihan pakahtuminen mut lähelle sitä..(Minna)

Virren sanojen ja sävelmän yhteenkuuluvuus on merkittävä asia virsikokemuksissa. Minna, Leila, Lauri ja Seppo sanovat, että runon ja sävelen sopusointuisuus on erityisen koskettavaa, ja se synnyttää syvän rauhan tunteen. Joissain virsissä kaunis melodia voimistaa tekstin vaikutusta ja korostaa sen merkitystä.

Laulamisella on paljon erilaisia vaikutuksia ihmisen mieleen ja kehoon. Irjan kommentti virren luonnollisuudesta ja välttämättömyydestä kuvaa sitä, miten virsi ja ihminen ikään kuin sulautuvat yhteen laulutapahtuman aikana. Virsi puhuttelee Irjaa tekstin ja sävelmän muodostamana kokonaisuutena.

...virsi on luonnollinen osa elämää kuin hengitys virsi on välttämätön koska sen tuoma tunne on niin hyvä.. (Irja)

Sisäinen vapaudentunne, riippumattomuus ja itsensä kokonaiseksi tunteminen ovat transpersoonallisen huoneen kokemukseen liitettyjä tuntemuksia.¹⁸³ Myös Hay ja Nye kuvaavat spirituaalisen herkkyyden kategorioissaan yhdistymisen tunnetta, mikä on tavallinen esimerkiksi luontokokemuksissa.¹⁸⁴

Toinen sisäistä, toisenlaista tietoisuudentilaa kuvaava kommentti on Sepolta, joka sanoo laulun vapauttavan laulajansa huolista. Tämä kuvaa erityisesti laulutapahtumaa; sekä virren että muiden laulujen laulamista ja sen tuottamaa kokemusta.

...laulaessa ihminen on hetken huolista vapaa... (Seppo)

Molemmissa tapauksissa kokemus on kokonaisvaltainen ja haastatteluhetken perusteella hyvin miellyttävä ja iloa tuottava kokemus. Ruud tuo esiin myös, että transpersoonallisen huoneen kokemuksia on kuvattu ihmistä uudistavana.¹⁸⁵ Uskon, että virsilaulukokemuksilla on juuri tämänkaltaisen vaikutus.

¹⁸³ Ruud 1997, 177–179.

¹⁸⁴ Hay & Nye 1996, 146–147.

¹⁸⁵ Ruud 1997, 178–180.

Tunnelman synnyttäjänä virren merkitys tulee esiin Sepon ja Annin kuvauksissa. Anni sanoo, että virressä 571 *Jo joutui armas aika* tärkeintä eivät ole sanat vaan sävel, joka synnyttää tunteita ja herättää myös muistoja oman elämän tärkeästä hetkestä.

...eikä siinä laulaes nyt varmaan niin tarkkaan miettiny sanoja siis ko täähän ei ollukaan sellanen virsi jossa olis ollu sanat niin tärkeät se oli vaan se et se liitty niihin tapahtumiin siis häihin ja koulun päättäjäisiin että täs ei ne sanat oo sillä tavalla täs on ehkä se sävel enemmän että kun se kajahtaa soimaan niin ja noi ensimmäiset jo joutui armas aika et ei niitä hirveesti mieti enää sen jälkeen mitä itse asias täs lauletaan et ... (Anni)

Seppo puolestaan sanoo, että suvivirren ja kirkkovuoden virsien kohdalla odotus täyttyy. Ruudin tutkimustulosten kanssa vastaavasti Seppo sanoo, että kokemusta on vaikea kuvata sanoin.¹⁸⁶

...no otetaan 21 kyllä siinä on se sanoma mutta myös se tunnelma ja tunne ja herkistyminen tulee sitä kautta yhtä lailla suvivirsi se on joku tunne rinnassa että ... vaikee kuvata se on vaan joku semmonen joka koskettaa syvältä yhtä lailla joku pääsiäisvirsi....niin no tietysti se teksti on tärkeä jo joutui armas aika kun se lähtee soimaan niin kyllä siinä on se ... joku odotus siinä täyttyy... (Seppo)

Nämä esimerkit osoittavat, että virren tehtävät saattavat vaihdella eri käyttötavan ja -tilanteen sekä ihmisen mukaan. Näyttää, ettei virsiä välttämättä ollenkaan käytetä kirjaimellisesti, siis prosessoiden jokaista lausetta tai kaikkia tai edes useita virren ajatuksia. Virsi voi edustaa jotain ajatusta, aatemaailmaa tai uskomusta laajemmassa mielessä kuin sanatarkasti tai lause-sisällöittäin. Motivaationa käyttää virttä voi olla joku tietty tunne, joka liittyy ajatuksellisiin sisältöihin.

Esityskäytännölliset seikat, laulutyyli ja laulun tempo nousivat esiin Irjan ja Sepon haastatteluissa. Irjalle tärkeä virsi liittyy lapsuuteen ja herännäiskristillisyyteen. Herännäisyydessä virsiä on perinteisesti laulettu hyvin selvään omaan tyyliin, ja Irja halusikin, että virsi 382 *Sinuhun turvaan, Jumala* lauletaan nimenomaan herännäistyyllillä. Se kuvastaa lapsuuden kokemuksia parhaiten.

...se on siinä mielessä mulle tärkeä virsi kun minä oon körttialueella syntynyt niin siinä on se tietty poljento ja tyyli veisata...sehän loppuu ku kananlento ja painotus on semmonen tättärättärää (Irja)

Seppo on oppinut virren 555 *Oi Herra, luoksein jää, jo ilta on* kansakoulussa, ja hän on käyttänyt sitä elämänsä aikana paljon. Virteen liittyy hänellä runsaasti erilaisia kokemuksia, joista päällimmäiseksi nousivat armeijamuistot. Seppo reagoi tempoon, jolla me sen tutkimushetkellä lauloimme. Hänen mielestään se olisi tullut laulaa liki tuplasti nopeammin. Selitykseksi hän sanoi, että armeijassa, jossa virsi tuli hänelle hyvin läheiseksi, se laulettiin tiettyyn tempoon ja muissa tilaisuuksissa toisenlaiseen. Tempolla on siis merkitystä, mitä kokemuksia omasta elämästä ja omasta itsestä, se kuvaa. Armeijakokemus on miellyttävä ja hauska muisto, ja

¹⁸⁶ Ruud 1997, 185.

virren käyttöön liittyvät kokemukset armeija-ajalta ovat oman identiteetin kannalta tärkeitä. Armeijassa Seppo sai erityistehtävän pitää iltahartauksia komppanialle, missä yhteydessä hän toimi myös virren esilaulajana. Seppo koki isänmaan palvelemisen kunniatehtävänä, ja virren avulla hän halusi välittää omaa hyvää kokemusta kuten turvallisuuden tunnetta ja uskoa elämään, kiitollisuutta, kunniaa olla palvelemassa isänmaata myös toisille miehille.

...niin mutta kato armeijatyylisiin...se tulee sieltä tätä on laulettu hyvin paljon... joo tää on hyvä juttu tää menee eri tilanteissa vähän eri tavalla... armeijassa meni siihen tyylisiin ja hautajaisissa toisella tavalla... (Seppo)

Virsiin käyttöön voi liittyä tiedostettuja tai tiedostamattomia odotuksia. Leila ilmaisee tämän tutkimusjoukosta selvimmin. Hän sanoo toivovansa, että Pyhä Henki koskettaisi virren kautta ja herättäisi tunteita uskon varmuudesta. Tällä tavoin hän kokisi saavansa vahvistusta uskonelämäänsä.

Useat haastateltavat tuovat esiin, että itselle tärkeä virsi ei ole pelkästään positiivisiin tunteisiin liittyvä tai niitä aikaansaava. Irja sanoo virrestä 382 *Sinuhun turvaan, Jumala*:

...se on aina ollut sellainen hyvin vahva... no ei se pelottava oo mutta ehkä sellainen ylikäypä et siitä tulee vähän sellanen et kirveellä päähän... (Irja)

Irjan mukaan virsi edustaa niitä elämän vaiheita, jolloin on vaikeaa ja raskasta, ja niitäkin vaiheita tarvitaan: sillä tavoin ihminen pysyy nöyränä. Virteen liittyä elämänhistorian ja oman identiteetin kannalta myös raskaita muistoja. Raskaat muistot eivät kuitenkaan ole automaattisesti paha asia. Kun virteen sisältyy tunne- tai kokemussidos itselle tärkeään aikaan tai asiaan, voi myös negatiivisesti koettu virsi olla hyvin merkittävä oman spiritualiteetin kannalta. Irjalle virsi 382 edustaa sidosta lapsuuteen, toisaalta se saa aikaan vertailua itsen ja toisten herännäisten välillä, siis vahvaa itsen reflektointia: kuka minä olen, millainen olen, mitä tämä virsi kertoo minusta? Toisaalta virsi kertoo kristityn asennoitumisesta elämään: kun ihminen laitetaan joskus polvilleen, säilyy oikeanlainen nöyryys elämää ja Jumalaa kohtaan.

6.2 Virsi tunteiden ilmaisuna

6.2.1 Virsi sisäisyyden sanoittajana

Virrelle on aiemmissakin tutkimuksissa annettu tehtäväksi käyttäjänsä tunteiden ilmaiseminen.¹⁸⁷ Tutkittavat tuovat esiin, että virrellä voi käsitellä monenlaisia asioita ja sanoittaa sen, mihin sanoja ei itseltä löydy. Virsi toimii tunteiden purkautumisväylänä, kun erilaiset tunteet saavat muotonsa virren kautta. Aina virttä ei kuitenkaan käytetä ääneen, ääntä tuottaen, vaan joskus virsi tai virren säe saattaa pyöriä mielessä tai kuten Irja ilmaisi ”*kaikuu sisällä*”.

Seppo ja Lauri sanovat musiikin nousevan mieleen, kun oma olo on hyvä, positiivinen ja kiitollinen. Myös Anni yhdistää virren ja hyvän mielen, näin hän sanoittaa kokemustaan virrestä 571 *Jo joutui armas aika*:

¹⁸⁷ Suojanen 1986, 309; Tolonen 1999, 59.

...siis just semmonen et on hyvä hetki elämässä ei se oo välttämättä kesä .. niinku just ehkä tässä kirjoittaja hakee sitä että nyt on sellanen hetki... että on hyvä hetki että linnut laulaa ja kukat kukkii ja ... lämpö auringon voi olla ihan vaan siis hyvä mieli tai sillai... ja ihmeet voi olla vaikka lapsia...näistä säkeistöstä mitä käytän.. kolmas on vielä se että se on luojan aikaansaamaa ja siitä kiitetään. (Anni)

Tunnekokemus vaikuttaa myös virren laulamisen tapaan. Seppo ja Anni sanovat, että hyvältä tuntuvan virren haluaa laulaa voimakkaasti. Virsi 571 on Annin häävirsi, ja koska naimisiinmeno oli niin ainutlaatuinen ja hyvin tunnerikas hetki, haluaa hän laulaa sen voimakkaasti.

Virsi 468 *Syliisi hellään sulje* on Laurin perheessä lasten kasteisiin ja kotiin liittynyt virsi. Sen myötä Lauri on sanoittanut kiittolisuuden, ilon sekä huolen ja epävarmuuden tunteitaan vanhempana lastensa elämästä ja kehityksestä.

*H: tästä sanoit että se liittyy lasten kasteisiin ja sun omaan elämään kans
Lauri: koska niitä ol huolta nyt ne alkaa seistä jo omil jaloil.. mutta lapsethan on lapsia aina vaikka ne ois minkä ikäisiä .. mutta aina niitä tietenkin ajattelee... niien elämää seuraa ja valintoja että alkää lyökö päätänne puuhun .. kyllä siinä avuttomuutta tai jotain voimattomuutta voi kokea... ja tietenkin siinä kokee lapsethan on suuri siunaus ihmisten elämässä sekä myös isovanhempien elämässä että tulee isovanhemmaksi tai ylipäättään vanhemmaksi ..se on iso juttu... lapsethan on ilman muuta jatkumo elämässämme*

Irja sanoo, että ”usko olisi köyhempää ilman laulua”. Eri elämänvaiheet ja yksittäiset päivät nostavat esiin eri virsiä, ja virren tempo vielä vaihtelee tilanteen ja tunteiden mukaan kiihtyen tai hidastuen. Irja erottaa merkitykseltään yksin laulamisen ja yhteislaulun: yksin laulamisen hän kokee vapaammaksi, siinä voi ilmaista itseään tarkkailematta laulua niin, että se olisi yhteismitallista. Hän myös kokee yksin laulamisen tulevan enemmän ihmisen sisältä käsin.

6.2.2 Anni, tunteiden ilmaisu ja jumalanpalveluslaulu 809

Jumalanpalveluslaulu 809 *Juhla on nyt riemullinen* on Annille tärkeä, ja siihen liittyy raskaita muistoja pelosta menettää lapsi. Laulu laulettiin lapsen kastejuhlassa, ja Anni koki sen sanat useissa kohdin ristiriitaisiksi verrattuna omiin tunteisiinsa. Laulu alkaa sanoilla ”*Juhla on nyt riemullinen*”, äidin kokemus oli kuitenkin ristiriitainen ja täynnä pelon ja hämmennyksen tunteita. Laulun kertosakeen sanat hän koki vahvasti kuolemaan liittyväksi:

...ja sit vamaan toi kohta et jumalan perheeseen jeesuksen yhteyteen niin ikäänku et jos se kuolee... et ei niinku täällä.. (Anni)

Laulun sanat ”*saatamme lapsemme matkaan*” saivat äidin miettimään, millaiselle matkalle, elämän vai kuoleman matkalle he lasta saattavat. Samaan aikaan myös lapsen synnynnäinen sairaus saa äidin miettimään, millainen elämä lapsella on edessään. Jumalanpalveluslaulun laulaminen haastattelun ensimmäisessä vaiheessa sai Annille aikaan suuren tunteenpurkauksen ja hän itki runsaasti. Haastattelun toisessa vaiheessa katsoessamme ja kuunnellessamme laulua hän selvästi herkistyi ja liikuttui. Anni pystyi kuitenkin hyvin keskustelemaan laulusta ja sen tuottamista tunteista ja ajatuksista molemmilla kerroilla. Laulu laukaisi laulamistilanteessa ristiäistunnelmat, eikä tutkimuspäivän tunteita. Hieman sen jälkeen kun olimme laulaneet,

hän sanoi, että nyt vuosien jälkeen ymmärtää, että asioilla on ollut tarkoituksensa, ja hän osaa nähdä koko tilanteessa paljon hyvää ja iloa tuottavaa.

Yksi virren tehtävistä on antaa sanat laulajan tunteille. Tässä oli kyse juuri siitä: virsi, tässä tapauksessa jumalanpalveluslaulu pukee sanoiksi laulajan tunteet pelosta ja sisäisestä suuresta hädästä. Virsi voi toimia ikään kuin peilinä käyttäjälleen, siihen projisoidaan omat tunteet ja siten niitä päästään käsittelemään. Erityisesti vaikeaan tilanteeseen liittyviä rankkoja tunteita voi olla vaikea, jopa mahdoton sanoittaa. Tähän ihminen tarvitsee muita keinoja ilmaista- seen ja työstääkseen tunteitaan. Käyttäessään virttä ihminen ei siis jää tunteidensa kanssa yksin, vaan hän voi työstää niitä tutun ja turvallisen elementin myötä. Tällaiseen vaikeiden tunteiden ja ajatusten käsittelyyn musiikki on oiva väline. Petty ja Ruud puhuvat musiikin mahdollisuuksista välineenä kohdata tunteita, käsitellä niitä ja saada sitten positiivisia koke- muksia ja ajatuksia.¹⁸⁸ Musiikin merkitys ihmisen itsensä rakentumiselle voi olla suuri, niin kuin Annin tapaus osoittaa. Vapaavuori kirjoittaa vielä, että virsikirja sisältää lukemattomia eri ulottuvuuksia samaistua käyttäjänsä tunteisiin ja ajatuksiin.¹⁸⁹ Tuttu sävelmä ja tilantee- seen sopivat, puhuttelevat sanat antoivat Annille tällaisen mahdollisuuden.

Tunnereaktion tarkemman kartoittamisen kannalta yksi tärkeä näkökulma on tarkastella, minkä verran ja millä tavalla Anni on käyttänyt laulua ristiäisten jälkeen. Kastejuhlasta on kulunut aikaa jo useampi vuosi, ja kävi ilmi, että hän ei ole laulanut sitä sen jälkeen, luke- nut kylläkin sen sanoja.

Jumalanpalveluslaulu 809 on virsikirjan liiteosassa ja löytyy virsikirjasta myös toisilla, al- kuperäisillä sanoilla virressä 135 *Jumala loi auringon, kuun*. Virren melodia oli Annille tuttu ennen ristiäisiä jo tuosta virrestä. Ristiäisten jälkeen hän on soittanut ja laulanut virttä 135, jossa hän ei koe mitään ristiriitaa, eikä yhdistä tunnekokemuksia samasta melodiasta toisiinsa. Tämä puhuu sen puolesta, että tässä tapauksessa laulun sanat ovat saaneet aikaan voimakkaan kokemuksen, ja omat tunteet ovat kiinnittyneet nimenomaan jumalanpalveluslaulun sanoi- hin. Laulu 809 koskettaa erityisesti sanojensa puolesta, sen sijaan muut Annin valitsemat virret ovat tärkeitä ensisijaisesti sävelmän ja niiden luoman tunnelman vuoksi. Anni toteaa itse, että jumalanpalveluslauluun liittyy yhä suuria tunteita, koska hän on laulanut sitä niin vähän, ehkä laulamalla sitä myös tunteet lieventyisivät. Haastavassa tilanteessa käytetty virsi jää vähälle käytölle, ja sen vuoksi konteksti säilyy virsikokemuksessa. Tätä vastaavaa ilmiötä todistaa Minnan kokemus virrestä 78 *Vieraalla maalla kaukana*, joka on esillä luvussa 4.1.2.

Vatanen sanoo, että virsi toimii meditaation välineenä, että siinä mietiskellään Jumalan sanaa runomuotoisena ja että laulaminen tuo mietiskelyyn oman ulottuvuutensa.¹⁹⁰ Annin tapauksessa tulee esiin, kuinka hän runon sisältöä miettimällä heijastaa sitä omiin kokemuk- siinsa. Huomioitavaa on kuitenkin, että Anni on lukenut laulun sanoja, mikä ei ole suo- ranaisesti vaikuttanut hänen kokemukseensa virrestä sen alkuperäisessä kontekstissaan. Sen sijaan, juuri niin kuin Vatanen sanoo, laulu tuo oman ulottuvuutensa tekstin mietiskelyyn. Tässä tapauksessa se tarkoittaa tunteiden pintaan nousemista laulun ollessa vuorovaikutusta sanan sisällön, sydämen ja äänen välillä.¹⁹¹

Sairaan lapsen syntymä saa helposti aikaan kriisin, jossa ihminen ajautuu vastakkain elä- mänsä suurimpien kysymysten kanssa. Myös omaa uskoa haastetaan: mihin ja millaiseen

188 Petty 2010, 72; Ruud 2008, 51.

189 Vapaavuori 2003, 68–69.

190 Vatanen 2003, 325.

191 Vatanen 2003, 325.

korkeampaan minä uskon, ja mitä se tekee minulle. Ollaan elämän suurimpien kysymysten äärellä, kuten elämän ja kuoleman, terveyden ja sairauden sekä elämän tarkoituksellisuuden kanssa. Näissä kohdissa ihminen joutuu piirtämään oman elämänsä kuvaa uudemman ker-
ran. Anni hahmotti tutkimuksessa omaa elämänviivaansa uudelleen siten, että tuli tietoiseksi laulun laulamisen myötä siihen liittyvistä kipeistä muistoista, tunteista ja ajatuksista ja sai käsitellä niitä. Mutta samaan aikaan hän myös sai nähdä kaaren, mikä on tapahtunut kipeän asian kehityksessä, asian hyväksymisen ja mitä suuremmassa määrin sen tarkoituksellisuuden. Virsi sai tunteiden käsittelyyn johtavan tehtävän, koska se liittyi kontekstiin. Muussa tapauksessa joku vastaava toiminta, esimerkiksi maalaaminen olisi voinut toimia samankaltaisessa tehtävässä.

Vaikka Anni ei sitä tiedostaisikaan, on virsi vähintäänkin alitajuntaisesti ollut tukemassa hänen kasvuaan henkisesti. Musiikin terapeutit vaikutukset ovat tuttu ilmiö jo vuosituhansien takaa. Raamatussa vanhimpia esimerkkejä tästä on Daavidin soitto Saulille, jotta Saulin mieli huojentuisi ”*ja paha henki väistyi hänestä*” (1.Sam. 16:23).¹⁹² Luther uskoi musiikin parantavaan voimaan ja perusteli sitä erityisesti sillä, että se vaikuttaa syvyysuuntaisesti, ihmisen tunne-elämään. Musiikin vaikutuksia ei aina voi kuvata rationaalisesti, mutta ihmisen kokemus musiikista on tervehdyttävä ja vapauttava.¹⁹³ Musiikin parantava voima perustuu moniin ulottuvuuksiin: sen muotoon, rytmiin, harmoniaan ja tunnetilaan virittämiseen. Petty ja Ruud puhuvat musiikin vaikutuksista ihmisen sisäisen maailman, tunnetilan hallittavaan muotoon saamiseksi. Musiikki koetaan sisäistä järjestystä antavaksi, mikä eheyttää ja tervehdyttää ihmistä.¹⁹⁴

6.3 Yksinolo ja mielen rauha

Tämän tutkimusaineiston perusteella virsiin liittyy vahvasti yksityinen puoli yhteisöllisen rinnalla. Yksityisen käytön määrä vaihtelee, joillakin se on määräävämpää kuin toisilla. Virsien kuunteleminen levyiltä ja vähintäänkin niiden miettiminen kuuluu jokaisen haastateltavan virsikäyttöön. Irja sanoo, että virsi 600 liittyy myös yksinoloon ja nimenomaan hiljentymisen hetkiin:

...se ajatus askartelee jossakin sfääreissä et ne ei oo sellasia arkiasioita vaan tämmösiä vähän muita.. (Irja)

Yksinolo ja siihen liitetty mielen rauha korostuu mielenkiintoisella tavalla tässä tutkimuksessa soittamiseen liitettynä. Minnan yksinoloon liittyy nimenomaan virsien soittaminen, laulaminen on luontevaa toisten kanssa yhdessä. Ollessaan yksin hän valitsee soitettavaksi rauhallisen, kauniin virren. Minna mainitsee vielä, että hän alkaa soittaa virsiä tietyssä mielentilassa ja myös, että hän hakee sillä tiettyä mielentilaa. Virren hän valitsee musiikin takia, virren sanoma ei ole lähtökohtaisesti hänelle motivaationa soittaa sitä. Annille virsien ja hengellisten laulujen soittaminen edustaa omaa tekemistä. Virsien soittaminen vaatii keskittymistä, se rauhoittaa ja samalla innostaa soittamaan lisää.

¹⁹² Petty 2010, 72; Leaver 2006, 133–135; Sariola 1986, 36–38.

¹⁹³ Sariola 1986, 36–38; Leaver 2006, 129–135.

¹⁹⁴ Petty 2010, 72; Ruud 1997, 178–180.

Soittamistapahtumissa korostuu omaan sisäiseen elämään keskittyminen, haetaan tietoisesti oman mielen tilaa. Rauhan etsiminen ei jää kuitenkaan ihmisen omaan varaan, vaan Minna ja Anni hakeutuvat sellaisen tekemisen ääreen, mikä on heille tuttua, mieluista ja josta heillä on ennakkoon käsitys, mitä se voisi saada aikaan. Kuten on jo tullut esiin, erilaiset taiteelliset toiminnot ruokkivat spirituaalista herkkyyttä.¹⁹⁵ Nämä esimerkit osoittavat, että näin juuri on soittamisen kohdalla ja että henkilöt tuntevat kokemuksen siinä määrin, että voivat tavallaan hyödyntää sitä omaksi hyväkseen hakiessaan vahvistusta tai purkautumiskeinoja tunteilleen.

6.4 Virsi kauniina ja helppona musiikkina

Virret puhuttelevat tutkittavia kauneudellaan. Virren sävelmät soitettuina, siten, että harmoniat ovat mukana, ovat kauniin kuuloisia, ja se onkin ratkaisevaa, miksi virsiä halutaan soittaa. Musiikilla on selvä esteettinen arvo. Esteettisyys on tullut esiin myös muissa virsitutkimuksissa.¹⁹⁶ Virret koetaan myös riittävän yksinkertaisiksi melodialtaan, niissä on helpot soinnut ja ne ovat tempoltaan hitaita. Niinpä virsien soittaminen ei vaadi kovin pitkälle vietyä soittotaitoa, vaan nuotinlukutaitoinen, soittamaan vähän tottunut selviää soittamisesta ja saa kuulokuvan vastaamaan oikeaa.

Kuulokuvasta saadut kokemukset ovat erilaisia ja eri taseisia. Virsi voi olla esteettisesti miellyttävä ja ajaa tavallaan itsensä pariin, mutta suhde virteen ei välttämättä ole kovin syvälinen. Anni tuo tämän esiin virren *517 Herra, kädelläsi* kohdalla. Kyseinen virsi on hänelle tärkeä muisto rippileiriltä ja seurakunnan nuorten leireiltä. Tuolloin virsi on merkinnyt hänelle lähinnä miellyttävän kuuloista ja laulettavaa melodiaa, mutta suhdetta virren sanomaan ei kuitenkaan ole juurikaan ollut. Tämä näkyy tutkimushetkinäkin, kun hän prosessoi tämän virren äärellä. Nyt aikuisena hän ymmärtää tekstin sisällön, mutta tunnekokemus jää silti nuoren tasolle. Tästä huolimatta virren spirituaalisuutta herättävä merkitys on suuri, koska hän haluaa palata virteen aina uudelleen soittamalla sitä.

Minna ja Anni soittavat virsiä ollessaan yksin, tai ainakin niin, että siinä voi olla mukana vain tiettyjä ihmisiä. Heidän kuvauksistaan tulee ilmi, että oleellista soittamisessa on sävelmä, sen kauneus ja helppous ja sen antama tunnelma. Näiden lisäksi soittamiseen liittyy tyytyväisyys itseän musiikin aikaansaajana. Virren sanoma ei ole heille lähtökohtaisesti tärkeä. Kuitenkin voidaan huomioda, että he alkavat soittaa nimenomaan virttä saavuttaakseen omaa rauhaa ja tietyn mielentilan, ja virren he mieltävät uskonnolliseksi elementiksi. Tästä herää kysymys, onko jossain mielen pohjalla kuitenkin tietoisuus virrestä sidottuna aihepiiriinsä ja kontekstiinsa, vai voiko soittokokemus edustaa puhtaasti musiikillista kokemusta. Tirri puhuu siitä, että taiteet ovat itsessään spiritualiteettia ruokkiva toiminto.¹⁹⁷ Tässä näkyy, että soittaminen itsessään herkistää, mutta myös musiikin tuottaminen saa soittajat kokemaan ilon, kauneuden ja tyytyväisyyden tunteita.

¹⁹⁵ Tirri 2004, 136.

¹⁹⁶ Tolonen 1999, 59–60; Krank 1997, 91–92.

¹⁹⁷ Tirri 2004, 136.

7 TULOSTEN TARKASTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Virsikokemuksien ilmentämä spiritualiteetti

Tällä tutkimuksella olen selvittänyt, mikä merkitys eri elämänvaiheiden virsikokemuksilla on virsiä käyttävien spiritualiteetille. Virsikokemuksien tarkastelun teoreettiseksi pohjaksi valitut spiritualiteetti-käsite ja teoria musiikkikokemuksien merkityksestä identiteetin muotoutumiselle olivat erittäin soveltuvia ja virsikokemuksia ilmiönä avartavia. Molemmat teoreettiset mallit sisältävät käsityksen ihmisen tietoisuudesta kokemusten eri tasoilla, arkisista kokemuksista ja arkikokemusten ylittävistä kokemuksista. Sekä spiritualiteetti-käsitteessä että musiikkikokemuksien teoriassa tunteiden merkitys on keskeinen. Molempien teoreettisten käsitteiden keskiössä on syväluotaavuus: ihminen voi päästä kosketuksiin syvimpien osiensa kanssa.

Virsikokemukset paljastavat tutkimushenkilöiden elämän ulottuvuudet ja ihmisenä olemisen tasot sekä konkreettisesti että sisäisenä asiana. Suhteet omaan itseen, toisiin ihmisiin, maailmaan sekä korkeampaan voimaan nousevat esiin hyvin selvästi. Asioille ja olemiselle etsitään ja annetaan arkisen tason lisäksi syvempiä merkityksiä, ja se heijastuu suhteisiin toisiin ihmisiin ja koko elämänpiiriin.

Suhde itseen ilmeni pohdintoina omasta minuudesta, sellaisesta käsityksestä itsestä, joka tutkittaville itsestään on muodostunut ja jonka varaan he ovat elämänsä rakentaneet. Suhde itseen on koko tutkimusprosessia leikkaava tulos, sillä tulemalla tietoiseksi suhteistaan toisiin ihmisiin, maailmaan ja tuonpuoleiseen haastateltavat tulivat enemmän tietoisiksi itsestään.

Suhde toisiin ihmisiin toi esiin ne sosiaaliset ulottuvuudet, jotka ovat tärkeimpiä ihmisen elämässä. Virteen liittyvät muistot ihmisistä ja lauluhetkistä liittävät käyttäjänsä sekä toisiin ihmisiin että yhdessä koettuihin hetkiin. Tämän lisäksi virsi auttaa hahmottamaan ja merkityksellistämään yksilön omaa elämänkaarta, kun se on side elämän eri vaiheiden ja tilanteiden välillä. Virsikokemuksista voi tulla tärkeiden tapahtumien merkitsijöitä yksilön elämänhistoriassa.

Suhde maailmaan ilmeni pohdinnoissa työstä, suhteesta luontoon sekä molemmilla miehillä suhteesta isänmaallisuuteen. Suhde maailmaan osoittaa, miten myös konkreettinen elinympäristö on oleellinen tekijä ihmisen elämän kokonaishahmotuksessa. Elämän tärkeimmät ulottuvuudet eivät siis ole vain toiset ihmiset ja ihmistä korkeampi voima, vaan myös elämänpiirin merkitys on suuri.

Suhde tuonpuoleiseen ilmeni tutkimuksessa vahvana luottamuksena, että on olemassa transsendenttinen ulottuvuus, ja kaikki tutkittavat kokivat sen vaikutuksen elämässään vähintäänkin etäisesti. Virsikokemukset edustivat kaikille uskoa korkeampaan voimaan, uskon kohde vaihteli kuitenkin selkeän kristillisestä Jumalasta laajempaan käsitykseen tuonpuoleisesta.

Taulukko 3 osoittaa tutkimushenkilöiden spiritualiteettia suhdetietoisuutena. Tällöin sen pohjan muodostavat tietoisuus suhteista itseen, toisiin ihmisiin, maailmaan ja tuonpuoleiseen.

Taulukko 3. Virsikokemuksien ilmentämä spiritualiteetti suhdetietoisuutena.

Suhde itseen	Suhde toisiin ihmisiin	Suhde maailmaan	Suhde tuonpuoleiseen
minuuden pohdinta, oman itsen arvostus, kuolema ja kuolemanjälkeinen elämä, virren kasvatustehtävä	puoliso ja lapset, vanhemmat, sisarukset, isovanhemmat, ystävät, opiskelutoverit, työtoverit, lapsuuden elämänpiiri	luontokokemukset, isänmaallisuus, työ	'joku korkeampi', 'joku, joka vielä auttaa', 'ihmistä isompi', 'taustalla tukena', 'joku suurempi Jumala'

Taulukkoon 4 olen koonnut virsikokemuksia tulkittuna kristillisen spiritualiteetin näkökulmasta. Tulkinta seurailee edellä esitettyä suhdetietoisuuden jakoa spiritualiteetista tietoisuutena ihmisen elämän eri ulottuvuuksista. Luterilainen spiritualiteetti on nähtävissä myös samaan tapaan suhteissa elämiseksi ja tietoisuudeksi siitä. Luterilaisen spiritualiteetin erityispiirteenä on oman sisäisen elämän kokemusten ulottuminen Jumalan lisäksi vahvasti lähimmäisiin. Koska spiritualiteetti ulottuu niin selvästi ihmisen itsensä ulkopuolelle, keskelle elämää, jota ihminen elää yhdessä toisten ihmisten kanssa, näen perustelluksi, että suhde maailmaan on myös yksi ulottuvuus luterilaiseen spiritualiteettiin. Maailma on se, missä ihminen toteuttaa saamaansa tehtävää, ja koko maailma on Luojan luoma.

Taulukko 4. Virsikokemuksien ilmentämä kristillinen spiritualiteetti.

Suhde itseen	Suhde toisiin ihmisiin	Suhde maailmaan	Suhde Jumalaan
oma tehtävä Jumalan antamana, voimattomuus pahaa vastaan, syntisyys	suoja lapsille, vanhemmille, sisaruksille ystävien yhteys, seurakuntayhteys, 'uskovaiset' (tarkoittaa sekä itselle tuntemattomia ihmisiä että lähipiiriin ihmisiä, jotka ovat uskosta ilmaisseet, esikuvan kaltaisia)	luonto osana Luojan luomaa luomakuntaa, itse Jumalan työn jatkajana, Jumala työn antajana. ihminen osana kansallisuuttaan ja kansallista perinnettään, joita Jumala suojelee	armon, rakkauden, turvan, suojan, pelon, nöyryyden tunteet, taivas elämän päämääränä rukous

Tutkimus paljastaa siis, että virsikäyttöä voi kuvata sekä yleisinhimillisellä että kristillisellä spiritualiteetti-käsitteellä. Kuvion muodossa ne ovat kaksi sisäkkäistä ympyrää, jotka ovat hyvin lähellä toisiaan ja jossa sisempi edustaa kristillistä tulkintaa (kuvio 1).

Kuvio 1. Tutkimushenkilöiden virsikokemukset yleisinhimillisenä ja kristillisenä spiritualiteettina.

Virsiensä käyttö osoittaa pääasiassa kristillistä spiritualiteettia. Tällöin kokemukset tulkitaan kolmiyhteisen Jumalan hyväksi teoiksi ihmiselle. Lisäksi kristillistä spiritualiteettia kuvaa Wikströmin mukaisesti tiellä olemisen teologia: virren kautta ihminen voi kohdata Jumalan, ja tuo kohtaaminen muodostuu ihmisen omaksi parhaaksi, mutta ulottuu myös muihin elämän ulottuvuuksiin, toisiin ihmisiin ja maailmaan.

Virsikokemukset osoittavat kuitenkin myös kristillistä laajempaa tulkintaa. Keskeistä tällöin on ero käsityksessä tuonpuoleisesta. Nekin tutkimushenkilöt, jotka edustavat kristillistä laajempaa käsitystä spiritualiteetista, tunnistavat kuitenkin myös kristillisen tulkinnan, ja sen voidaan nähdä sisältyvän osaksi kokonaisuutta. Kuitenkin tulkittaessa virsikäyttöä pelkästään kristillisen viitekehyksen mukaisesti se jää liian kapeaksi, eikä kerro koko totuutta.

7.2 Virsi käyttäjien kokemuksissa

Tässä tutkimuksessa saatiin nähdä, että virsikokemusten vaikutukset ovat pitkälti henkiseen hyvinvointiin johdattavia, itsetuntemusta, ja -luottamusta kasvattavia ja ihmistä kokonaisvaltaisesti eheyttäviä. Virressä korostuu sen ulottuvuus tunnekanavana. Tunteet puolestaan voivat olla hyvinkin uskonnollisia, mutta myös sitä laajemmalle ulottuvia. Virrellä puetaan sanoiksi omia tunteita ja virsi synnyttää uusia tunteita käyttäjässään. Esiin nousi myös, että virren käyttötavalla eli laulamisella ja soittamisella on merkitystä. Tässä tutkimuksessa virsi nosti esiin monia elämän kipupisteitä, mutta se antoi myös mahdollisuuden käsitellä niitä ja lopulta edistyä niiden käsittelyssä virren toimiessa ihmiselle tunteiden projisoinnin kohteena. Tämä todentaa sen, että suhde virteen ei perustu pelkästään positiivisiin ja lempeisiin mielikuviin ja kokemuksiin. Päinvastoin, virsi voi olla hyvinkin tärkeä käyttäjälleen huolimatta siitä, että se nostaa esiin vahvoja negatiivisia tunteita.

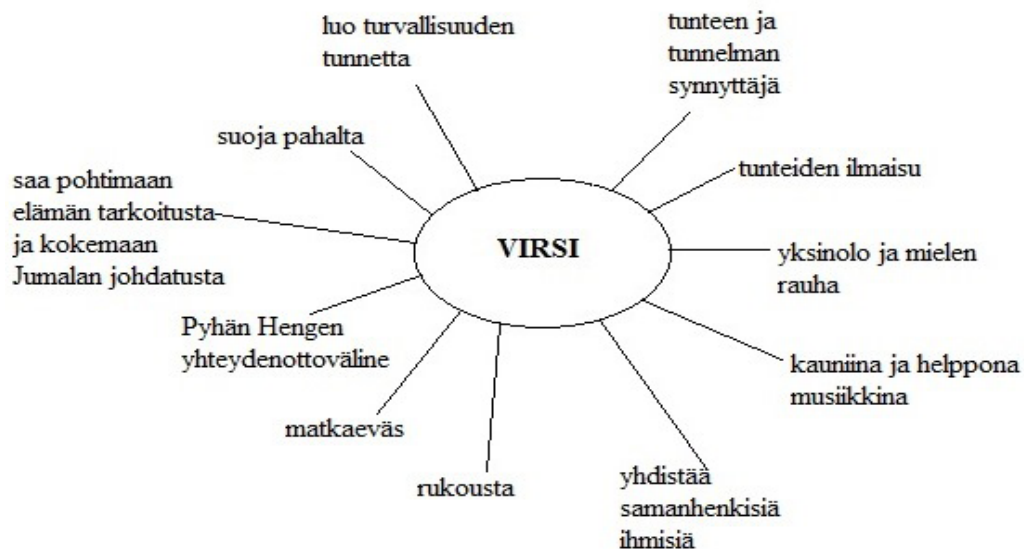
Virsi kasvattaa käyttäjänsä myös vahvoina musiikillisina kokemuksina, joita se synnyttää eri toiminnoilla, laulamalla, kuuntelemalla ja soittamalla. Virsi voi olla 'vain' kaunista musiikkia, mutta silloinkin se voi koskettaa syvältä ja saada aikaan spirituaalisen kokemuksen.

Virren yhdeksi tehtäväksi on perinteisesti nähty sen ihmisiä yhdistävä ulottuvuus. Tämän tutkimuksen mukaan virsi kuitenkin yhdistää toisiinsa vain niitä ihmisiä, jotka uskovat samalla tavalla ja joiden kanssa virsistä syntyvä tunnesyvyys on aiemmin koettua. Toisin sanoen virsi rajaa toisia ihmisiä yhteisön sisäpuolisiksi ja toisia ulkopuolisiksi.

Virsi synnyttää käyttäjässään kokemuksen, jonka sisältö vaihtelee yksilöllisesti. Käyttämällä virttä ihminen kohtaa oman sisäisyytensä, tulkitsee sen omalla tavallaan ja antaa virrelle oman merkityksensä. Virret kantavat mukanaan paljon käyttäjän eletystä elämästä nousevia asioita, mutta se ei kuitenkaan ole kaikki, mitä virrellä on annettavaa. Virsi on pikemminkin dynaaminen prosessi, joka ammentaa menneestä, mutta elää tässä päivässä ja hetkessä ja saa käyttäjänsä sisäiseen vuoropuheluun elämänsä syvimpien ja tärkeimpien asioiden kanssa. Holistisen käsityksen mukaisesti lopputulos on enemmän kuin tekijöidensä summa. Tämä kuvaa erinomaisesti virrestä saatuja kokemuksia.

Tutkimuksen tuloksista haluan vielä kiinnittää erityisen huomion yhteen seikkaan: musiikin merkitykseen. Musiikki on jäänyt virren määritelmässä vähemmälle huomiolle kuin sana. Kuitenkin virsi on 'puoleksi' musiikkia, 'puoleksi' sanaa, ja musiikin vaikutus on aivan ilmeisen vahva. Haluankin nostaa esiin musiikin merkityksen virren vaikuttavuudessa ja antaa sille asianmukaisen arvon ja aseman. Virsi on musiikkia siinä missä mikä tahansa muukin musiikin tyyli, ja siksi sillä on aivan yhtäläiset mahdollisuudet synnyttää käyttäjässä syviä tunnekokemuksia.

Kuvioon 2 olen koonnut virrelle annetut tehtävät ja merkitykset, jotka tutkimushenkilöt tässä tutkimuksessa virsille kokemustensa pohjalta antoivat.

Kuvio 2. Virsille annetut tehtävät ja merkitykset virsikokemusten pohjalta.

Kun virren tehtäviä ja sille annettuja merkityksiä tarkastellaan käyttäjälähtöisesti, näkyy, miten suuren roolin yksilön tunne-elämä ja kokemuksellisuus saavat. Sen sijaan rationaalista, uskonopillista pohdintaa niihin liittyy vähemmän. Tutkimuksen mukaan virsikokemuksissa opillisuuden merkitys on pienehkö. Toisaalta kuviota voidaan lukea myös niin, että nähdään luterilaisen opin olevan taustalla ikään kuin ohjaamassa ajatuksia ja kokemuksia, koska kaikki tutkimushenkilöt ovat eläneet luterilaisessa perinteessä ja hengellisessä ilmapiirissä.

Tämä tutkimus osoittaa, että virsikäytön voi nähdä enemmänkin ajatuksia ja uskomuksia vahvistavana. Virsikäyttö synnyttää kokemuksen, ja käyttäjä voi tulkita sen kristillisesti vain, jos hänellä on esitieto opista kyseisessä asiassa. Tutkimus osoittaa myös, että virsikäyttö opettaa käyttäjänsä monella tavalla, tasolla ja monenlaisissa asioissa.

7.3 Yhteenveto tutkimuksen tuloksista

Tämän tutkimuksen kohteena oli virsiä käyttävien henkilöiden itselleen tärkeimpien virsien käytöstä saadut kokemukset ja niiden merkitys heidän spiritualiteetilleen. Tutkimuksen keskeiset tulokset voidaan tiivistää seuraavasti.

Virsi kulkee usein käyttäjänsä elämässä pitkin elämän matkaa. Konteksti, jossa virttä on käytetty, kiinnittyy virteen hyvin vahvasti. Virsi on side, jolla käyttäjä vaalii yhteyttä elämän tärkeisiin hetkiin ja ihmisiin sekä oman elämänkaaren sisällä eri elämänvaiheisiin ja tapahtumiin. Virsi on samaan aikaan sekä vahvasti kontekstiinsa kiinnittynyt että ajattomasti käyttäjänsä palveleva.

Henkilökohtaisesti tärkeä virsi herättää käyttäjässään vahvan kokemuksen. Tunteiden osuus virsikäytössä korostuu tämän tutkimuksen tuloksissa. Virren käyttö tuottaa, kuten mikä tahansa muukin musiikinlaji, fyysisiä tuntemuksia, kognitiivisia seurauksia, emotioita ja transsendentaalisia tai eksistentiaalisia kokemuksia.

Tässä tutkimuksessa virsi sai käyttäjänsä pohtimaan eksistentiaalisia kysymyksiä omasta identiteetistä, elämän tarkoituksesta, kuolemasta ja kuoleman jälkeisestä elämästä, sairaudesta, ihmisarvosta, uskosta ja sen merkityksestä. Virsikokemukset paljastavat käyttäjänsä elämän ulottuvuudet ja ihmisenä olemisen tasot, sekä konkreettisesti että sisäisenä asiana. Suhteet itseen, toisiin ihmisiin, elämään ja elinpiiriin sekä ihmistä korkeampaan voimaan ovat ne ulottuvuudet, joiden kautta yksilö elämäänsä hahmottaa.

Virsi johdattaa käyttäjänsä elämän tärkeimpiin ja perustavanlaatuisimpiin kysymyksiin. Virsi koskettaa käyttäjänsä laaja-alaisesti ja syvältä. Siksi virrellä on paljon ihmistä hoitavia, eheyttäviä ja kasvattavia vaikutuksia, mistä puolestaan seuraa, että virsi vahvistaa käyttäjänsä identiteettiä. Virren käytöllä on paljon ihmisen elämään kokonaisvaltaisesti ulottuvia vaikutuksia.

Tämä tutkimus osoittaa, että huolimatta siitä, että virsi on mitä keskeisin luterilaisen uskon harjoittamisen väline, virsikokemuksien tulkitsemiseen ei riitä pelkästään luterilainen spiritualiteetti, kristillinen kehys. Virsikokemukset osoittavat luterilaista laajempia ajatuksia ja uskomuksia. Virressä on tarttumapintaa monenlaisille tunteille ja ajatuksille, sillä virren käytöstä syntyvä kokemuksellisuus ei tunne rajoja.

8 POHDINTAA JA JATKOTUTKIMUSAIHEITA

8.1 Taustateorian ja tutkimusmenetelmän soveltuvuus

Eurooppalaisessa keskustelussa esitetty näkökulma spiritualiteetista dynaamisena liikkeenä on hyvin osuva. Tämä tutkimus osoittaa, että tuo liike itsen, toisten ihmisten ja muun maailman, myös transsendenttisen, välillä on todellista. Tästä syystä ajattelen, että spiritualiteetti suhdetietoisuutena soveltuu hyvin tämän aineiston ja aihepiirin tutkimuksen taustateoriaksi. Kristillinen käsitys spiritualiteetista olisi yksin ollut tähän aineistoon liian kapea näkökulma, huolimatta siitä, että kristillinen tulkinta läpäisi kaikkien haastateltavien ajatusmaailman. Toisaalta virsikokemusten tutkimiseen pelkkä spiritualiteetti-käsitteistö ei olisi ollut riittävä, vaan Ruudin teoria¹⁹⁸ vahvojen musiikkikokemusten merkityksestä täydensi osaltaan kokemusten tulkintaa ja oli hyvin tärkeä osa teoreettisessa taustakokonaisuudessa.

Spiritualiteetin tarkastelussa pohjalla oleva suhdetietoisuus yhtä aikaa avaa näkemään oman elämän ulottuvuudet ja sen merkitykselliseksi tekevät asiat ja samaan aikaan kääntää katseen takaisin tarkastelijaan itse. Tämä saa miettimään, että onko kuitenkin niin, että spiritualiteetin päämääränä on itsestä tietoiseksi tuleminen sen kautta, että tulee tietoiseksi muista elämän osa-alueista ja niiden merkityksestä omassa elämässä.

Tässä tutkimuksessa aineiston keräämiseen valittu stimulated recall -menetelmä osoittautui erittäin onnistuneeksi valinnaksi. Tärkeimmäksi näen sen, että aineistonkeruuseen saatiin mukaan toiminta eli laulaminen. Lisäksi laulamisesta tehdyt tallenteet toimivat haastattelussa virikkeenä kokemusten esiin tuomisessa. Uskon vahvasti, että ilman varsinaista toimintaa, pelkkään sanalliseen haastatteluun nojaamalla, vastaavanlaista aineistoa ei olisi voinut saada. Laulu aktivoi kokemuksia sekä lauletaessa että laulua kuunneltaessa. Virike ohjasi haastattelun kulkua ja tuki kokemuksellisuuden tutkimusta ruokkien niitä kognitioiden sijaan. Menetelmän ansiosta haastateltavien kokemuksista paljastui se, miten rationaalinen käsitys ja kokemus voivat olla eri vaiheissa, miten kokemus voi kiinnittyä virteen ja herättää tunteita menneisyydestä, joita enää ei muutoin tunne. Toisaalta virsi loi myös uskomuksia vahvistavia tunteita. Menetelmä paljasti tutkittaville yllättävästikin, miten he itselleen merkittävästä asiasta tuntevat ja ajattelevat.

Menetelmä osoittautui osuvaksi senkin vuoksi, että myös tutkittavat kokivat tutkimukseen osallistumisen antoisaksi. Jokainen haastateltava totesi vähintäänkin vähäeleisesti, jos ei suorasanaisesti olleensa tyytyväinen omaan lauluun, lauluääneen tai yhteislauluun tutkijan kanssa. Laulaminen sekä sen katseleminen ja kuunteleminen DVD:ltä synnytti haastateltavissa hyvää mieltä, mikä puolestaan osaltaan varmasti edisti innokkuutta ja motivaatiota työstää pyydettyjä teemoja haastattelussa.

Paljastuneen laulutyytyväisyyden lisäksi virsi ilmiönä yllätti kaikki haastateltavat. Jokainen heistä oli aidosti yllätynyt siitä, mitä he tutkimuksen aikana virsistä 'löysivät'. Osa yllättyi, että virsi onkin heille tärkeä elementti elämässä. Yksi oli yllätynyt, miten paljon hän itse

198 Ruud 1997.

asiassa virsiä käyttäkään, ja yllätys oli myös se, miten moneen eri tilanteeseen virret liittyvät. Vuosien takaa tuttu virsi antoi tutkimuksessa eräälle aivan uusia näkökulmia ja avasi ymmärtämään virren sanomaa ja haastateltavaa itseään. Eräs paljon virsiä osaava sanoi, että ”virret-hän on vaan virsiä”, mutta yllättyi silti, miten paljon sisällöllistä laajuutta virsissä onkaan.

Tutkimuksen tekeminen oli hyvin antoisaa ja mielenkiintoista, mutta samaan aikaan myös haastavaa. Virsikokemukset on tutkimuksellisesti hyvin moniulotteinen aihe. Sen tähden tämä tutkimus myös avasi näkemään sen laajan tietoisuuden, mitä kaikkea virsikokemuksista ja tällä menetelmällä voisikaan tutkia. Tutkimuksen tekeminen avasi näkemään myös sen, miten paljon ajallisia ja muita resursseja aiheen tutkiminen vaatiikaan.

Tämän tutkimuksen tekemisessä pystyin hyödyntämään ammattitaitoani ja työkokemustani kanttorina. Teologian opinnot tarjosivat teoreettisen käsitteistön aiheen tarkasteluun ohjaten analyysia ja ymmärrystäni aiheesta. Yhdessä kanttorin ammattitaidon ja teologian opiskelijan näkökulmat antoivat minulle paljon syvyyttä tarkastella virsikokemuksia. Itselle läheisen aiheen tutkiminen teoreettisesta näkökulmasta ei ollut aivan yksinkertaista. Haastavimmaksi koin tutkijan rooliin asettumisen sekä sen, millä tavoin voin toisten ihmisten kokemuksia lähteä määrittelemään. Kuitenkin tutkimusprosessin aikana tutkijuuteni vahvistui niin, että ymmärsin tarkastelevani kokemuksia teoreettisen mallin läpi. Osaltaan hämmennystä aiheutti myös tutkimuksen syväluotaavuus, joka tuli esille jo tutkimuksen varhaisessa vaiheessa. Tutkimus toteutui vahvan ja molemminpuolisen luottamuksen ilmapiiirissä avoimesti, joten koen, että tulokset ovat luotettavia.

8.2 Tutkimustulosten soveltaminen käyttöön

Spiritualiteetti on dynaamista ja reflektointia liikettä ihmisessä. Spiritualiteetilla voi olla merkittäviä vaikutuksia ihmisen elämän laatuun ja mielekkyyteen, ja siksi tuota liikettä pitäisi pyrkiä pitämään käynnissä. Ajattelen, että se on pohjimmiltaan myös uskonnon merkitys, sellaisen elävän, omakohtaisen uskon, josta Lutherkin puhuu, ja jonka hoitamisesta hän kehottaa pitämään huolta. Tässä liikkeellä pysymisessä virrellä voi olla hyvin merkittävä rooli, ja tietoisuus tästä tulisi olla selkeämmin ja laajemmin tiedossa erityisesti kirkon työntekijöillä.

Tutkimusprosessini myötä jäin kuitenkin miettimään, että mikäli spirituaalisuutta ruokitaan vain siinä mielessä, että tähtäimenä on kokemuksellisuuden vahvistaminen itsessään, ajaako se kohti subjektiivisuutta, yksilökeskeisyyttä? Ilman yhteistä viitekehystä kokemukset voidaan tulkita vapaasti. Niin kuin tutkimus vielä osoitti, musiikista saadut vahvat tunnekokemukset tulkitaan usein jonkin ihmistä isomman ja korkeamman voiman kokemuksiksi, mutta ei välttämättä kristillisesti.

Kristillisen käsityksen mukaisesti kokemuksellisuus on tärkeä osa ihmisen uskonnollisuutta. Se on kuitenkin vain osa sitä, dogmatiikka ja etiikka antavat tulkintakehykset kokemuksellisuudelle. Usko ei saa typistyä pelkiksi sanoiksi, mutta toisaalta kokemuksellisuuden korostaminenkin voi johtaa ennalta-arvaamattomiin lopputuloksiin. Siksi kirkon kannalta spiritualiteetti on juuri oikeassa asemassa, kun se on aina liitettyä opillisuuteen. Opillisuus antaa suuntaviivat oman sisäisyyden tulkitsemiseen. Toisaalta kokemuksellisuus itsessään on arvokas asia, ruokittava ja säilytettävä osa-alue, ja ajattelen, että juuri siinä piileekin yksi virren suurimmista mahdollisuuksista.

Tämän tutkimuksen mukaan kuitenkin virren käyttäjän rooli kokemuksessa ja ymmärryksessä, niissä merkityksenannoissa, joita virrelle annetaan, on erittäin merkittävä. Tutkimuksen

tulokset tukevat sitä viestinnän yhtä tärkeintä lainalaisuutta, että viestin perille meneminen ei ole koskaan vain välittäjästään kiinni, vaan lopullisesti viestin sisällön määrittelee vastaanottaja omien resurssiensa ja mahdollisuuksiensa mukaan.

Tutkimukseni tulokset osoittavat, että virsi on todella monimuotoinen ilmiö. Virren käyttöön liittyy paljon ulottuvuuksia ja mahdollisuuksia, koska se vaikuttaa käyttäjänsä monipuolisesti ja syvällisesti. Virsi on kuitenkin kytköksissä yksilölliseen kokemusmaailmaan, mikä asettaa virren käytölle mahdollisia reunaehtoja. Vaikuttavuus, eli kokemus ja siitä seuraavat käyttäjässä tapahtuvat reaktiot syntyvät useiden osatekijöiden yhteissummasta. Tämän tutkimuksen perusteella virren molemmat elementit, runo ja musiikki ovat yhtä tärkeitä kokemuksen synnyssä. Lisäksi henkilökohtaiset kokemukset eri konteksteista, joissa virttä on käyttänyt leimaavat käyttäjän kokemusta vahvasti. Perinteisesti ajateltuna virteen liittyy aina tietty intentio, sillä halutaan opettaa ja välittää opista ja uskosta keskeisiä asioita. Kirkon näkökulmasta katsottuna on luonnollisesti oleellista, että virret tukevat kirkon kokonaisopetusta. Mikäli siis virrellä halutaan tarjota kristinuskon mukainen sisältö ja opettaa siitä jotain, tulee tuota sisältöä avata myös muilla keinoilla.

8.3 Jatkotutkimusaiheet

Tämä tutkimus osoitti, miten monipuolinen lähde virsikokemukset on. Koska virsiä käytetään tavallisesti pitkin elämän matkaa eri tilanteissa ja konteksteissa, sisältyy niihin paljon arvokasta tietoa ihmisen elämän ajalta. Virsikokemuksista nousevia jatkotutkimusaiheita ovat kasvun näkökulman sisältävät aiheet kuten kodin uskontokasvatus, koulun uskontokasvatus, elämänkriisien vaikutus ihmisen henkiseen kasvuun, uskonnollinen identiteetti ja sen muodostuminen sekä herätysliikkeiden merkitys yksilötasolla ja identiteetin muokkaajana. Tutkimus osoittaa myös, että virsikokemuksista voi saada tietoa laajemminkin kuin kristillisen hengellisyyden puitteissa. Siksi virsikokemukset soveltuvat tutkittaviksi myös siitä näkökulmasta, millaisesta todellisuudesta tämän päivän hengellisyys tai uskonnollisuus muodostuu. Tosin tulee huomioida, että virret ovat osa luterilaista uskonharjoittamista ja jotta käytällä olisi jokin suhde virsiin tulee hänellä olla jokin suhde luterilaisuuteen. Siksi virsikokemusten tutkimus koskettaa vähintäänkin etäisesti myös luterilaista uskoa.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet

Elämän viiva -paperi, 6 kpl. Tekijän hallussa.

Minna, haastattelut 7.3. ja 11.3.2013

Seppo, haastattelut 28.2. ja 6.3.2013

Leila, haastattelut 27.2. ja 5.2.2013

Anni, haastattelut 27.3. ja 3.4.2013

Lauri, haastattelut 26.3. ja 2.4.2013

Irja, haastattelut 22.2. ja 25.2.2013

Aineisto litteroituna 138 sivua. Haastattelutallenteita 13h 33min. Tekijän hallussa.

Kirjallisuus

Aaltola, Juhani & Valli, Raine

2010 Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty laitos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Anttila, Miika E.

2011 The Innocent Pleasure: a study on Luther's theology of music. Diss. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Bohlin, Folke

2001 Tankar kring musiken i de tre psalmerna. – Deilig er jorden: psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv. Red. Karl-Johan Hansson, Folke Bohlin & Jørgen Straarup. Åbo: Åbo Akademis förlag. 194–197.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha

1998 Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Forsblom, Anita

2003 Vie minut, vie minut jonnekin, missä itkuni ilon helminä pisaroi. Tapaustutkimus erään naisen merkityksellisenä kokemasta musiikista elämänkaaren tärkeiden kehitys- ja kasvuprosessien aikana. Musiikkitieteen laitoksen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Ghiselli, Anja

2003 Ristin teologia spiritualiteetin keskuksena. – Spiritualiteetin käsikirja. Toim. Seppo Häyrynen, Heikki Kotila & Osmo Vatanen. Helsinki: Kirjapaja. 83–95.

Halme, Lasse

2007 Uusi spiritualiteetti. – Kristillinen kasvatus 4/2007, 20–22.

Hay, David & Nye, Rebecca

1996 Identifying Children's Spirituality: how do you start without a starting point? – British Journal of Religious Education 18(3), 144–154.

2006 The Spirit of the Child. Rev. ed. London: Jessica Kingsley Publishers.

Heelas, Paul & Woodhead, Linda

2005 The Spiritual Revolution: why religion is giving way to spirituality. Malden, Mass.: Blackwell.

Helander, Eila

2005 Spiritualiteetti kirkkososiologian näkökulmasta. – Teologinen Aikakauskirja 110(3), 247–252.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula

1997 Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena

2011 Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Häyrynen, Seppo & Kotila, Heikki & Vatanen, Osmo (toim.)

2003 Spiritualiteetin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja.

Jolkkonen, Jari

2003a Synti. Johdatus luterilaisen spiritualiteetin teologiaan. Toim. Olli-Pekka Vainio. Helsinki: Kirjapaja. 85–106.

2003b Rukous kuuliaisuuden tekona. – Spiritualiteetin käsikirja. Toim. Seppo Häyrynen, Heikki Kotila & Osmo Vatanen. Helsinki: Kirjapaja. 97–112.

Kalliokoski, Jonna

2003 Veisaajat. Tutkimus yhteisen veisaamisen merkityksestä Eläkeläisten laulupiiriin osallistujille. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Kettunen, Paavo

2003 Hengellinen kokemus ja ihmisen kokonaisvaltaisuus. – Spiritualiteetin käsikirja. Toim. Seppo Häyrynen, Heikki Kotila & Osmo Vatanen. Helsinki: Kirjapaja. 361–379.

Kirkkohallitus

2009 Palvelkaa Herraa iloiten. Jumalanpalveluksen opas. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:9. 3. uud. painos. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kjærgaard, Jørgen

2011 Virret modernissa yhteiskunnassa: tanskalainen näkökulma. – Virsi suomalaisessa kulttuurissa. Toim. Jaakko Rusama. Hymnologian ja liturgiikan seuran vuosikirja Hymnos 2011. Helsinki: Hymnologian ja liturgiikan seura. 120–134.

Kotila, Heikki

2003 Spiritualiteetti – ajankohtainen näkökulma. – Spiritualiteetin käsikirja. Toim. Seppo Häyrynen, Heikki Kotila & Osmo Vatanen. Helsinki: Kirjapaja. 13–23.

2005 Spiritus Dei in naribus meis. Spiritualiteetin käsite aikamme uskonnollisuuden tulkkina. – Teologinen Aikakauskirja 110(3), 195–204.

2006 Contemporary Worship as an Expression of Post-modern Spirituality. – Religion, spirituality and Identity. Ed. by Kirsi Tirri. Bern: Peter Lang. 65–83.

Krank, Outi

1997 ”Nyt kodista laulun mä laulan”. Siionin matkalaulut -kirjan merkitys lestadiolaiselle uudelleheräykselle. Musiikkitieteen laitoksen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Laulaja, Jorma

2003 Kaste. – Spiritualiteetin käsikirja. Toim. Seppo Häyrynen, Heikki Kotila & Osmo Vatanen. Helsinki: Kirjapaja. 211–220.

Leaver, Robin A.

2006 Luther on Music. – Lutheran quarterly 20/2006, 125–145.

Mannermaa, Tuomo

2002 Kaksi rakkautta: johdatus Lutherin uskonmaailmaan. 3. painos. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 194. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.

Martikainen, Jouko

2003 Hengellinen lukeminen. – Spiritualiteetin käsikirja. Toim. Seppo Häyrynen, Heikki Kotila & Osmo Vatanen. Helsinki: Kirjapaja. 245–257.

McGrath, Alister E.

1999 Christian Spirituality: an introduction. Massachusetts: Blackwell.

Pajamo, Reijo

1991 Hymnologian peruskurssi. Kirkkomusiikin osaston julkaisuja. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

Pargament, Kenneth I.

1999 The Psychology of Religion and Spirituality? Yes and No. – International Journal for the Psychology of Religion 9/1999, 3–16.

Patrikainen, Sanna

2012 Luokanopettajan pedagoginen ajattelu ja toiminta matematiikan opetuksessa. Diss. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Patrikainen, Sanna & Toom, Aulikki

2000 Stimulated recall – opettajan pedagogisen ajattelun ja toiminnan tutkimisen menetelmä. – Opetuksen tutkimuksen monet menetelmät. Toim. Pertti Kansanen & Kari Uusikylä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Petty, Margaret Cording

2010 Hymns, Music and Spirituality. – European Journal of Theology 19(1), 69–76.

Pétursson, Pétur

2001 Psalmer, böner och religiös socialisation. – Dejlig er jorden: Psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv. Red. Karl-Johan Hansson, Folke Bohlin & Jørgen Straarup. Åbo: Åbo Akademis förlag. 59–88.

Raunio, Antti

2003 Onko olemassa luterilaista spiritualiteettia? Johdatus luterilaisen spiritualiteetin teologiaan. Toim. Olli-Pekka Vainio. Helsinki: Kirjapaja. 11–36.

Ronkainen, Suvi & Pehkonen, Leila & Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen, Eija

2011 Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma Pro.

Ruud, Even

1997 Musikk og identitet. Oslo: Universitetsforlaget.

2008 Music in Therapy: increasing possibilities for action. – Music and Arts in Action 1(1). 46–60.

Ryökäs, Esko

2001 Psalmsång efter modernismen: socialt sjungande. – Deilig er jorden: Psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv. Red. Karl-Johan Hansson, Folke Bohlin & Jørgen Straarup. Åbo: Åbo Akademis förlag. 89–100.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna

2006 KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto (verkkojulkaisu). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/> (viitattu 29.11.2013).

Sariola, Yrjö

1986 Jumalan kunniaksi ja mielen rakennukseksi. Musiikin teologian peruskysymyksiä. Helsinki: SLEY-kirjat.

Seppälä, Jarkko

1998 Uskonnon kieli. Uskonnonopetuksen käsikirja. 1. painos. Toim. Markku Pyysiäinen & Jarkko Seppälä. Helsinki: WSOY. 137–144.

Stai, Sverre

2001 Deltakelse I felles salmesang. – Deilig er jorden: Psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv. Red. Karl-Johan Hansson, Folke Bohlin & Jørgen Straarup. Åbo: Åbo Akademis förlag. 20–37.

Stifoss-Hansen, Hans

1999 Religion and Spirituality: what a European ear hears. – International Journal for the Psychology of Religion 9(1), 25–33.

Straarup, Jorgen & Hansson, Karl-Johan

2001 Psalmen I kultur och samhälle Om Nordhymns enkätundersökning. – Dejligh er jorden: Psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv. Red. Karl-Johan Hansson, Folke Bohlin & Jørgen Straarup. Åbo: Åbo Akademis förlag. 9–11.

Suojanen, Päivikki

1984 Finnish folk hymn singing. Study in Music Anthropology. Diss. Tampere: Tampereen yliopisto.

Swinton, John & Mowat, Harriet

2006 Practical Theology and Qualitative Research. London: SCM Press.

Tast, Marianne

2007 Psalmer som väg till den lidande människans innersta rum. Pro gradu -avhandling i vårdvetenskap. Vasa: Åbo Akademi.

Tirri, Kirsi

2004 Spiritualiteetti uskontokasvatuksessa. – Teologian uudet virtaukset. Toim. Lassi Larjo. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 241. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura. 132–144.

Tirri, Kirsi & Ubani, Martin

2005 Teologian ylioppilaiden uskonnolle ja spiritualiteetille antamat merkitykset. – Teologinen aikakauskirja 110(3), 238–246.

Tolonen, Tiina

1999 Yksinäisten yhteys. Siionin virren merkitys Kainuun herännäisyydessä. Musiikkitieteen laitoksen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli

2009 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 4. painos. Helsinki: Tammi.

Ubani, Martin

2007 Young, Gifted and Spiritual: the case of Finnish sixth-grade pupils. Diss. Helsingin yliopisto.

Vainio, Olli-Pekka (toim.)

2003 Johdatus luterilaisen spiritualiteetin teologiaan. Helsinki: Kirjapaja.

Valtonen, Minna

2009 Kertomuksia kirkon työntekijäksi kasvamisesta. Kirkon nuorisotyönohjaajiksi opiskelevien spiritualiteetin ja ammatillisen identiteetin muotoutuminen. Diss. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Vapaavuori, Hannu

2003 Virsi luterilaisessa perinteessä. – Kirkkomusiikin käsikirja. Toim. Lasse Erkkilä, Ulla Tuovinen & Erkki Tuppurainen. Helsinki: Kirjapaja. 61–70.

2004 Miksi virsi? – Kirkkomusiikki. Toim. Juhani Haapasalo, Liisa Lauerma, Martti Nissinen & Pekka Suikkanen. Helsinki: Edita. 27–28.

Vatanen, Osmo

2003 Laulu ja soitto. – Spiritualiteetin käsikirja. Toim. Seppo Häyrynen, Heikki Kotila & Osmo Vatanen. Helsinki: Kirjapaja. 317–329.

Vidgrén, Karoliina

2005 Kristityn naisen spiritualiteetti: tapaustutkimus erään helsinkiläisen seurakunnan nuorten aikuisten raamatturyhmästä. Uskonnonpedagogiikan pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Virsistä viisi

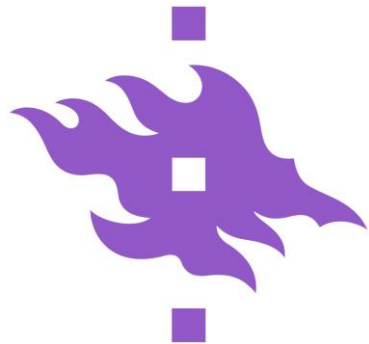
2009 <http://tv1.yle.fi/ohjelmat/kulttuuri/virsista-viisi> (viitattu 5.2.2014).

Wakefield, Gordon S.

2000 Spiritualiteetti, kristillinen. – Modernin teologian ensyklopedia. Toim. Alister E. McGrath. Helsinki: Kirjapaja. 782–791.

Wikström, Owe

1994 Häikäisevä pimeys. Näkökulmia hengelliseen ohjaukseen. 3. painos. Helsinki: Kirjapaja.

LIITE 1:

Pyyntö tutkimukseen osallistumiseksi 21.03.2013

Hei,

Opiskelen Helsingin yliopistossa teologiaa ja teen maisterin tutkielmaani virsien käytöstä. Osallistun tutkielmaseminaariin, jota johtaa dosentti Tapani Innanen ja jonka aihepiirinä ovat virret ja hengelliset laulut. Tutkimustani varten haluaisin haastatella muutamia sellaisia ihmisiä, jotka käyttävät virsiä (laulaen, soittaen, kuunnellen tai jotenkin muutoin) ja kokevat ne itselleen merkityksellisiksi.

Pyydän apuasi: saisinko haastatella Sinua? Jos haluat haastateltavakseni, antaisin ensin käyttöösi suppean paperin, joka toivottavasti auttaisi sinua pohtimaan virsien asemaa omassa elämässäsi ja samalla nimeämään muutamia tärkeitä virsiä. Sen jälkeen voisimme tavata yhdessä, keskustella paperin avulla ja laulaa tärkeäksi kokemiasi virsiä. Tallentaisin tuon tilanteen, ja kun vielä toisen kerran tapaisimme, käyttäisimme hyväksi tuota nauhoitetta ja keskustelisimme vielä lisää virsikoemuksistasi. Ensimmäinen tapaaminen kestää noin 45–60 minuuttia, jälkimmäinen kenties hiukan pitempään, korkeintaan silti 1,5 tuntia. Toivon, että molemmat tapaamiset järjestyisivät taustapaperin saamisen jälkeen noin kahden viikon kuluessa, maaliskuun 2013 aikana.

Olisin kovin iloinen, jos voisit olla yksi tutkimushenkilöni. Tällaista tutkimusta virsien käyttökokemuksista on hyvin vähän, ja sillä olisi merkitystä tiedon lisääntymiselle sekä varmasti myös virsien käytön kehittämiseksi. Tutkimus on luottamuksellinen. Tutkimusmateriaali kokonaisuudessaan tulee ainoastaan tutkijan käyttöön. Tutkittavien henkilöllisyys ei tule tutkimuksen missään vaiheessa ulkopuolisten tietoon, eivätkä tutkittavat ole lopullisesta tutkimusjulkaisusta tunnistettavissa. Noudatan myös muutoin tieteelliselle tutkimukselle asetettuja eettisiä normeja.

Mikäli voit osallistua tutkimukseen, pyydän ottamaan yhteyttä minuun sähköpostilla tai puhelimitse viikon kuluessa. Sen jälkeen toimittaisin taustapaperin Sinulle ja sopsisimme tarkemmin tapaamisistamme.

Halutessasi tarkentaa jotakin tutkimukseen liittyvää seikkaa vastaan mielelläni kysymyksiäsi.

Ystävällisin terveisin,

Heidi Kääriäinen

050 351 7116

heidi.j.kaariainen@helsinki.fi

Toimin Heidi Kääriäisen pro gradu -tutkielman tutkimusprosessin ohjaajana. Hänen aihepiirinsä on virsien käytön näkökulmasta mielenkiintoinen ja tärkeä. Uskon siitä koituvan hyötyä myös virsien käytön kehittämiseksi seurakunnissa. Toivon, että voit suhtautua myönteisesti Heidän pyyntöön ja osallistua hänen tutkimukseensa.

Tapani Innanen

Teologian tohtori, Helsingin yliopiston dosentti

tapani.innanen@helsinki.fi

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

TEOLOGINEN TIEDEKUNTA
TEOLOGISKA FAKULTETEN
FACULTY OF THEOLOGY

PL 33 (Aleksanterinkatu 7), 00014 Helsingin yliopisto
Puhelin (09) 1911, faksi (09) 191 22106, www.helsinki.fi/teol
PB 33 (Alexandersgatan 7), FI-00014 Helsingfors universitet
Telefon +358 9 1911, fax +358 9 191 22106, www.helsinki.fi/teol
P.O. Box 33 (Aleksanterinkatu 7), FI-00014 University of Helsinki
Telephone +358 9 1911, fax +358 9 191 22106, www.helsinki.fi/teol

LIITE 2. Elämän viiva -paperin alkuteksti.

Kiitos, että halusit osallistua tutkimukseen!

Tällä tutkimuksella pyritään siis selvittämään virsien asemaa ihmisten elämässä ja virsistä saatuja kokemuksia.

Päästäksemme tutkimuksen aihepiiriin sisään pyydän Sinua nyt hetkisen pohtimaan itsellesi merkityksellisiä virsiä. Seuraavista kysymyksistä voi olla pohdinnassasi apua:

- *Mitä virsiä käytät: laulat, soitat, kuuntelet tai käytät jotenkin muutoin?*
- *Mitkä virret ovat Sinulle kaikkien tärkeimpiä?*
- *Missä yhteydessä käytät näitä itsellesi tärkeimpiä virsiä?*
- *Liittyvätkö virret johonkin tiettyyn tilanteeseen elämässäsi?*

Nimettyäsi itsellesi merkityksellisimmät virret (enintään 5 kappaletta) voit kirjoittaa ne Elämän viiva -paperille kohtaan 1. Täydennä sen jälkeen oheinen paperi siinä näkyvien ohjeiden mukaisesti. Pyydän, että tuot paperin mukana seuraavaan tapaamiseemme.

Tutkimus etenee tämän jälkeen siten, että tapaamme jo aiemmin sopimallamme tavalla ja laulamme yhdessä noita Sinun tärkeäksi kokemaa virsiä sekä keskustelemme niistä. Yhteisen virsilaulumme tulen taltioimaan tutkimuksen jatkoa varten. Tavatessamme sitten vielä toisen kerran jatkamme keskustelua virsien pohjalta ja hyödynnämme siinä laulumme nauhoitetta.

Toivotan Sinulle antoisaa pohdintaa virsien äärellä!

Osallistumisestasi iloitan

Heidi Kääriäinen

050 351 7116

heidi.j.kaariainen@helsinki.fi

1. Kirjoita tähän Sinulle tärkeiden virsien numero tai alkusanat.

Kuvaa myös lyhyesti, mihin tilanteisiin tai vaiheisiin virsi elämässäsi liittyy (missä olet sitä käyttänyt). Virret voit kirjoittaa satunnaisjärjestyksessä.

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

2. Merkitse alla olevaan elämänpaikkaa kuvaavaan viivaan rastilla tämän hetkinen ikäsi. Merkitse sitten yllä mainitsemasi Sinulle tärkeät virret (numerolla 1–5) niihin elämänpaikkasi vastaaviin kohtiin, joihin virsi aivan erityisesti liittyy.

	20v.	40v.	60v.	80v.
0				

LIITE 4. Haastattelukokonaisuus ja teemahaastattelun runko.

Haastattelukokonaisuus + teemahaastattelun runko

1. vaihe: Elämän viiva -lomake

2. vaihe: Nauhoitus ja haastattelun ensimmäistä teemaa:

Kysymykset *ennen* nauhoituksen alkua:

- Millaiseksi koit tämän tehtävän, virsien valinnan?
 - Mikä oli helppoa?/
 - Mikä tuotti vaikeuksia? Miksi?/
 - Runsauden pula? /
 - Hankaluus nimetä virsiä?/
 - Epäselvä tehtävänanto?/
 - Oliko pyydetty liian monta virttä?/
 - Jotain muuta, mitä?
- Miksi tämä virsi on sinulle tärkeä?
 - Kerro, mitä erityistä tähän liittyy/miksi tämä on yksi tärkeimmistä virsistä sinulle?
 - *Lauletaan virsi*
 - Mitä tunteita tai ajatuksia mieleesi tuli, kun lauloimme sitä?

Nauhoituksen *jälkeen*:

- Miltä tämä virsien laulaminen tuntui?

3. vaihe: Teemahaastattelu

Virsiin liittyvät kokemukset: tunteet, muistot ja ajatukset omassa kontekstissaan

- Mitä *tunteita* sinussa herää, kun katselemme ja kuuntelemme yhteistä laulua (esim. nolous, ahdistus, suru, ilo, kaipaus lohdutus..)? Miksi?
- Kerroit aiemmin tähän virteen liittyneen xxx tunteita, kertoisitko niistä lisää.

- Missä määrin virsi herätti *muistoja*?
 - o Mihin tilanteeseen (esim. hautajaiset, ristiäiset, joku muu juhla, arki, työ, vapaa-aika) se liittyy? Kerro siitä. /
 - o Mihin elämänvaiheeseen (lapsuus, nuoruus, aikuisuus, vanhuus) se liittyy? Kerro siitä.
 - o Miten kuvaisit muistoa?
 - o Miten virsi liittyy tähän muistoon tarkemmin? Miten virttä käytettiin?
- Mitä *ajatuksia* virren laulu toi mieleesi (tunteiden ja muistojen lisäksi)?
- Mitä ajatuksia virren kuunteleminen ja katseleminen nauhalta tuo mieleesi?

Virren puhuttelevuus

- Mikä virressä koskettaa?
 - o teksti, sävel, sanoma, jokin muu?
 - o Onko tässä virressä jokin erityisen koskettava kohta?
 - o Miksi?

Virren käyttö nykyisyydessä

- Minkä verran ja miten käytät tätä virttä nykyisyydessä?
- Millaisissa tilanteissa käytät tätä virttä:
 - o Yksityisesti/ julkisesti
 - o Yksin/yhdessä toisten kanssa
 - o Jos on muita laulajia, missä määrin sillä on vaikutusta omaan kokemukseesi virrestä?

Virrelle annettuja merkityksiä omassa elämässä /virren elin- tai kehityskaari

- Kerro tämän virren merkityksestä elämässäsi:
 - o Miksi haluat käyttää tätä virttä?/
 - o Entä jos tämä virsi puuttuisi sinun elämästäsi?
- Missä määrin virren sanoma on säilynyt ennallaan tai muuttunut elämäsi aikana?

Mitä virsi saa mielissämme aikaan? Millaisia mielen prosesseja virren laulaminen, soittaminen tai kuunteleminen käynnistää? Tämä virsikokemuksiin keskittyvä tutkimus avaa virsien käytön ulottuvuuksia. Tutkimus laajentaa ja osin haastaa perinteisiä käsityksiämme virren merkityksestä käyttäjälleen.

Kokemus virrestä on syvälinen ja moniulotteinen. Virren käyttökonteksti – missä tilanteessa ja keiden kanssa sitä on käytetty – kiinnittyy virteen vahvasti. Virsi kantaa mukanaan elämän tärkeimpiä hetkiä. Henkilökohtaisten muistojen ohella virren koetaan luovan yhteyden ihmistä korkeampaan voimaan. Näin se tuo transsendenssin läsnä olevaksi ja välittää sen antaman suojan elämälle.

Tunteet ovat merkittävä osa virsien käyttöä. Virsi nostaa pintaan käyttötilanteeseen liittyneitä tunteita ja auttaa kohtaamaan niitä. Virren musiikkiterapeuttiset vaikutukset ovat vahvat, se voi antaa selkeyttä tunteisiin.

Virrellä on paljon ihmistä hoitavia, eheyttäviä ja kasvattavia vaikutuksia. Virsi johdattaa käyttäjänsä elämän tärkeimpiin ja perustavanlaatuisimpiin kysymyksiin. Näin ollen virsi voi olla mahdollisuus hahmottaa omaa elämäntarinaa tässä hetkessä.

KIRKON TUTKIMUSKESKUS⁺

SUOMEN⁺
EV. LUT.
KIRKKO